

Zaštita
PRIVATNOSTI
i pretpostavke
NEVINOSTI
u medijima

**ZAŠTITA PRIVATNOSTI
I PRETPOSTAVKE NEVINOSTI
U MEDIJIMA**

ZAŠTITA PRIVATNOSTI I PRETPOSTAVKE NEVINOSTI U MEDIJIMA

Autori:

Dr Jelena Kleut
Uroš Mišljenović

Urednica:

Ana Toskić

Izdavač:

Partneri za demokratske promene Srbija

Za izdavača:

Blažo Nedić

Dizajn i prelom:

Kliker Dizajn, Beograd

Lektura i korektura:

Milica Ponjavić

Štampa:

Manuarta, Beograd

Tiraž:

500

April 2016. godine

FONDACIJA ZA OTVORENO DRUŠTVO, SRBIJA
OPEN SOCIETY FOUNDATION, SERBIA

Izrada ove publikacije omogućena je uz podršku Fondacije za otvoreno društvo Srbija. Za sadržaj ove publikacije odgovorni su autori i on ne mora nužno odražavati stavove Fondacije za otvoreno društvo Srbija.

***

Svi pojmovi koji su u tekstu upotrebljeni u muškom gramatičkom rodu obuhvataju muški i ženski rod lica na koja se odnose.

Sadržaj

Predgovor.....	5
1. Poštovanje prava na privatnost i pretpostavku nevinosti u medijima – monitoring medijskog izveštavanja	7
1.1. Pravni okvir.....	7
1.2. Metode analize medijskog izveštavanja	12
1.2.1. Uzorak i uzorkovanje	13
1.2.2. Kodni list kao instrument analize.....	17
1.3. Rezultati analize medijskih sadržaja.....	18
1.3.1. Kršenje prava na pretpostavku nevinosti u medijskim sadržajima.....	18
1.3.2. Tretman privatnosti	24
1.3.3. Fotografije.....	29
1.3.4. Profesionalnost novinara: izvori informacija i autorstvo medijskih tekstova.....	32
1.4. Studija slučaja – zdravstveno stanje Dragana Nikolića	36
1.5. Studija slučaja - izmene sadržaja vesti u onlajn izdanjima medija.....	39
1.6. Zaključak	44
2. Aktivnosti Ministarstva unutrašnjih poslova i javnih tužilaštava na sprečavanju neovlašćenog korišćenja ličnih podataka građana i njihovog „curenja“ ka medijima	49
2.1. Metodologija istraživanja	49
2.2. Ministarstvo unutrašnjih poslova	52
2.2.1. Korišćenje i održavanje sistema video-nadzora MUP-a	53
2.2.2. Zaštita podataka sadržanih u Jedinstvenom informacionom sistemu MUP-a; slučaj televizijske voditeljke iz 2015. godine.....	57
2.2.3. Objavljivanje informacija o osumnjičenima, okrivljenima, žrtvama i oštećenima	60
2.3. Javna tužilaštva	65

2.3.1. Objavlivanje informacija o radu javnih tužilaštava	65
2.3.2. Mere zaštite podataka u javnim tužilaštvima.....	69
2.3.3. Postupanje javnih tužilaštava po krivičnim prijavama Poverenika zbog „curenja” podataka ka medijima.....	75
2.4. Zaključak	78
Prilozi	80

Predgovor

Stanje medijskih sloboda i nivo poštovanja ljudskih prava u medijima predmet je brojnih izveštaja relevantnih međunarodnih organizacija i nezavisnih državnih organa. Evropska komisija, Zaštitnik građana i Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti učestalo ukazuju na kršenje prava na privatnost i pretpostavku nevinosti prilikom medijskog izveštavanja, kao i na problem „curenja“ informacija ka medijima. Izveštavanje medija o krivičnim delima podrazumeva kompleksna pravna i etička pitanja koja je potrebno uravnotežiti, kako bi se zaštitila osnovna ljudska prava, poštovale pravne i etičke obaveze medija, a građani kao krajnji korisnici ostvarili svoje pravo na istinitu, blagovremenu i nepristrasnu informaciju. Imajući u vidu i niz problema u kojima se medijska prostor Srbiji danas nalazi (netransparentna vlasnička struktura i privatizacija medija, politički pritisci i uticaj na medije, neadekvatna zaštita radnih prava novinara, itd.), ostaje pitanje kapaciteta i spremnosti medija za ostvarivanje pomenutog balansa.

U tom smislu, mogu se izdvojiti dva problema. Prvi se odnosi na postupanje medija. Ne sporeći da su nezavisnost medija i sloboda izražavanja neophodni preduslovi za demokratsko i otvoreno društvo, važno je razdvojiti ono što „zanima javnost“ (*what interests the public*) od onoga što je „u javnom interesu“ (*what is in the public interest*). Medijska izveštavanja kojima se krše prava na privatnost i pretpostavku nevinosti ponekad zaista mogu biti zanimljiva čitaocima, ali je važno imati u vidu da ona štete ostvarivanju i zaštiti javnog interesa u medijima, koji se zasniva na istinitom, nepristrasnom, pravovremenom i potpunom informisanju građana.

Drugi problem odnosi se na postupanje državnih organa. Kršenje prava građana u medijima može se umanjiti ukoliko javne institucije utvrde pravila saradnje sa medijima i pravila objavljivanja informacija o svom radu. Osim toga, potrebno je i da uvedu mere zaštite protiv neovlašćenog korišćenja ličnih podataka građana, što podrazumeva i mere sprečavanja „curenja“ podataka ka medijima.

Imajući u vidu opisane probleme, udruženje građana *Partneri za demokratske promene Srbija (Partneri Srbija)* započelo je u maju 2015. godine rad na projektu Zaštita privatnosti i pretpostavke nevinosti u medijima, uz podršku *Fondacije za otvoreno društvo Srbija (FODS)*.

U okviru projekta, *Partneri Srbija* sprovedli su monitoring sadržaja štampanih, elektronskih i onlajn medija u cilju sagledavanja poštovanja dva pomenuta prava prilikom medijskog izveštavanja. Takođe, analiziran je rad Ministarstva unutrašnjih poslova i javnih tužilaštava na unapređenju nivoa zaštite podataka o ličnosti u ovim instituci-

jama, a naročito u odnosu na sprečavanje zloupotrebe podataka i njihovog ustupanja medijima.

Nakon što su izrađeni preliminarni rezultati obe komponente projekta, održani su konsultativni sastanci na kojima su učestvovali: predstavnici i urednici medija čiji je rad bio analiziran, predstavnici lokalnih medija i dopisnici nacionalnih medija i novinskih agencija, zatim predstavnici Regulatornog tela za elektronske medije, Poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, Zaštitnika građana, Saveta za štampu, udruženja građana i novinarskih udruženja, a odvojeni sastanak organizovan je sa predstavnicima Državnog veća tužilaca. Cilj ovih sastanaka bio je da se zainteresovanim akterima predstave preliminarni rezultati istraživanja, prikupne dodatne informacije i komentari, te diskutuje o najboljim načinima za unapređenje stanja zaštite privatnosti i pretpostavke nevinosti u medijima. Na osnovu iskazanih stavova učesnika na konsultativnim sastancima, izrađena je konačna verzija izveštaja o stanju u datoj oblasti, što je predstavljeno u nastavku publikacije.

Partneri Srbija se zahvaljuju kolegama i saradnicima koji su učestvovali u realizaciji projekta i konsultativnom procesu koji je doveo do rezultata predstavljenih u ovoj publikaciji.

Pre svega, zahvaljujemo se dr Jeleni Kleut, glavnoj istraživačici i autorki metodologije i finalnog izveštaja o monitoringu medija, a potom i kolegamicama i kolegama koji su učestvovali u realizaciji istraživanja: Draganu Dorđeviću, koordinatorskom članu *Mreže odbora za ljudska prava u Srbiji (CHRIS)* i članu Komisije za žalbe Saveta za štampu, te Ani Toskić, Sanji Evtimov, Sofii Kovačević i Urošu Mišljenoviću iz *Partnera Srbija*. Takođe, zahvaljujemo na saradnji *Medijskom arhivu Ebart* koji je selektovao medijske sadržaje, te zaposlenima u službi Poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti koji su istraživačkom timu stavili na raspolaganje materijale i informacije u vezi sa postupanjem Poverenika u oblastima relevantnim za istraživanje. Zahvalnost dugujemo i javnim tužilaštvima i Ministarstvu unutrašnjih poslova, koji su odgovorili na upućene zahteve za slobodan pristup informacijama od javnog značaja, kao i svim učesnicima konsultativnih sastanaka, bez čije saradnje ne bi bilo moguće dati relevantan prikaz problema i izazova u zaštiti prava na privatnost i pretpostavke nevinosti u medijima.

Nadamo se da izveštaj pred Vama daje korisne osnove za dalju analizu, kako stanja u medijima, tako i ostvarenja načela vladavine prava u Srbiji, ali i da će poslužiti kao podsticaj za dalji rad na unapređenju zaštite ljudskih prava u našem društvu uopšte.

Partneri za demokratske promene Srbija

1. Poštovanje prava na privatnost i pretpostavku nevinosti u medijima – monitoring medijskog izveštavanja

1.1. Pravni okvir

Pretpostavka nevinosti, odnosno pravo lica da se smatra nevinim za krivično delo dok se njegova krivica ne utvrdi pravnosnažnom odlukom suda, predstavlja element pravne sigurnosti i zagarantovano je Ustavom Republike Srbije (član 34. stav 3) i Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (član 6. stav 2).

Kada govorimo o pravu na privatnost, ono nije eksplicitno prepoznato u Ustavu Republike Srbije. Ipak, nekoliko članova Ustava garantuje prava koja proističu iz prava na privatnost kao što su pravo na nepovredivost stana (član 40. Ustava), pravo na tajnost pisama i drugih sredstava komuniciranja (član 41. Ustava) i zaštita podataka o ličnosti (član 42. Ustava). Prema mišljenju Venecijanske komisije, iako se ovim članovima pokrivaju različiti aspekti prava na privatnost, nema izričitog i opšteg jemstva za poštovanje privatnog i porodičnog života, kako je garantovano članom 8. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.¹

Za potrebe analize poštovanja prava na privatnost u medijima najrelevantnija odredba Ustava Republike Srbije je član 42. koji reguliše zaštitu podataka o ličnosti. Ovaj član propisuje da se prikupljanje, držanje, obrada i korišćenje podataka o ličnosti uređuje zakonom. Stav 2. navedenog člana dalje propisuje da je zabranjena i kažnjiva upotreba podataka o ličnosti izvan svrhe za koju su prikupljeni, u skladu sa zakonom, osim za potrebe vođenja krivičnog postupka ili zaštite bezbednosti Republike Srbije, na način predviđen zakonom. Međutim, da bi se na pravilan način razumela kompleksnost postupka kojim se utvrđuje kršenje prava privatnosti u medijima, pomenuti član 42. Ustava RS mora se analizirati u okviru postojećeg korpusa prava zagarantovanih Ustavom koji obuhvata slobodu mišljenja i izražavanja, slobodu medija i pravo na obaveštenost. Naime, članom 46. Ustava RS jemči se sloboda mišljenja i izražavanja, kao i sloboda da se govorom, pisanjem, slikom ili na drugi način traže, primaju i šire obaveštenja i ideje. Član 50. Ustava RS garantuje slobodu medija. Ovaj član navodi da u Srbiji nema cenzure i da nadležni sud može sprečiti širenje informacija i ideja putem sredstava javnog obaveštavanja samo ako je to u demokratskom društvu neophodno radi sprečavanja pozivanja na nasilno rušenje Ustavom utvrđenog poretka ili narušavanje teritorijalnog integriteta Republike Srbije, sprečavanje propagiranja rata ili podstrekavanja na neposredno nasilje ili radi sprečavanja zagovaranja rasne, nacionalne ili verske mržnje, kojim se podstiče na diskriminaciju, neprijateljstvo ili

1 Mišljenje o Ustavu Srbije br. 405/2006 usvojeno od strane Evropske komisije za demokratiju putem prava (Venecijanska komisija).

Dostupno na: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2007\)004-srb](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2007)004-srb)

nasilje. Konačno, član 51. Ustava RS garantuje pravo na obaveštenost i predviđa da svako ima pravo da istinito, potpuno i blagovremeno bude obavještan o pitanjima od javnog značaja i da su sredstva javnog obavještanja dužna da to pravo poštuju.

Analiza člana 42. Ustava RS u okvirima već pomenutog korpusa pravila koji obuhvata slobodu mišljenja i izražavanja, slobodu medija i pravo na obaveštenost, ilustruje složenost pitanja zaštite privatnosti u medijima. Naime, pravo privatnosti pojedinaca kao i njegova/ njena pretpostavka nevinosti zaštićeni su po slovu Ustava, dok su mediji istovremeno slobodni i ne podležu cenzuri. To de facto može dovesti do slučaja da se zaštitom navedenih prava pojedinca krše prava medija zagantovana Ustavom. Takođe, sprečavanje medija u obavljanju svoje osnovne delatnosti s ciljem zaštite prava privatnosti i pretpostavke nevinosti može voditi ka uskraćivanju slobode mišljenja i izražavanja, ali i kršenju prava građana na obaveštenost i primanje informacija. Međutim, prava pojedinca kao što su pravo privatnosti, zaštita pretpostavke nevinosti i pravo na obaveštenost, sa jedne strane, i sloboda medija sa druge, ne moraju uvek biti u sukobu. Jedan od načina da se potencijalni sukob pomenutih prava izbegne naveden je u članu 46, stavu 2. Ustava RS kojim se predviđa mogućnost ograničenja slobode izražavanja zakonom, ako je to neophodno radi zaštite prava i ugleda drugih...²

Način rešavanja mogućeg sukoba između prava privatnosti i slobode izražavanja može se ilustrovati primerima iz bogate prakse Evropskog suda za ljudska prava, a zasnovane na primeni članova 8. i 10. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.³

Sud je u svojoj praksi nastojao da razvije kriterijume za balansiranje prava na poštovanje privatnog života i slobodu izražavanja. Tako je u slučaju Von Hannover protiv

2 Član 46, stav 2. Ustava RS: Sloboda izražavanja može se zakonom ograničiti, ako je to neophodno radi zaštite prava i ugleda drugih, čuvanja autoriteta i nepristrasnosti suda i zaštite javnog zdravlja, morala, demokratskog društva i nacionalne bezbednosti Republike Srbije.

3 Član 8. EKLJP-a reguliše pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života i glasi: 1. Svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske. 2. Javne vlasti neće se mešati u vršenje ovog prava, sem ako to nije u skladu sa zakonom i neophodno u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, javne bezbednosti ili ekonomske dobrobiti zemlje, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

Član 10. EKLJP-a odnosi se na slobodu izražavanja i glasi: 1. Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu posedovanja sopstvenog mišljenja, primanje i saopštavanja informacija i ideja bez mešanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj član ne sprečava države da zahtevaju dozvole za rad televizijskih, radio i bioskopskih preduzeća. 2. Pošto korišćenje ovih sloboda povlači za sobom dužnosti i odgovornosti, ono se može podvrgnuti formalnostima, uslovima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom i neophodnim u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, teritorijalnog integriteta ili javne bezbednosti, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih, sprečavanja otkrivanja obavještenja dobijenih u poverenju ili radi očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva.

Nemačke (No.3) (8772/10, 19. 9. 2013.)⁴ ESLJP precizirao kriterijume za balansiranje pomenuta dva prava, a oslanjajući se i na odrednice date u presudama povodom slučajeva Von Hannover protiv Nemačke (No. 2) (40660/08 i 60614/08, 07. 02. 2012.) i Axel Springer AG protiv Nemačke (39954/08, 07. 02. 2012.). U pitanju su sledeći kriterijumi: da li objavljena informacija doprinosi debati od opšteg interesa; koliko je osoba o kojoj je reč poznata javnosti; kakvo je prethodno ponašanje osobe o kojoj je reč; kakvi su sadržaj, forma i posledice objavljivanja članka; u kojim okolnostima su fotografije nastale.

Sa druge strane, u slučaju Mosley protiv Ujedinjenog Kraljevstva (48009/08, 10. 05. 2011.), sud je razmatrao mogućnost utvrđivanja zakonske obaveze medija da pre objavljivanja informacija upozore osobu o kojoj se izveštava. Sud je zaključio da bi prethodno upozorenje lica od strane medija moglo da ima negativne efekte na slobodu izražavanja, jer se ne zna kako bi ovo upozorenje izgledalo u praksi, a naročito ako se ima u vidu da bi se novčane kazne ili druge sankcije za izostanak prethodnog upozorenja mogle posmatrati kao oblik cenzure.

Evropski sud za ljudska prava je i u ovim slučajevima konstatovao da države imaju široko polje slobodne procene u balansiranju između prava privatnosti i slobode izražavanja. Time se odnosnim državama ostavlja diskreciono pravo da, u skladu sa trenutnim sveukupnim stanjem u društvu, odluče da li je u konkretnom slučaju došlo do kršenja prava privatnosti i slobode.

Za sveobuhvatno razumevanje složenosti odnosa prava na privatnost i prava na pretpostavku nevinosti, sa jedne strane, i slobode štampe i slobode izražavanja, sa druge strane, važno je ukazati i na koncept javnog interesa u medijima, koji je uređen 2014. godine usvajanjem Zakona o javnom informisanju i medijima.⁵ Ovaj zakon kao javni interes u oblasti javnog informisanja prepoznaje, između ostalog, istinito, nepristrasno, pravovremeno i potpuno informisanje svih građana Republike Srbije (član 15. stav 1.). U tom smislu, potrebno je razdvojiti ono što „zanima javnost” od onoga što je „u javnom interesu”. Medijska izveštavanja kojima se krše prava na privatnost i pretpostavku nevinosti ponekad zaista mogu biti zanimljiva čitaocima, ali je važno imati u vidu da ona štete ostvarivanju i zaštiti javnog interesa u medijima.

Zakon o javnom informisanju i medijima u članu 73. vrlo precizno definiše obavezu medija da štite pretpostavku nevinosti, propisujući da se u cilju zaštite ljudskog dostojanstva, kao i nezavisnosti, ugleda i nepristrasnosti suda ili drugog nadležnog organa,

4 Dostupno na: <https://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/dataprotection/Judgments/Judgment%20von%20Hannover%20no.%203%20%20v%20Germany%20%20National%20courts%20respected%20private%20life%20of%20Caroline%20von%20Hannov.pdf>

5 Službeni glasnik RS, br. 83/2014 i 58/2015.

niko u mediju ne sme označiti učinioem kažnjivog dela, odnosno oglasiti krivim ili odgovornim pre pravnosnažnosti odluke suda. Dalje, član 74. jasno definiše uslove za objavljivanje informacija u vezi sa krivičnim postupkom, navodeći da se informacije iz krivičnog postupka koji je u toku mogu objaviti ako su iznete na glavnom pretresu, odnosno ako su pribavljene ili ako su mogle biti dobijene od organa javne vlasti na osnovu zakona kojim se uređuje pristup informacijama od javnog značaja. Konačno, članovi 79-81. jemče zaštitu od objavljivanja informacija iz privatnog života, dok se u članu 82. navode uslovi pod kojima se takve informacije izuzetno mogu objaviti bez pristanka lica, a to je kada u konkretnom slučaju interes javnosti da se upozna sa informacijom preteže u odnosu na interes da se spreči objavljivanje.

Zaštita prava privatnosti i pretpostavke nevinosti u medijima regulisana je i podzakonskim aktom - Pravilnikom o zaštiti ljudskih prava u oblasti pružanja medijskih usluga,⁶ donetim na osnovu Zakona o elektronskim medijima.⁷ U članu 9. pravilnika navodi se da su mediji dužni da informacije o tragičnim događajima objavljuju bez senzacionalizma i uz poštovanje privatnosti i dostojanstva žrtava, njihovih srodnika i bliskih lica, kao i da ne smeju na neprimeren način spekulirati o uzroku, toku i posledicama tragičnog događaja, broju žrtava, njihovom identitetu i stanju nakon događaja. Kada se radi o objavljivanju ličnih podataka bez saglasnosti građana, precizira se da pružalac medijske usluge ne može da se poziva na to da su informacije već poznate javnosti, jer ih je drugi medij objavio ili su postale javne na neki drugi način (član 29, stav 6.). Pravilnim se takođe specifikuje i pravo na pretpostavku nevinosti, te se u članu 33. navodi da se ono primenjuje na prekršaje i privredne prestupe.

Konačno, u okviru Kodeksa novinara Srbije, kao etičkog standarda profesionalnog postupanja novinara, predviđena je dužnost novinara da poštuje pravilo pretpostavke nevinosti, tj. da ne proglasi nikoga krivim do izricanja presude (glava IV, član 3.). Kodeksom se predviđa i obaveza poštovanja privatnosti (glava VII, članovi 1-4.). Za potrebe jasnijeg prikaza sadržaja kodeksa u delovima koji su relevantni za ovo istraživanje, izdvojene su i grupisane u četiri celine relevantne smernice iz kodeksa.

a) Izveštavanje o identitetu žrtve ili navodnog učinioca⁸ i podacima iz njenog/njegovog privatnog života

6 Službeni glasnik RS, br. 55/15, čl. 29.

7 Službeni glasnik RS, br. 83/2014

8 Komentar urednice: Na ovom mestu potrebno je ukazati na neusklađenost terminologije - naime, krivično i krivično procesno zakonodavstvo koriste termin „učinilac“ krivičnog dela, a termin „počinilac“ koji koristi Kodeks novinara Srbije, u pravnim krugovima smatra se kolokvijalnim. U daljem tekstu, u delovima koji se pozivaju na Kodeks novinara Srbije, korišćiće se pojam „počinilac“, uz napomenu da bi trebalo razmišljati o izmenama teksta kodeksa, koji bi se upodobio relevantnom zakonodavnom okviru.

- Prilikom izveštavanja o nesrećama i krivičnim delima, nije dozvoljeno objavljivanje imena i fotografija žrtava i počinilaca koje ih jasno identifikuju.
- Nije dozvoljeno ni objavljivanje bilo kakvih podataka koji bi indirektno mogli da otkriju identitet bilo žrtve, bilo počinioca, pre nego što nadležni organ to zvanično saopšti.
- U izveštavanju o događajima koji uključuju lični bol i šok, novinar je dužan da svoja pitanja prilagodi tako da odražavaju duh saosećanja i diskrecije.
- Fotografi i snimatelji dužni su da se, prilikom fotografisanja žrtava nesreća i zločina, ophode sa obzirom i saosećanjem.

b) Izveštavanje o identitetu maloletnika

- Novinar je obavezan da osigura da dete ne bude ugroženo ili izloženo riziku zbog objavljivanja njegovog imena, fotografije ili snimka sa njegovim likom, kućom, zajednicom u kojoj živi ili prepoznatljivom okolinom.
- Novinar ne sme da zloupotrebi dobronamernost ili neznanje predstavnika državnih i javnih institucija koje se bave zaštitom dece. Informacije dobijene od lekara, socijalnih radnika, vaspitača itd, a koje direktno ili indirektno upućuju na identitet maloletnika, ne smeju da budu objavljene.

c) Izveštavanje o privatnim životima javnih ličnosti – političarima ili nosiocima javnih funkcija

- Javne ličnosti unapred su svesne da im je pravo na privatnost donekle ograničeno, ali to istovremeno ne znači da mediji mogu da ga krše bez ikakvog razloga i objašnjenja. Podaci iz privatnog života javnih ličnosti objavljuju se samo ukoliko je to u interesu javnosti, odnosno ukoliko imaju direktne posledice na više ljudi, ukoliko su u suprotnosti s duhom funkcije koju ta ličnost obavlja, ili idejama koje javno zastupa.

d) Izveštavanje o eventualnoj odgovornosti osumnjičenog/okrivljenog/optuženog za krivično delo

- Novinar je dužan da poštuje pravilo pretpostavke nevinosti i ne sme nikoga proglasiti krivim do izricanja sudske presude.
- Ukoliko izveštava o počinjenom krivičnom delu, novinar mora da bude na

oprezu da, u razgovoru s eventualnim svedocima, ne obelodani identitet žrtve, odnosno identitet i pravo na pretpostavku nevinosti osumnjičenog.

1.2. Metode analize medijskog izveštavanja

Sa ciljem utvrđivanja učestalosti objavljivanja tekstova u kojima se, prema postojećim regulatornim i samoregulatornim aktima, krši pravo građana na pretpostavku nevinosti i pravo na privatnost, *Partneri Srbija* sprovedli su monitoring sadržaja medija u periodu od 25. maja do 31. avgusta 2015. godine. Monitoring je obuhvatio i druga pitanja koja mogu da doprinesu boljem razumevanju medijske prakse iz ugla ova dva prava: postoje li razlike između različitih tipova medija (štampa, radio, televizija, internet), postoje li razlike između različitih uredničkih orijentacija (tabloidni i neta-bloidni mediji), čija prava se krše (deca, odrasli, „obični građani“, javne ličnosti), kao i druga pitanja.

Medijski monitoring je naziv koji se primenjuje za analizu medijskih sadržaja koja ne pretenduje nužno na testiranje teorijskih pretpostavki ili stvaranje teorija, već za cilj ima sagledavanje medijskog delovanja u odnosu na društveno aktuelna pitanja. Medijska praksa se formira u neprestanom dijalogu između mnoštva zainteresovanih strana – građana, vlasnika medija, novinara, zakonodavaca, nosilaca javnih funkcija i drugih, a monitoring medija često služi upravo prvoj grupi, građanima, da provere i argumentovano obrazlože svoje mišljenje o radu medija i podstaknu javnu diskusiju o temama od interesa za građane. Pored toga, medijski monitoring često primenjuju i regulatorna tela, privredni subjekti ili same medijske kuće. Šira prihvaćenost medijskog monitoringa proizilazi iz toga što, iako nema teorijske aspiracije, nudi naučno zasnovan, sistematičan uvid u karakteristike medijskih proizvoda⁹.

Metoda primenjena u monitoringu bila je *kvantitativno-kvalitativna analiza medijskog sadržaja*. Nastala sredinom prošlog veka¹⁰, metoda analize sadržaja primenjuje se sa idejom da se uoče, opišu i uglavnom kvantitativno izraze manifestne karakteristike neke poruke¹¹. Za razliku od nekih drugih pristupa koji sadržaje (značenja) komuniciranih poruka posmatraju kao subjektivne i/ili društvene konstrukte, u analizi sadržaja naglasak je na površinskim karakteristikama poruka koje imaju veći stepen stabilnosti i manje su podložne intersubjektivnim varijacijama. Zato su pri analizi sadržaja važni pouzdanost (stabilnost, ponovljivosti, tačnost) i validnost¹². Da bi se ovi zahtevi ispunili, u analizi sadržaja primenjuje se relativno ustaljeni istraživački

9 Matic, 2007: 13.

10 Berelson, 1952.

11 Weber, 1990; Neuendorf, 2002.

12 Krippendorf, 1980: 130–154.

postupak. On obezbeđuje da se karakteristike poruka što tačnije „prevedu“ u opšte kategorije, kao i da više ljudi koji učestvuju u ovom „prevođenju“ jednako razume sadržaje i kategorije.

Istraživački postupak u analizi medijskog sadržaja najčešće obuhvata: 1) formulisanje istraživačkih pitanja (ili hipoteza), 2) teorijsku konceptualizaciju i operacionalizaciju koncepata u formi kodne šeme koja omogućava da se karakteristike teksta transformišu u opšte kategorije, 3) formulisanje kriterijumima za odabir medijskih sadržaja (jedinica analize), 4) kodiranje i 5) analizu rezultata¹³. Od izuzetnog je značaja da se pre prikupljanja celokupnog materijala provere kriterijumi odabira i da se na manjem uzorku proveriti kodni list i njegove kategorije. Takođe, za osobe koje kodiraju medijske tekstove uglavnom se organizuje obuka i proverava se da li na isti način kodiraju poruke (pouzdanost među koderima).

Pored kvalitativno-kvantitativne analize medijskog sadržaja, urađene su i dve studije slučaja. Studije slučaja omogućavaju da se pojedinačni fenomeni sagledaju iz drugačije perspektive i zato daju šire i dublje podatke nego analiza sadržaja. U dva slučaja je istraživački tim smatrao da je ovakav pristup opravdan i da će zasebna analiza omogućiti bolje razumevanje medijske prakse. Prvi takav slučaj je medijsko izveštavanje o zdravstvenom stanju glumca Dragana Nikolića. Kako bi se analizirao rad medija, uzorak je proširen vremenski, a pretraženi su i portali koji nisu činili deo uzorka za analizu sadržaja. Druga studija slučaja bavi se izmenama sadržaja vesti u onlajn izdanjima medija, na osnovu materijala koji je prikupljen u periodu realizacije celokupnog istraživanja. Zbog ovih specifičnosti, studije slučaja su predstavljene u zasebnim poglavljima.

1.2.1. Uzorak i uzorkovanje

Za potrebe monitoringa medijskog tretmana pretpostavke nevinosti i privatnosti kreiran je sistematski nasumični uzorak koji je relativno reprezentativan za medijsku scenu Srbije¹⁴. U uzorku su tekstovi iz šest dnevnih listova koji pokrivaju celu zemlju. Među njima su dva lista koja pripadaju kategoriji kvalitetne štampe (*Politika* i *Danas*), dva lista koja se svrstavaju u tabloidnu štampu (*Kurir* i *Informer*) i dva lista koja imaju odlike polutabloidne štampe (*Blic* i *Večernje novosti*). Istraživanjem su obuhvaćeni informativni programi pet televizija: dva javna servisa (*RTV* i *RTS*), dva privatna emitera sa nacionalnom frekvencijom (*TV B92* i *TV Pink*), kao i jedan lokalni medij (*TV Studio B*), koji je tokom perioda uzorkovanja prešao iz državnog u privatno vlasništvo. Tri internetska medija: *Mondo*, *Telegraf* i *Južne vesti* izabrani su, kako zbog

13 Neuendorf, 2002: 50–51.

14 Reprezentativnost je relativna, jer istraživanjem iz praktičnih razloga nisu obuhvaćeni radio programi.

popularnosti, tako i zbog njihovih različitih uređivačkih koncepcija.

Štampa	Televizija	Internetski mediji
Politika	Radio-televizija Srbije	Mondo
Danas	Radio-televizija Vojvodine	Telegraf
Kurir	TV Studio B	Južne vesti
Blic	TV Pink 1	
Informer	TV B92	
Večernje novosti		

Tabela 1. Mediji iz kojih su uzorkovani tekstovi

Sistematičnost uzorka ogleda se u tome što je u periodu od juna do avgusta 2015. godine izabran ciklično po jedan dan u nedelji. Za prvi dan nasumično je izabran ponedeljak, 25. maj 2015. godine, potom utorak, 2. jun, sreda, 10. jun, i tako sve do 30. avgusta 2015. Pošto u odnosu na elektronske i internetske medije, štampani mediji iste događaje obrađuje dan kasnije, tekstovi iz *Danasa*, *Politike*, *Kurira*, *Informera*, *Blica* i *Večernjih novosti* su prikupljeni dan posle ostalih medija. Ovako formiran uzorak, za razliku od na primer nasumičnog dvonedeljnog, obezbedio je da ne dođe do toga da pojedinačni događaj, o kome bi mediji izveštavali nekoliko dana u nizu, ne iskrivi osnovne nalaze o učestalosti kršenja prava na privatnost i prava na pretpostavku nevinosti.

ponedeljak	utorak	sreda	četvrtak	petak	subota	nedelja
25. maj	2. jun	10. jun	18. jun	26. jun	4. jul	12. jul
	14. jul	22. jul	30. jul	7. avgust	15. avgust	
						30. avgust,
						1.
17. avgust						septembar

Tabela 2. Distribucija dana u nedelji tokom perioda uzorkovanja

U štampanim i onlajn medijima su za date dane posmatrane rubrike: *Unutrašnja politika*, *Društvo*, *Crna hronika*, *Dežurna*, *Lokalna/regionalna* i *Ekonomija/privreda*¹⁵. Vesti koje pripadaju rubrikama: *Svet* (*Spoljna politika*), *Sport*, *Kultura* i *Zabava* nisu obuhvaćene analizom, zato što je u istraživanju naglasak na pravima domaćih državljana, kao i na „tvrđim” vestima koje pripadaju polju javnog interesa (a ne zainte-

15 U pojedinim medijima ove rubrike imaju drugačije nazive, ali to ne menja tematski okvir i ustaljeni princip rubriciranja.

resovanosti javnosti). Takođe, u analizu nisu uključeni komentari, kolumne i pisma čitalaca, pošto je osnovna namera istraživanja da se ispituju ustaljene novinarske prakse u proizvodnji vesti. Uzorak televizijskih sadržaja prikupljen je iz centralnih informativno-političkih emisija: *Dnevnik 2 (RTS)*, *Vojvođanski dnevnik (RTV)*, *Vesti u 20 (B92)*, *Nacionalni dnevnik (TV Pink)*, *Vesti u 7 (Studio B)*.

Uzorkovanje tekstova rađeno je u dva koraka. U prvom je specijalizovana agencija *Medijski arhiv Ebart* selektovala tekstove prema unapred preciziranim ključnim rečima. Listu ključnih reči formirao je istraživački tim na osnovu prethodnih saznanja o medijskom tretmanu privatnosti i pretpostavke nevinosti. To su sledeće reči: ubistvo, samoubistvo, saobraćajna nesreća, saobraćajna nezgoda, napad, krađa, pronevera, postupak, suđenje, šverc, maloletnik, zdravstveno stanje, lečenje, operacija, adresa. Ove, kao i pojedine ključne reči koje su odbačene (npr. dete, deca), testirane su pre uzorkovanja tako što su pretražena internetska izdanja medija i utvrđen diskriminatorski potencijal ključnih reči za potrebe istraživanja.

Drugi korak uzorkovanja bio je veoma osetljiv, jer se za sve tekstove prikupljene na osnovu ključnih reči odlučivalo da li postoji osnov da se tvrdi da je narušeno pravo privatnosti ili pravo na pretpostavku nevinosti. Kada se radi o privatnosti, osnovni kriterijumi za uključivanje teksta bila su pitanja:

- Da li je objavljen lični podatak o građaninu koji je medij mogao da izostavi, ne dovodeći u pitanje interes javnosti da bude informisana?
- Da li je žrtva identifikovana (učinjena prepoznatljivom) imenom i prezimenom ili fotografijom?
- Da li je maloletnik identifikovan (učinjen prepoznatljivim) imenom i prezimenom ili fotografijom?

Prvo pitanje sintetiše ključne odredbe domaćeg zakonodavstva (Zakon o javnom informisanju i medijima), podzakonske medijske regulative (Pravilnik o zaštiti ljudskih prava u oblasti pružanja medijskih usluga) i samoregulacije (Kodeks novinara Srbije). Druga dva kriterijuma nastala su na osnovu prethodno uočene prakse medija da identifikuju žrtve (saobraćajnih nesreća, nasilja i dr.), iako se navođenjem njihovih imena i prezimena krši pravo na privatnost. Međutim, kako je u pregledu regulative i navedeno, pravo na privatnost nije apsolutno. Onda kada se radi o javnim ličnostima, posebno nosiocima javnih funkcija, ili kada se radi o podacima koji su od posebnog značaja za javnost, pravo na privatnost sužava se u odnosu na slobodu informisanja u demokratskom društvu. U izboru tekstova za analizu, istraživački tim je posebno vodio računa o ovome, ali i dalje su pojedina pitanja bila otvorena.

Na primer, izveštavanje o tragičnim događajima predstavlja rutinski deo novinarskog

rada i uglavnom obuhvata i izveštavanje o žrtvama. Kodeks novinara Srbije naglašava da mediji treba da poštuju privatnost žrtava nesreća i krivičnih dela (posebno dece), čak i u slučaju kada zvanični organi obelodane njihov identitet. Prateći uputstva iz kodeksa, istraživački tim je uzorkovao sve tekstove u kojima je otkriven identitet žrtve, bez obzira na to što je o njoj već pisano. Od ovoga pravila su bili izuzeti tekstovi u kojima se govori o žrtvama čiji identitet je od interesa za javnost, koje su već dobro poznate i čiji identitet je deo javnih rasprava (na primer, Zoran Đinđić ili braća Bitići su deo šire javne diskusije). Međutim, prateći smernice Kodeksa novinara Srbije, uključeni su oni tekstovi u kojima se preminule javne ličnosti naknadno povezuju sa krivičnim delom ili diskriminišućim saznanjima. Ujedno, imajući na umu da se u celokupnoj domaćoj regulativi posebno štite prava dece, svi slučajevi otkrivanja identiteta maloletnika su uključeni u analizu. U analizu su uvršteni i oni tekstovi u kojima su navedeni inicijali deteta, ali i puno ime i prezime njegovih roditelja, pošto se na ovaj način identitet deteta posredno otkriva.

Kada se radi o pretpostavci nevinosti, osnovni kriterijum za uključivanje teksta bilo je pitanje:

- Da li je neko oglašen učiniocem kažnjivog dela, krivim ili odgovornim pre pravnosnažnosti odluke suda?

Iako u vezi sa pretpostavkom nevinosti ima manje prostora za interpretaciju nego kada je reč o privatnosti, i ovde su se javile određene dileme. Prva se ticala jezičkih formulacija. Istraživački tim nije zauzeo stanovište da novinari treba u celosti da vladaju pravnom terminologijom, ali u nekim slučajevima višeznačnih jezičkih konstrukcija nije bilo jasno da li je pretpostavka nevinosti narušena. Tada je posmatrana celina i, ako je u ostatku teksta novinar zaštitio pretpostavku nevinosti, onda tekst nije uključen u analizu.

U pojedinim tekstovima navedeni su inicijali navodnih počinilaca određenih kažnjivih dela. Iako je, u načelu posmatrano, i tada prekršeno pravno načelo nevinosti, ovi tekstovi nisu uključeni u analizu. Međutim, ako se uz inicijale ljudi koji su označeni kao počinioци, navode adresa, naziv škole, radno mesto ili neki drugi podaci koji upućuju na identitet, onda je tekst obuhvaćen analizom.

Posebnu grupu tekstova čine oni u kojima mediji na osnovu svog istraživačkog rada i/ili na osnovu podataka dobijenih od izvora dolaze do zaključka o izvršenju dela. Ovi slučajevi se često pojavljuju u kontekstu javnih funkcionera i javnih institucija ili u međusobnom optuživanju članova političkih partija. Iako i u njima postoji povod da se preispita mera u kojoj mediji štite pretpostavku nevinosti, ovi tekstovi nisu obuhvaćeni analizom. Presude Evropskog suda za ljudska prava pokazuju da je slo-

boda informisanja, posebno primanja informacija, u demokratskom društvu značajan faktor u interpretaciji sličnih slučajeva¹⁶ te da novinari, uz ostale obaveze istinitosti izveštavanja i dužne pažnje, moraju biti u mogućnosti da preispituju delovanje nosilaca javnih funkcija.

S obzirom na iznetu složenost pitanja koja se otvaraju kada se radi o medijskom tretmanu pretpostavke nevinosti i privatnosti, tekstovi su uzorkovani, to jest uključeni u analizu, tek kada bi se svi članovi četvoročlanog istraživačkog tima o tome saglasili. Na taj način postignut je visok stepen pouzdanosti selekcije tekstova. U prilogu je dat spisak svih analiziranih tekstova.

1.2.2. Kodni list kao instrument analize

Uzorkovani medijski sadržaji posmatrani su kao semantički koherentne jedinice analize¹⁷. U štampanim i internetskim medijima, poruka je strukturno omeđena ustaljenim vizuelnim sredstvima (naslov, podnaslov, eksplicitni ili implicitni okviri) i u njenom sastavu se nalaze i tematski povezani elementi poput antrfilea, fotografija ili grafikona. Poruke u televizijskim vestima takođe su strukturno određene ustaljenim audio-vizuelnim sredstvima (najava, odjava, rezovi itd.). Svi analizirani sadržaji obeleženi su nazivom medija, datumom objavljivanja i rednim brojem uzorkovanog teksta, a na osnovu ova dva podatka generisana je šifra koja će dalje u tekstu služiti kao njegova odrednica (na primer: *Blic*, 25. maj, drugi tekst iz broja daje Bl_2506_2).

Instrument analize bio je kodni list. Kategorije kodnog lista formirane su u skladu sa ciljevima istraživanja i prethodnim saznanjima o medijskom tretmanu privatnosti i pretpostavke nevinosti. Upravo zato što su prethodna istraživanja pokazala da mediji narušavajući pretpostavku nevinosti često narušavaju i privatnost navodnog počinioca i žrtava, za obe istraživačke teme formiran je jedinstven kodni list. On je testiran u dva navrata, prvo na nasumično izabranom uzorku medijskih tekstova iz dostupnih onlajn arhiva informativnih medija, a potom i na svim tekstovima koji su uzorkovani prvog dana (25. maj 2015. godine). Za kodere je organizovana jednodnevna obuka, kako bi se postigao što veći stepen pouzdanosti kodiranja. Iz istog razloga, svaki selektovani i analizirani tekst su obradila dva kodera.

U sastavu kodnog lista bile su 22 kategorije koje se mogu grupisati u nekoliko celina. Prvu čine formalne odlike poruke (datum i medij u kome je poruka objavljena). Narodnu grupu čine pitanja u vezi sa istaknutošću teksta unutar celine sadržaja (izdanja novina ili vesti na televiziji), koja su operacionalizovana kao pojavljivanje na naslov-

16 Voorhoof et al. and McGonagle, 2015.

17 Van Dijk, 1988.

noj strani ili u hedlajnu, i kao veličina (dužina) teksta ili priloga. Zbog specifičnosti internetskih medija (vremenske promjenjivosti naslovne strane), istaknutost teksta je analizirana samo u kontekstu veličine. S obzirom na značaj naslova u percepciji i tumačenju sadržaja, ispitivano je da li se pretpostavka nevinosti i pravo na privatnost krše u naslovnom bloku. Kao pomoćne kategorije za dalju interpretaciju nalaza uvedene su kategorija autorstva i lokacije. Kod identifikacije autorstva značajno je bilo ustanoviti da li tekst potiče od samog medija ili je prenet (iz agencijskih vesti ili drugih medija), kao i da li je i kako autor identifikovan.

Najznačajnija celina kodnog lista odnosi se na lica čija prava su ugrožena objavljivanjem teksta. U tom smislu, napravljena je razlika između javnih ličnosti i onih koji to nisu, između onih čija privatnost je narušena, onih čija je pretpostavka nevinosti narušena i onih kojima su oba prava ugrožena. Takođe, identifikovani su posebno odrasli i posebno maloletnici.

Ispitivano je i koji podatak o građanima se našao u javnosti (ime i prezime, adresa, navodi o prethodnim delima, zdravstveno stanje, primanje socijalne pomoći i drugi lični podaci). Posebno su analizirane fotografije i njihovo poreklo, to jest autorstvo. Pošto se u izveštavanju mediji najčešće oslanjaju na zvanične, imenovane ili nezvanične, neimenovane izvore, formirane su kategorije kojima se utvrđuju vrste izvora. Zvaničnim izvorima smatrani su svi koji su identifikovani imenom i prezimenom, dok su nezvanični izvori bili svi oni koji nisu imali ovakvu identifikaciju.

1.3. Rezultati analize medijskih sadržaja

1.3.1. Kršenje prava na pretpostavku nevinosti u medijskim sadržajima

U 14 dana, u 14 analiziranih medija objavljena su 83 teksta u kojima je narušeno pravo na pretpostavku nevinosti. To bi značilo da je bezmalo svaki drugi dan u svakom od medija objavljen po jedan sporan tekst. Međutim, ovakva generalizacija nije dobra, jer prikriva činjenicu da se tretman pretpostavke nevinosti razlikuje od medija do medija (tabela 3). Naime, postoji grupa medija u kojima za vreme dvonedeljenog perioda nije zabeležen ni jedan slučaj kršenja ovog prava. To su: *Danas*, *Južne vesti*, *RTS*, *RTV*, *Studio B* i *B92*. Četiri medija se izdvajaju po učestalim tekstovima u kojima su bez pravnosnažne presude građani okarakterisani kao počinioци kažnjivih dela. To su uglavnom polutabloidni i tabloidni listovi i portali *Blic*, *Večernje novosti*, *Telegraf* i *Infomer*. Takođe, štampani i onlajn mediji skloniji su kršenju pretpostavke nevinosti, nego televizije, što ne mora nužno da se razume kao postojanje visokih profesionalnih standarda TV novinarstva, već se može pripisati načinu tretmana vesti. Naime, pojedinačnih televizijskih vesti je, u celini posmatrano, manje nego u štampanim i on-

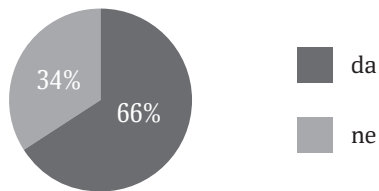
lajn medijima, televizije se manje oslanjaju na agencijske vesti i u uglavnom prednost imaju vesti koje prati i audio-vizuelni sadržaj. I uz ovakvu rezervu u interpretaciji podataka, kao značajan nalaz treba istaći da u dva javna servisa, od kojih se očekuju viši profesionalni standardi i nesenzacionalistički tretman vesti, nije emitovana nijedna vest kojom se krši pretpostavka nevinosti.

Naziv medija	Ukupan broj tekstova	Udeo u ukupnom broju tekstova
Blic	20	24%
Večernje novosti	18	22%
Telegraf	16	19%
Informer	12	14%
Kurir	7	8%
Mondo	7	8%
Politika	2	2%
TV Pink	1	1%
Danas	0	0%
Južne vesti	0	0%
Radio-televizija Srbije	0	0%
Radio-televizija Vojvodine	0	0%
Studio B	0	0%
TV B92	0	0%
Ukupno	83	100%

Tabela 3. Distribucija tekstova u kojima se krši pretpostavka nevinosti prema mediju

Imajući u vidu značaj naslovnog bloka za intepretaciju medijskog teksta, zabrinjava nalaz da se u dve trećine tekstova pretpostavka nevinosti krši već u samom naslovu. Većinom se radi o senzacionalističkim naslovima sa generičkim opisima žrtava i navodnih počinilaca. Na primer: *Konobaricu ubio sa dva hica u grudi* (BI_1808_1), *Kraljevo: Starac od 72 ubio 24-godišnju ljubavnicu* (M_1708_2), *Taksista automobilom „pokosio” komunalca!* (M_3007_3), *Reanimator krivac za smrt Ivane Bodržić* (BI_3107_2), *Ubio suprugu čekićem, pa zario sebi nož u vrat* (VN_2307_2), *Maltretirao ju je ceo život, a onda joj je smrskao glavu čekićem? Detalji zločina koji je potresao Šumadiju* (T_2207_1).

Da li se u naslovu krši pretpostavka nevinosti?

Grafikon 1. Zastupljenost kršenja pretpostavke nevinosti u naslovu

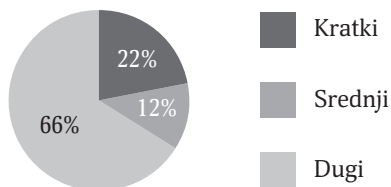
Ispod ovakvih i sličnih naslova nalaze se tekstovi u kojima se generički identifikovani navodni počinioci („taksista“, „starac“ i slično) identifikuju imenom i prezimenom, sa ili bez dodatnih kvalifikacija (osumnjičeni, navodni počinitelj, optuženi i sl). Kako je primer u dole prikazanom okviru pokazuje, radi se uglavnom o tekstovima u kojima u naslovu nije navedeno ime „vinovnika“, ali oni sadrže iskaze koji svojom jednostavnošću i decidnošću osnažuju tvrdnju teksta o nečijoj krivici.

Primer 1. Kratki tekst u kome se krši pretpostavka nevinosti (BI_2307_2)

Među osobama koje su u medijskim tekstovima okarakterisane kao počinioci kažnjivih dela nalaze se isključivo punoletna lica, što znači da su domaći mediji ipak pažljiviji kada se radi o maloletnicima. U izveštavanju o punoletnim osobama mogu se uočiti dve medijske prakse. Prvu praksu čine izrazito kratki tekstovi (do jednog pasusa) u kojima se navode imena i prezimena osumnjičenih, optuženih, pritvorenih - poput teksta u primeru iznad. U njima obično nema izjava i skromno su opremljeni. Drugu praksu čine duži tekstovi u kojima se navodna dela opisuju, zajedno sa izjavama prijatelja, rodbine, komšija žrtava i navodnih počinitelja. Ovakvi tekstovi uglavnom imaju bogatiju opremu sa antrfileima i fotografijama. U njima se često špekuliše, uz navođenje neimenovanih izvora, o prethodnim delima, zdravstvenom stanju, radnom mestu, rasi, nacionalnoj pripadnosti ili diskvalifikujućim navodima o životu navodnih počinalaca.

Veličina teksta ili dužina priloga u kojima se krši pretpostavka nevinosti

Grafikon 2. Veličina teksta u kojima se krši pretpostavka nevinosti

Prethodna dela, uz zdravstveno stanje i druge podatke iz privatnog života, najčešće imaju funkciju da potvrde navode da je učinjeno delo rezultat društvene devijacije. Loš primer u kojem se navodi niz ličnih podataka predstavlja tekst pod nazivom *Bebu ubio od batina zato što je plakala* (I_1906_1). U ovom tekstu se navode imena i prezimena svih učesnika, kao i plastični opis događaja. Navodni počinitelj se označava kao „monstrum” koji je priredio „krvavi pir”. Tekst iz neimenovog izvora donosi saznanja o njegovom iskazu policiji: „Rekao je da je bio pijan i nadrogiran, da je uzimao lek „ksalol” i pio pivo”. Imenovana komšinica izvor je podatka da nije ranije osuđivan, „da je bio nasilan i da se drogirao”, „Skupljao otpad i prodavao. Sve pare je trošio na drogu, a hranili su se iz narodnih kuhinja”. Drugi tekst, primer u okviru ispod, donosi spekulacije o mentalnom stanju osobe, a potom i podatke iz centra za socijalni rad.

BOLESNO LJUBOMORAN

Rodbina i bliski prijatelji znali su da se iza prividno mirnog momka krije ličnost po čijoj glavi se vrzmaju mračne misli, posebno ljubomora, zbog čega se pretpostavlja da je počinio masakr. I policija je u nekoliko navrata obaveštavana o tome, kao i centar za socijalni rad, u kojem se u sklopu brakorazvodne parnice Čedića i njegove supruge vodio postupak. (K_2605_1)

Primer 2. Lični podaci koji „potvrđuju” krivicu

U nešto svedenijoj formi u jednom tekstu se za grupu uhapšenih navodi: „Niko od njih nema ozbiljnu kriminalnu prošlost, iako je nekoliko njih ranije hapšeno zbog krađe” (I_0306_3). U potrazi za detaljima privatnog života optuženih, list piše da je išao na njihove adrese – navodeći pritom ulice u kojima stanuju. Iako drugi stanari i članovi porodice, kako se navodi u tekstu, uglavnom nisu bili voljni da govore za medije, u njemu se i dalje može pročitati: „Živković je, prema nezvaničnim informacijama, bio vičan jedrenju i vlasnik je jednog broda”. U drugom tekstu je osumnjičeni okarakteriz-

san kao „dugogodišnji narkoman i vatreni navijač Crvene Zvezde” (T_0407_1), a u trećem se posle niza podataka o prethodnim delima još dodaje i antrfile pod naslovom „Stopama oca i dede”, u kome se daju i prethodna dela srodnika (Bl_1307_1)

Vrsta objavljenog podatka	Ukupan broj ¹⁸	Udeo u ukupnom broju
Puno ime i prezime	93	71%
Adresa	13	10%
Prethodna dela	5	4%
Zdravstveno stanje	5	4%
Primanje socijalne pomoći	1	1%
Rasa, pol, jezik, veroispovest	3	2%
Radno mesto, zaposlenje, zanimanje	3	2%
Imovina, vlasništvo	2	1%
Drugi podaci iz privatnog života	6	5%
Ukupno	77	100%

Tabela 4. Podaci koji se objavljuju o navodnim počioniocima kažnjivih dela

Zabeleženi su i slučajevi da se navodi i nacionalnost navodnih počionilaca: *Umorni Turčin ubio četvoricu ljudi* (Bl1906_2); *Albancu 20 godina za pokušaj ubistva policajca* (K1106_1), uprkos tome što se u Kodeksu novinara Srbije preporučuje da se nacionalna, verska, ideološka ili politička pripadnosti osumnjičenog pominje samo onda kada je počinjeno krivično delo u vezi sa tom pripadnošću (član IV, tačka 1.). Primer u okviru ispod može se tretirati kao takav slučaj, koji ujedno pokazuje i svojevrsan nemar medija. Bugarski i norveški državljani su anonimizirani, što pokazuje svest medija da ne otkrivaju identitet počionilaca, ali navedeno je puno ime migranta iz Sirije.

Na sedmom kilometru puta Horgoš - Novi Sad dogodila se teška saobraćajna nesreća u kojoj je stradao migrant iz Sirije Abdalarazak Dibu (55). Kako saznajemo u policiji, on je prema državnom prelazu Horgoš išao pešice autoputem, ali je iz nepoznatih razloga pokušao da pređe na suprotnu stranu i tom prilikom bukvalno ga je pregazilo putničko vozilo „folksvagen pasat” kojim je upravljao Bugarin A. E. (33). Odmah nakon toga preko tela Sirijca prešlo je još jedno putničko vozilo, koje je vozio Norvežanin E. M. (45). (I_1307_3)

Primer 3. Otkrivanje identiteta žrtve, anonimiziranje osumnjičenih

Poseban slučaj čine tekstovi u kojima navodni počionionici nisu identifikovani imenom i prezimenom, ali se u tekstu navodi dovoljno podataka da osoba bude prepoznata u

18 Radi se o ukupnom broju pojavljivanja podatka u kontekstu kršenja pretpostvke nevinosti, a ne o ukupnom broju tekstova.

svojoj zajednici. Najčešće se u medijima javljaju adresa ili radno mesto i zaposlenje. Na primer, u tekstu u kome se navodi da je otac pretukao svoju bebu, identitet oca je sakriven inicijalima, ali se navodi tačna adresa (ulica, broj i deo grada) gde se događaj odigrao (P_1906_2).

PRIMIO MITO

Autor: M. R.

UHAPŠEN DOCENT

Niš - Docent D. Š. (41) uhapšen je zbog sumnje da je na Medicinskom fakultetu u Nišu od jedne makedonske državljanke zahtevao i primio 23.650 dinara zbog priznavanja diplome Medicinskog fakulteta iz Varne u Bugarskoj. (VN_2706_1)

Primer 4. Saopštavanje podataka koji upućuju na identitet uhapšenog

Drugi primer u kome je osumnjičenom prikriven identitet dat je u okviru iznad. Kako se vidi, iako je identitet prikriven, navodi se tačno mesto zaposlenja, zvanje i starost, što su dovoljni podaci za otkrivanje punog imena i prezimena. Ovo je istovremeno i primer kako mediji u naslovu „presuđuju” neimenovanom licu, dok onda kada lice imenuju, koriste ublaženu terminologiju.

U najvećem broj tekstova, više od polovine, događaji o kojima se izveštava su locirani u Beogradu, što je očekivan nalaz, pošto su u glavnom gradu i smeštene redakcije analiziranih medija. Distribucija ostalih mesta iz kojih se izveštava je takođe razumljiva, imajući u vidu njihovu srazmernu veličinu.

Lokacija	Ukupan broj	Udeo u ukupnom broju
Beograd	47	56%
Niš	5	6%
Novi Sad	4	5%
Kraljevo	4	5%
Kragujevac	3	4%
Valjevo	3	4%
Subotica	2	2%
Nije navedeno	2	2%
Drugi grad	13	15%
Ukupno	83	100%

Tabela 5. Mesta iz kojih potiču tekstovi u kojima se krši pretpostavka nevinosti

Jedino značajnije odstupanje od navedene distribucije, a kada se posmatraju tri medija sa najvećim brojem tekstova (*Blic*, *Večernje novosti* i *Telegraf*), može se uočiti u listu *Večernje novosti*. Ovaj medij se u svojim vestima oslanja na široku dopisničku mrežu, te stoga tek trećina informacija potiče iz Beograda, dok ostale potiču iz Novog Sada, Niša, Kragujevca i drugih mesta u Srbiji.

1.3.2. Tretman privatnosti

Očekivanje građana da mediji poštuju njihovu privatnost, kako je već naglašeno, nije isto za sve. Stoga bi se skoro svaki tekst obuhvaćen analizom mogao tretirati kao zaseban slučaj sa specifičnim dilemama u vezi sa pitanjem očekivane mere privatnosti, sa jedne, i zadatkom novinara da obaveštavaju javnost, sa druge strane. Ipak, među 170 tekstova koji su uvršteni u ovaj deo analize, mogu se uočiti određene pravilnosti. Radi se o nekoliko vidova medijskih praksi koje zahtevaju problemski pristup.

I Nevoljni akteri medijskih tekstova

Prvu grupu tekstova čine oni o „običnim ljudima”, ljudima za koje javnost nema nikakav interes ni interesovanje, a koji usled uglavnom nesrećnih okolnosti postaju akteri medijskih napisa. Pljačke, napadi, saobraćajne nesreće, silovanja, ubistva neki su od povoda da za javnost anonimni pojedinac u ulozi žrtve dospe u medije. Kao i u slučaju medijskog tretmana pretpostavke nevinosti, mogu se uočiti dve vrste medijskog tretmana. Jedna, koja rezultira kratkim tekstovima i druga čiji su proizvod opsežni tekstovi u kojima nijedan deo života žrtve nije pošteđen.

Jedan od dužih tekstova u kojima se navode detalji iz privatnog života građana objavljen je pod naslovom *Ubij me, nema mi života bez tebe: Jezivi detalji krvoprolića u Kaluđerici!* (T_2207_2). Izveštavajući o „ubistvu i samoubistvu“ novinar se oslanja na izjave neimenovanih komšija, koji govore o životnim prilikama u kojima je bio bračni bar. Senzacionalistički jezik teksta prate i tri fotografije, date u okviru ispod, koje nisu povezane sa samim događajem, već služe dramtizaciji teksta.

Primer 5. Fotografije koje ilustruju tekst *Ubij me, nema mi života bez tebe: Jezivi detalji krvoprolića u Kaluđerici!* (T_2207_2)

Dok ovakvi tekstovi i njihova oprema (senzacionalistički naslovi, fotografije) upućuju na temeljan medijski tretman sa ciljem povećanja profita, bez obzira na poštovanje prema žrtvama, druga grupa tekstova svedoči o lakoći sa kojom mediji učine građane koji su žrtve temom medijskih sadržaja. Primer jednog takvog teksta, u okviru ispod, pokazuje da mediji štite identitet osumnjičenih, ali ne i identitet napadnute osobe.

PLJAČKAŠI PRETUKLI ČUVARA

Autor: T. T.

Niš – Dragan Simonović (54) iz Niša, čuvar Preduzeća za rehabilitaciju i radno osposobljavanje invalida „Elmont”, teško je povređen preksinoć na radnom mestu. Simonovića su pretukli lopovi koji su pokušali da opljačkaju imovinu ove „zaštitne radionice”. Policija je juče po podne saopštila da su zbog sumnje da su izvršili krivično delo razbojništva privedeni J. J. (22), Š. D. (19), I. P. (18) i jedan petnaestogodišnjak. Trojici osumnjičenih je određeno zadržavanje od 48 časova, dok će maloletni osumnjičeni biti sproveden višem javnom tužiocu za maloletnike u Nišu. Nezvanično saznajemo da je Simonović uhvatio pljačkaše na delu, a zatim su ga oni napali nanevši mu teške povrede glave. (P_2307_1)

Primer 6. Kratki tekst u kome se navode podaci o žrtvi napada

II Žrtve o kojima javnost treba da zna, ali je pitanje koliko

Drugu grupu čine teme za koje javnost ima povećan interes, teme o ljudima koji su već javne ličnosti, koji su značajni za javnost ili čije profesije dobijaju medijsku pažnju. Primeri koje ćemo predstaviti su veoma različiti, a jedino što im je zajedničko jeste da postoje razlozi za i protiv objavljivanja informacija. Stoga se mogu razumeti kao sive zone, pitanja na koja postojeći regulativni okvir nema nedvosmislene odgovore. Svakako u problematizaciji ovih slučajeva nije važan samo karakter događaja o kojima se izveštava – a oni su u celini posmatrano značajni za javnost – već i način na koji su tretirane informacije.

Prvi ovakav slučaj odnosi se na medijsko izveštavanje sa suđenja optuženima za ubistvo Slavka Ćuruvije. U jednom periodu uzorkovanja bezmalo svi mediji su pisali o održanom ročištu. Jedan deo njih opredelio se da prenese iskaz jednog od optuženih koji je naveo da je Ćuruvija imao ljubavnice i bio u finansijskim problemima:

On je objasnio da je služba DB-a posle vesti o ubistvu nastavila da sluša ljude s kojima je do tada bio u kontaktu, a među kojima je bio i novinar Aleksandar Tijanić, kako bi se eventualno došlo do motiva. – Razgovori su se svodili uglavnom na kontakte s brojnim ženama, ljubomoru i novčana dugovanja – rekao je Radonjić i zamolio porodicu Ću-

ruvija da prihvati njegovo izvinjenje zbog izrečenog. (K_0306_4)

U članu 74. Zakona o javnom informisanju i medijima piše da se informacije iz krivičnog postupka koji je u toku mogu objaviti, ako su iznete na glavnom pretresu. U smernicama Kodeksa novinara Srbije, kako je već navedeno, apeluje se na medijske profesionalce da u slučaju smrti javne ličnosti budu posebno oprezni kada se preminuli povezuju sa krivičnim delom ili diskriminišućim saznanjima. Prateći smernice, deo medija koji su obuhvaćeni analizom doneo je uredničku odluku da sporne delove iskaza optuženog izostavi. Drugi deo, kako primer pokazuje, vodio se verovatno time da su tvrdnje iznete na glavnom pretresu.

Drugi slučaj čine tekstovi o novinaru iz Užica koji je napadnut dok je obavljao svoje profesionalne zadatke. Novinarska solidarnost, ali još važnije značaj slobode novinara da bez straha i pritisaka rade svoj posao, daju ovom događaju status teme od javnog interesa. Međutim, postavlja se pitanje koliko detaljno je potrebno izveštati o nečijem zdravstvenom stanju, a da se time ne zadire previše u privatnost. Jedan deo medija pružio je i podatke o zdravlju povređenog: „Lekari su, podsećamo, morali da mu odstrane slezinu i on je i dalje pod posebnim zdravstvenim nadzorom na odeljenju intenzivne nege” (P_1507_1) ili „u stabilnom je stanju, ali se i dalje nalazi na odeljenju intenzivne nege“, „operisan je i odstranjena mu je slezina” (VN_1507_2). U jednim novinama objavljena je čak i fotografija sa lica mesta koja prikazuje kako hitna pomoć odnosi povređenog. Opet, kao i u prethodnom slučaju, deo medija je izvestio o događaju ne navodeći detaljnije podatke o zdravstvenom stanju povređenog.

Treći primer predstavljaju slučajevi kada mediji izveštavaju o nestanku dece. Ovih primera je bilo i u prošlosti i nema dileme da mediji imaju krucijalnu ulogu u alarmiranju javnosti na potragu. Tada je objavljivanje fotografija dece ustaljena i dobrodošla praksa koja može da pomogne da se maloletnik pronađe. Problem je, međutim, u tome što s pravom pobuđeno interesovanje javnosti ne prestaje i može da dovede do objavljivanja ličnih podataka o nestalom detetu i njegovoj porodici.

U četvrtoj grupi tekstova koje treba pažljivo analizirati jesu oni u kojima mediji ostvaruju svoju važnu ulogu u ukazivanju na društvene probleme. Ova uloga je značajna zato što problemi koji su na „medijskoj agendi“ postaju predmet državnih politika, odluka ili delovanja nadležnih institucija. Poteškoće nastaju onda kada, ukazujući na društvene probleme, kao što su nasilje u porodici ili odgovornost lekara za lečenje, mediji izveštavaju o pojedinačnim slučajevima.

III Kriminalci bez prava na privatnost

Treću grupu čine tekstovi o ljudima koje mediji povezuju sa kriminalnim grupama ili koji su okarakterisani kao učinioci krivičnih dela. U ovim slučajevima se ponekad radi i o ugrožavanju pretpostavke nevinosti, te se čini da navodno delo – bez obzira na to da li postoji pravosnažna presuda ili ne – služi kao osnova da se suspenduje pravo na privatnost i navodnih počilaca i njihovih porodica. Na primer, u već pomenutom tekstu *Bebu ubio od batina zato što je plakala* (I_1906_1) postoji i antrfile (primer ispod) u kojem se navode lični podaci koje centar za socijalni rad nije trebalo da pruži medijima.

Nisu tražili socijalnu pomoć

U Gradskom centru za socijalni rad u Beogradu kažu da nisu imali prijave, niti bilo kakva saznanja vezana za porodično nasilje, zanemarivanje i zlostavljanje dece u domu Kurteša Kurtešija. Porodica nije bila na evidenciji nadležnog odeljenja GCSR-a kao korisnik novčane socijalne pomoći ili bilo koje druge usluge i prava. Po saznanju o tragediji, stručni radnici odeljenja Zemun izašli su na teren i preuzeli brigu o majci Gorjani Milanović i jednom maloletnom detetu. Smešteni su u ustanovu socijalne zaštite „Materinski dom”– naveli su u centru za socijalni rad. (I_1996_1)

Kao drugi primer može se uzeti tekst *Bombom raznet džip, diler preživeo napad* (Bl_1106_4). U njemu se navode ime i prezime povređenog, njegove godine i izjave očevidaca. Pretpostavka nevinosti je narušena, a u tekstu još i piše: „poznat je odranije policiji, a u obimnom dosijeu koji ima za sobom upisane su, između ostalog, i brojne teške krađe, razbojništva, ali i nelegalni poslovi sa narkoticima“. U istom tekstu se navode i detalji o lečenju: „Pacijent ima teške povrede, prelom butne kosti i opekotine po celom telu. Upućen je na operaciju i van životne je opasnosti.“

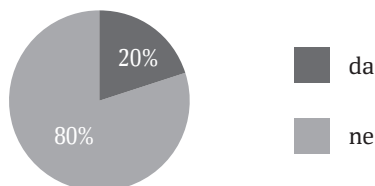
IV Javne ličnosti

Četvrtu grupu čine javne ličnosti za koje javnost nema interes, već pre interesovanje da sazna pojedinosti iz privatnog života. U uzorku je zabeležno 29 ovakvih slučajeva tekstova uglavnom o zdravstvenom stanju poznatih ličnosti. Mediji su izveštavali o zdravstvenom stanju glumca Dragana Nikolića (VN_1808_1,M_1708_1), čime se zbog obima izveštavanja istraživački tim detaljno bavio u studiji slučaja.

Dok se kod Nikolića, Milomira Marića (Bl_1906_1) i drugih pre svega radi o interesovanju javnosti koje nema nikakve veze sa pravom javnosti da bude informisana, ni sa javnim interesom, tekstovi o Vojislavu Šešelju predstavljaju granični slučaj

(K_0306_2). Naime, Šešelj je u Srbiju vraćen iz Međunarodnog suda za ratne zločine u Hagu zbog zdravstvenog stanja, te je zbog šireg društvenog značaja saradnje Republike Srbije sa sudom ovo pitanje od javnog interesa. Kao i u drugim primerima koji su navedeni u ovom odeljku, pitanje je pre svega mere i načina medijskog izveštavanja.

Da li se u naslovu navode lični podaci?

Grafikon 3. Lični podaci u naslovima

Za sve tekstove u kojima se iznose lični podaci o građanima treba još dodati i to da su naslovi primereniji nego naslovi u kojima se krši pretpostavka nevinosti. Lični podaci su izneti u petini tekstova – uglavnom se radi samo o imenu i prezimenu, dok se u četiri petine u naslovima ne navode lični podaci.

1.3.3. Fotografije

Objavlivanjem foto ili video zapisa kojima se prikazuju navodni počinioci kažnjivih dela ili građani o kojima se iznose lični podaci, takođe se narušavaju dva prava. U pogledu pretpostavke nevinosti, objavljivanjem fotografije može se obesmisлити anonimiziranje ili, ako je osoba okarakterisana kao počinitelj imenovana, fotografijom se dodatno narušava njen ili njegov ugled. Fotografija predstavlja još jedan korak kojim se zadire u privatnost, te se i u Zakonu o javnom informisanju i medijima kaže da se zapis lika ne može objaviti „bez pristanka lica čijeg se privatnog života informacija tiče, odnosno lica čije reči, lik, odnosno glas sadrži, ako se pri objavljivanju može zaključiti koje je to lice” (član 80.). Zakonom su takođe precizirani izuzeci od ovog pravila (član 82.), situacije kada javni interes preteže u odnosu na ostale interese ili kada lice samo dostavi informaciju medijima. Objavlivanje fotografije žrtava je posebno osetljivo pitanje, jer se osim privatnosti, radi i o poštovanju i nepotrebnom bolu koji se nanosi članovima porodice.

U nešto manje od polovine analiziranih tekstova ne postoji vizuelna identifikacija lica čija prava se tekstom ugrožavaju ili njima bliskih lica¹⁹. U 91 tekstu je zabeleženo 112

¹⁹ U mnogim tekstovima postoje fotografije, ali one nisu analizirane, ako se ne odnose nužno na sam događaj ili ako nemaju zapis lika.

foto ili video zapisa lika, što znači da je u pojedinim tekstovima objavljeno i po više fotografija. Punoletne osobe koje su označene kao učinioci kažnjivih dela, oni čija pretpostavka nevinosti je dovedena u pitanje medijskim izveštavanjem, čine najzastupljeniju grupu slikom predstavljenih aktera (videti tabelu). Fotografija osumnjičenih maloletnika nema, pošto u analiziranom uzorku nisu nađeni tekstovi u kojima se otkriva identitet maloletnika kao navodnog počinioca. Iako se radi o malom broju tekstova, ipak zabrinjava podatak da se deo medija odlučio da objavi fotografije maloletnih žrtava.

Vizuelna identifikacija	Ukupan broj	Udeo u ukupnom broju
Ne postoji	96	46%
Vizuelni identitet osumnjičenog: odrasli	41	20%
Vizuelni identitet žrtve: odrasli	37	18%
Vizuelni identitet javne ličnosti	14	7%
Vizuelni identitet porodice, rodbine, komšiluka	14	7%
Vizuelni identitet žrtve: maloletnik	6	3%
Vizuelni identitet osumnjičenog: maloletnik	0	0%
Ukupno	208	100%

Tabela7. Zastupljenost vizuelne identifikacije

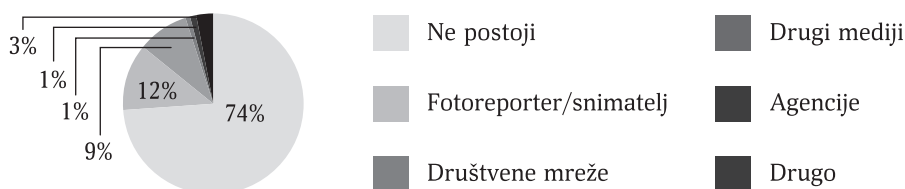
Medij	Ukupan broj tekstova	Broj tekstova u kojima postoje fotografije	% tekstova sa fotografijama od ukupnog broja svih tekstova sa fotografijama	% tekstova sa fotografijama od ukupnog broja tekstova u datom mediju
<i>Blic</i>	43	26	29%	60%
<i>Večernje novosti</i>	28	15	16%	54%
<i>Informer</i>	27	14	15%	52%
<i>Telegraf</i>	27	13	14%	48%
<i>Kurir</i>	10	8	9%	80%
<i>Mondo</i>	17	7	8%	41%
<i>Politika</i>	16	3	3%	19%

<i>B92</i>	5	2	2%	40%
<i>RTS</i>	4	1	1%	25%
<i>Pink</i>	4	1	1%	25%
<i>Danas</i>	5	1	1%	20%
<i>Južne vesti</i>	0	0	0%	0%
<i>RTV</i>	0	0	0%	0%
<i>Studio B</i>	1	0	0%	0%
<i>Ukupno</i>	187	91	100%	

Tabela 8. Zastupljenost vizuelne identifikacije prema mediju

Objavlivanje fotografija je zastupljenije među tabloidnim i polutabloidnim medijima – posebno u *Kuriru*, *Blicu*, *Informeru* i *Večernjim novostima*. To pokazuje da je kršenje prava građana u medijskom prostoru deo selekcije i tretmana vesti koji karakteriše senzacionalizam. Iako se o udelu tekstova sa fotografijama u ukupnom broju selektovanih tekstova iz određenog medija može govoriti tek uslovno, jer se radi o relativno malim brojevima, čini se da u nekim medijima jedan od razloga za objavljivanje teksta predstavlja upravo činjenica da postoje fotografije: u *Kuriru* čak 80% tekstova koji su bili predmet analize sadrži vizuelnu identifikaciju, dok u *Blicu*, *Večernjim novostima* i *Informeru* tekstovi sa slikama građana čine više od polovine ukupnog broja analiziranih tekstova. Ovde treba takođe naglasiti da čak i kada ne postoje identifikacione fotografije, jedan deo medija objavljuje ilustrativne fotografije koje nemaju veze sa samim događajem, ali koje imaju ulogu da skandalizuju publiku i učine tekst senzacionalističkim (slike krvi, oružja i sl.).

Izvori foto ili video identifikacije

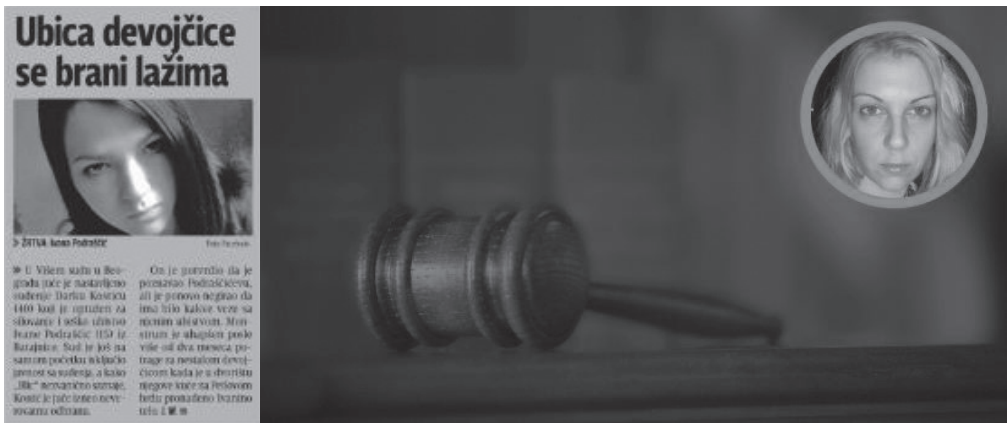
Grafikon 4. Izvori fotografija i snimaka

Posebno zabrinjava nalaz da u skoro tri četvrtine tekstova izvor fotografije nije naznačen. O tome kako novinari dolaze do njih može se samo nagađati, a ostaje otvoreno i pitanje da li se radi o fotografijama koje su dobijene na problematičan način (na primer, ako je policija izvor) ili su jednostavno mediji nemarni. Iako se o distribuciji

fotografija bez izvora može diskutovati samo uz napomenu da se radi o malom broju, indikativno je to da po broju prednjače *Blic* (24%, 16 tekstova), *Večernje novosti* (22%, 15 tekstova), *Infomer* (18%, 12 tekstova), *Telegraf* (12%, 8 tekstova) i *Kurir* (10%, 7 tekstova). U dnevnom listu *Danas*, na portalu *Južne vesti*, kao i na *RTV-u* i *Studiju B* nije objavljena nijedna fotografija, odnosno snimak bez izvora.

Rezultati istraživanja pokazuju da, u potrazi za fotografijama, mediji pribegavaju i nalogima na društvenim mrežama. Na primer, uz tekst o suđenju licu koje je optuženo za ubistvo maloletnice nalazi se njena fotografija, a kao izvor je potpisan *Fejsbuk* (Bl_0306_1). U nekim tekstovima, kako drugi primer pokazuje, fotografije sa *Fejsbuka* nisu dovoljne i one se kombinuju sa drugim ilustracijama, kako bi se isti dramatičovali. (M_2601_1).

Primer 8. Fotografije preuzete sa naloga na internetskim društvenim mrežama

Mada se radi o malom broju fotografija (devet u ukupnom uzorku), i ovde se mogu uočiti određeni trendovi. Ozbiljna, kvalitetna štampa ne koristi internetske društvene mreže da ilustruje tekstove. U njihovoj (zlo)upotrebi prednjači *Telegraf*, u kome su objavljene četiri fotografije sa *Fejbuka*, u *Blicu* su objavljene dve, a u *Infomeru*, *Mundu* i *Kuriru* po jedna.

1.3.4. Profesionalnost novinara: izvori informacija i autorstvo medijskih tekstova

O profesionalnosti novinara ne govore samo potpisi fotografija, već i praksa potpisivanja tekstova i tretman izvora. Već nekoliko ranijih istraživanja je pokazalo da se u domaćim medijima objavljuju nepotpisani tekstovi²⁰. Ono što je karakteristično

20 Valić Nedeljković i Kleut, 2012; Krstić i Milojević, 2015.

za analizirane tekstove u ovom uzorku jeste da je tek trećina njih potpisana punim imenom i prezimenom novinara, petina nema potpis i više od trećine potpisuju novinari inicijalima. Relativno visoka zastupljenost nepotpisanih sadržaja, sa jedne, i mala zastupljenost agencijskih vesti, sa druge strane, može da ukaže na to da, kada su novinske agencije izvor, mediji nemaju potrebu da potpišu autora. Međutim, ako se prihvati da u selektovanom uzorku zaista ima samo 10 tekstova koji su preuzeti od agencija i drugih medija, to onda znači da u kršenju prava građana redakcije i novinari imaju aktivnu ulogu.

Autorstvo teksta	Ukupan broj	Udeo u ukupnom broju
Nije naznačeno	37	20%
Puno ime novinara (P. Petrović, Petar Petrović)	61	33%
Inicijali novinara (P.P.)	66	35%
Novinska agencija	3	2%
Drugi medij	7	4%
Ukupno	187	100%

Tabela 9. Navođenje autora teksta

Navođenje izvora informacija u kontekstu profesionalnog novinarstva je značajno, jer se na ovom principu gradi kredibilitet profesije i verodostojnost pojedinačnih tekstova i medija. U ovom segmentu su stoga ispitivani ne samo izvori spornih tvrdnji (izvori ličnih podataka ili tvrdnje o počinjenom delu), već i svi izvori na koje su se oslanjali novinari u svom izveštavanju. Sagledavanje ovog šireg konteksta omogućava da se prepoznaju ključni društveni akteri koji bi trebalo da budu opsežnije informisani o pravu na pretpostavku nevinosti i pravu na privatnost, a neki od njih i uključeni u dijalog o otvorenim ili spornim pitanjima.

U analizi su razlikovane dve grupe izvora – zvanični, imenovani i nezvanični, neimenovani. Pod zvaničnim su se smatrali svi izvori čija imena i prezimena su data u tekstu i oni izvori koji se zbog svoje jedinstvene pozicije mogu identifikovati (npr. načelnik novosadske policije, predsednik suda u Beogradu). Pod nezvaničnim izvorima su klasifikovani svi oni koji ne mogu jasno da se identifikuju, koji se „maskiraju“ ustaljenim novinarskim formama (npr. „iz izvora bliskih policiji“, „sagovornik iz tužilaštva tvrdi“). Zabeleženi su svi izvori koji se pojavljuju u tekstu i zbog toga je ukupan broj pojedinačnih izvora veći od ukupnog broja analiziranih tekstova.

Među zvaničnim izvorima izdvajaju se dve grupe. Prvu čine akteri koji učestvuju u različitim fazama istrage i sudskog postupka – policija, sudstvo, tužilaštvo, branioци. U celini posmatrano, oni čine 18% svih zvaničnih izvora. Drugu grupu čine ljudi iz bliže okoline žrtava, navodnih počinitelaca kažnjivih dela ili javnih ličnosti – rodbina, komšije i prijatelji, koji su zastupljeni sa 11% u ukupnom broju izvora. Zdravstvene i obrazovne ustanove, poslodavci i drugi su zastupljeni u nešto manjem broju.

Izvori informacija	Zvanični izvori: ukupan broj	Zvanični izvori: udeo u ukupnom broju	Nezvanični izvori: ukupan broj	Nezvanični izvori: udeo u ukupnom broju
Nema	97	48,02%	115	58,67%
Sudstvo	12	5,94%	5	2,55%
Tužilaštvo	11	5,44%	5	2,55%
Rodbina	11	5,44%	6	3,06%
Branilac	10	4,95%	0	0%
Komšije	10	4,95%	15	7,56%
Zdravstvena ustanova	7	3,46%	5	2,55%
Obrazovna ustanova	6	2,97%	0	0%
Policija	5	2,46%	21	10,71%
Žrtve, osumnjičeni	5	2,46%	0	0%
Lokalne samouprave / gradonačelnici	4	1,98%	1	0,51%
Očevici	4	1,98%	3	1,53%
Drugi mediji	4	1,98%	2	1,02%
Prijatelji	2	0,99%	3	1,53%
Poslodavci	2	0,99%	1	0,51%
Centar za socijalni rad	1	0,49%	0	0%
Nevladine organizacije	1	0,49%	1	0,51%
Drugi (navesti ko)	10	4,95%	13	6,63%
Ukupno	202	100,00	196	100,00

Tabela 10. Zvanični i nezvanični izvori informacija

Nezvaničnih izvora ima ukupno 196 i oni se pojavljuju u 73 medijska sadržaja. To pokazuje da, kada novinari pribegavaju anonimnim izvorima, to rade i više puta u jednom tekstu. Ovakva praksa zabrinjava, jer kako se i navodi u samoregulatornom dokumentu: „Često, upotreba neimenovanih izvora informacija predstavlja samo način

da izvor ili sam novinar/medij iznese netačne, nepotpune i nedovoljno proverene informacije²¹. Struktura neimenovanih izvora je donekle podudarna imenovanim izvorima. Značajna razlika pojavljuje se kod policijskih izvora: dok se kao zvanični izvori pripadnici policije javljaju u 2% slučajeva, kao neimenovani izvori pojavljuju se 21 put i sa 11% čine najzastupljeniju grupu. Takođe, nešto je više neimenovanih izvora među komšijama. Relativno visoka zastupljenost kategorije „drugi” u neimenovanim izvorima takođe zabrinjava, jer se radi o sagovornicima koji ni na jedan način nisu bili bliže opisani, te i nisu mogli biti svrstani u zadate kategorije.

Prema nezvaničnim informacijama, motiv strašnog zločina je novac koji je Ivana dugovala Paviću sa kojim je, navodno, bila u ljubavnoj vezi.

Kako „Novosti” saznaju, Ivana je bila u ljubavnoj vezi sa Pavićem. Predrag joj je navodno pozajmljivao novac, a kada je odlučila da prekine kontakte sa njim, on je tražio da mu vrati dug. S obzirom da je ona to već neko vreme odbijala da učini, Pavić je na kraju i počinio ovaj stravičan zločin. (T_1708_2)

Primer 10. Anonimni izvori obezbeđuju informacije o motivima

Jezičke formule za uvođenje anonimnih izvora su relativno ustaljene: „kako saznajemo iz tužilaštva“, „kaže komšinica koja je želela da bude anonimna“, „kaže jedna starija Mirijevka“, „izvori iz policije potvrđuju“. Dok u ovim slučajevima novinari makar delimično ukazuju na status izvora, postoje i mnogobrojni primeri, kao u okviru ispod, u kojima se poreklo informacije ne može ni naslutiti. Vrlo često se tada radi o pretpostavkama o okolnostima tragičnih događaja ili motivima koji su do njih doveli.

Medij	Tekstovi sa nezvaničnim izvorima: ukupan broj	Udeo u ukupnom broju tekstova
<i>Blic</i>	19	26,03%
<i>Večernje novosti</i>	15	20,55%
<i>Informer</i>	11	15,07%
<i>Telegraf</i>	9	12,33%
<i>Politika</i>	6	8,22%
<i>Danas</i>	4	5,48%
<i>Kurir</i>	3	4,11%
<i>Mondo</i>	3	4,11%
<i>B92</i>	2	2,74%

21 Kodeks novinara Srbije: Uputstva i smernice, 2015: 20.

<i>Pink</i>	1	1,37%
<i>Južne vesti</i>	0	0%
<i>RTS</i>	0	0%
<i>RTV</i>	0	0%
<i>Studio B</i>	0	0%
Ukupno	73	100,00

Tabela 11. Zastupljenost neimenovanih izvora prema mediju

Treba zapaziti i da se upotreba neimenovanih izvora razlikuje od medija do medija. U analiziranom periodu samo četiri medija nisu koristila anonimne izvore, a među njima su i dva javna RTV servisa. Sa preko 20% neimenovanih izvora, prednjače dnevni listovi *Blic* i *Večernje novosti*, a slede ih *Informer* i *Telegraf*. S obzirom na dobru praksu kojom se rukovode kada se radi o ostalim pitanjima koja su bila predmet istraživanja, listovi *Politika* i *Danas* su se našli izuzetno blizu *Kuriru*.

1.4. Studija slučaja – zdravstveno stanje Dragana Nikolića

*To što sam bio kod lekara je samo moja privatna stvar.
Molim vas da me razumete.
Dragan Nikolić, 2014.²²*

Kako je u predavljanju kvalitativno-kvantitativnih rezultata već navedeno, izveštavanje medija o javnim ličnostima može predstavljati poseban izazov, jer je ponekad vrlo teško pronaći balans između prava javnosti da bude obavestena i prava javnih ličnosti na privatnost. U nastavku ćemo prikazati na koji način su mediji izveštavali o zdravstvenom stanju glumca Dragana Nikolića.

Još 2012. godine mediji su „prema tvrdnjama izvora iz VMA” saznali da je Nikolić smešten u ovu zdravstvenu ustanovu.²³ Dve godine kasnije, 2014. mediji su ponovo izveštavali o detaljima u vezi sa Nikolićevim zdravstvenim stanjem.²⁴ Ovakva praksa naročito se intenzivirala tokom maja 2015. godine. Dnevni list *Večernje novosti* u tekstu *Pozlilo poznatom glumcu: Dragan Nikolić opet u bolnici*²⁵ u rubrici *Kultura* objavio je da je Nikolić primljen u bolnicu, da je operisan, kao i brojne podatke o zdravstvenom stanju i terapiji, na osnovu informacija pribavljenih od „izvora lista”. *Novosti*

22 *Kurir, Dragan Nikolić hitno prebačen u bolnicu*, 17. 10. 2014. <http://stil.kurir.rs/dragan-nikolic-hitno-prebacen-u-bolnicu-clanak-21843>

23 *Puls Online, Dragan Nikolić leži na VMA*, 23. 04. 2012. <http://www.pulsonline.rs/puls-poznatih/11307/dragan-nikolic-lezi-na-vma>

24 *Kurir, Dragan Nikolić hitno prebačen u bolnicu*, 17. 10. 2014. <http://stil.kurir.rs/dragan-nikolic-hitno-prebacen-u-bolnicu-clanak-21843>

25 *Večernje novosti, Pozlilo poznatom glumcu: Dragan Nikolić opet u bolnici* 21. maj: <http://www.novosti.rs/vesti/kultura.71.html:549262-Dragan-Nikolic-se-bori-za-zivot>

podsećaju i na to da je Nikolić u februaru operisan na klinici u okviru Kliničkog centra Srbije, što je ovaj list saznao „iz krugova bliskih porodici“. Vest su ubrzo preneli i drugi mediji, navodeći kao izvore informacija porodicu, prijatelje ili Klinički centar Srbije. Portal *Mondo* je vest objavio u rubrici *Zabava – Zvezde i tračevi*²⁶, a dnevni list *Alo* u rubrici *AloLive!*²⁷, da bi nastavak slučaja ispratio u rubrici *Estrada*²⁸. Dnevni list *Informer* u rubrici *Zabava* pod naslovom *Gaga se pomirio sa sudbinom! Pustite me da umrem u miru!*²⁹ objavljuje: „Samo želim da odem dostojanstveno. Hoću da me narod pamti kao velikog Dragana Nikolića, a ne čoveka koji umire u mukama – rekao je slavni glumac i zbog toga izričito zabranio da se detalji o njegovoj bolesti iznose u javnost.“ U daljem tekstu, *Informer* poziva čitaoce da nastave sa ekskluzivnim praćenjem slučaja: „Šta je još rekao popularni glumac, možete ekskluzivno čitati u sutrašnjem štampanom izdanju *Informera*“.

Zaštitnik građana i Poverenik su se oglasili 22. maja zajedničkim saopštenjem.³⁰ U saopštenju su apelovali:

„Da se pri izveštavanju o životima građana, čak i kada se radi o javnim ličnostima, mnogo više pažnje povede o privatnosti i elementarnoj taktičnosti, kao elementima ljudskog dostojanstva. Način na koji je u javnost plasirana vest o odlasku poznatog glumca Dragana Nikolića u bolnicu ne samo da je protivan obavezi čuvanja tajnosti podataka o zdravstvenom stanju, već je naneo nepotrebno i neprimereno uznemirenje njegovoj porodici.“ Poverenik i Zaštitnik građana podsetili su „na obavezu svih zaposlenih u zdravstvenim institucijama da zaštite pravo na privatnost pacijenta i porodice“.

Dnevni list *Večernje novosti* je u članku *Dragan Nikolić je dobro, porodicu uznemiravaju lažne vesti*³¹ od 23. maja objavio da je „u Urgentnom centru *Novostima* potvrđeno da su svi vitalni parametri koji se prate kod Nikolića trenutno u redu“. Istovremeno, u tekstu se prenosi izvod iz saopštenja – apela Kliničkog centra medijima – da ne prenose neproverene i netačne informacije. Istog dana, list *Alo* u tekstu *Molimo se*

26 *Mondo*, *Gaga Nikolić prebrodio krizu, samostalno diše*, 21. maj, <http://mondo.rs/a796960/Zabava/Zvezde-i-tracevi/Dragan-Nikolic-u-bolnici.html>

27 *Alo!*, *Gaga Nikolić skinut sa aparata*, 21. maj, <http://www.alo.rs/vesti/aktuelno/gaga-nikolic-skinut-s-aparata/98382>

28 *Alo!*, *Molimo se Bogu za našeg Gagu*, 23. maj, <http://www.alo.rs/v-i-p/estrada/molimo-se-bogu-za-naseg-gagu/98546>

29 *Informer*, *Gaga se pomirio sa sudbinom! Pustite me da umrem u miru!*, 22. maj, <http://www.informer.rs/zabava/film/15192/GAGA-SE-POMIRIO-SA-SUDBINOM-Pustite-me-da-umrem-u-miru>

30 *Zaštitnik građana i Poverenik, I javne ličnosti imaju pravo na privatnost*, 22. maj: <http://www.zastitnik.rs/index.php/lang-sr/2011-12-25-10-17-15/4119-2015-05-22-12-37-35>

31 *Novosti*, *Dragan Nikolić je dobro, porodicu uznemiravaju lažne vesti*, 23.05.2015. <http://www.novosti.rs/vesti/scena.147.html:549557-Dragan-Nikolic-je-dobro-porodicu-uznemiravaju-lazne-vesti>

Bogu za našeg Gagu! objavljuje fotografiju Dragana Nikolića u bolničkom krevetu, kao i snimak dolaska Milene Dravić Nikolić u posetu Nikoliću.³²

Nekoliko dana kasnije, Milena Dravić Nikolić obratila se javnosti saopštenjem, ukazujući na neprihvatljiv način izveštavanja o zdravstvenom stanju njenog supruga, nazivajući napise „medijskim linčom.”³³

Nakon gotovo pola godine, mediji su ponovo izveštavali o zdravstvenom stanju glumca. U rubrici *Zabava*, *Informer* je preneo informaciju do koje je došao putem svog „izvora”, da je Nikolić primljen u Urgentni centar, gde se nalazi na terapiji, zbog operacijom kojoj je bio potvrđen početkom godine.³⁴

U predstavljenim člancima navedeni su brojni podaci o zdravstvenom stanju pacijenta. Zakon o zaštiti podataka o ličnosti ovakve podatke tretira kao naročito osetljive. Na osnovu sadržaja tekstova nije bilo moguće nedvosmisleno utvrditi izvor informacija o zdravstvenom stanju pacijenta, niti je bilo moguće utvrditi istinitost iznetih informacija. Saopštenje Kliničkog centra Srbije koje je delimično preneo dnevni list *Novosti* može ukazati na to da su pojedini mediji prenosili neproverene i neistinite informacije, pripisujući ih izvorima iz Kliničkog centra Srbije.

Ipak, na ovom mestu upućujemo na informaciju o zdravstvenom stanju Nikolića koju je izneo jedan imenovani izvor, zaposlen u Kliničkom centru Srbije. U februaru 2015. *Novosti* su objavile da je Nikolić operisan u Klinici za digestivne bolesti Kliničkog centra Srbije.³⁵ U tekstu se navodi da se Nikolić „dobro oporavlja nakon operacije“, što je *Novostima* „potvrđeno u ovoj ustanovi“. U nastavku teksta navedena je izjava lekara koji je obavio operaciju:

Uradio sam operaciju najbolje što sam mogao i nadam se najboljem – kaže za „Novosti” profesor Zoran Krivokapić, hirurg i jedan od najboljih svetskih stručnjaka za bolesti debelog creva.

Profesor Krivokapić nije želeo da komentariše tok oporavka pacijenta, smatrajući to ulaskom u sferu privatnosti.

32 *Alo*, *Molimo se Bogu za našeg Gagu*, 23. 05. 2015. <http://arhiva.alo.rs/v-i-p/estrada/molimo-se-bogu-za-naseg-gagu/98546>

33 *Danas*, *Milena Dravić: Prekinite medijski linč Dragana Nikolića*, 29.5.2015. http://www.danas.rs/danasrs/drustvo/milena_dravic_prekinite_medijski_linc_dragana_nikolica_.55.html?news_id=302519

34 *Informer*, *GAGI NIKOLIĆU ponovo pozlilo, hitno prebačen u bolnicu*, 28. 9. 2015. <http://www.informer.rs/zabava/film/34084/GAGI-NIKOLICU-ponovo-pozlilo-hitno-prebacen-u-bolnicu>

35 *Novosti*, *Dragan Nikolić operisan, stanje stabilno*, 12. 2. 2015. <http://www.novosti.rs/vesti/kultura.71.html:533658-Dragan-Nikolic-operisan-stanje-stabilno>

Iako je zdravstveni radnik bio uzdržan u pogledu iznošenja detalja o oporavku pacijenta, činjenica da je u tekstu navedena njegova specijalizacija, kao i to da je operacija izvršena, kontekstualno pruža dovoljno informacija o zdravstvenom stanju pacijenta. Ovakav iskaz zdravstvenog radnika motivisao je istraživače da istraže interne procedure Kliničkog centra Srbije kojima se uređuju način i pravila komunikacije sa medijima i javnošću u vezi sa zdravstvenim stanjem pacijenata. Namera istraživača bila je da se Kliničkom centru Srbije pruži prilika da predstavi kriterijume na osnovu kojih procenjuje da li će se informacija podeliti sa javnošću ili će se uzdržati od komentara; kada se informacija saopštava, da li se navodi pun identitet pacijenta; da li se pravi razlika ukoliko se radi o javnoj ličnosti; ko je ovlašćen za saopštavanje informacija, itd. Ove informacije nastojali smo da prikupimo na osnovu Zahteva za slobodan pristup informacijama od javnog značaja. Međutim, do zaključenja ove studije slučaja, Klinički centar nije odgovorio na zahtev, te nije bilo moguće predstaviti pravila koja je Klinički centar Srbije eventualno uspostavio.

Dragan Nikolić je nesumnjivo javna ličnost i očigledno je da je deo javnosti iz najboljih namera i brige želeo da bude upoznat sa njegovim zdravstvenim stanjem. Ipak, moramo konstatovati da interesovanje (dela) javnosti o zdravstvenom stanju javne ličnosti ne podrazumeva da su mediji dužni da na takvo interesovanje odgovore objavljivanjem niza veoma intimnih detalja iz života tih ličnosti i njegove porodice.

Javne ličnosti, kako je to formulisao sam Nikolić, imaju pravo da budu ostavljene na miru kada detalji iz njihovih privatnih života nisu u vezi sa njihovim javnim poslom. Obazrivijim izveštavanjem o osetljivim temama iz nečijeg privatnog života može se zadovoljiti legitiman javni interes, uz istovremeno poštovanje privatnosti osoba o kojima se izveštava.

1.5. Studija slučaja - izmene sadržaja vesti u onlajn izdanjima medija

U fazi pripreme projekta, *Partneri Srbija* uočili su pojavu promene sadržaja i naslova vesti koji se objavljuju na sajtovima medija. Ovo se čini tako što se na postojećoj URL adresi menja sadržaj, pa čitaoci naknadno nemaju uvid u promene sadržaja na sajtu. Budući da prethodno objavljena vest jednostavno nestaje sa interneta i biva zamenjena novim sadržajem, čitalac nema priliku da naknadno pristupi ranije objavljenim vestima.

Konkretno, dnevni list *Blic* 14. 12. 2014. objavio je vest pod naslovom *Elitna prostitutka pronađena mrtva u Hajatu*, da bi istog dana izmenio naslov u *Pronađena mrtva*

devojka u Hajatu. Zanimljivo je da je u vesti samo izmenjen naslov a da je zadržana URL adresa.³⁶

Tek naknadno izmenjen je i URL, kako bi bio usaglašen sa naslovom vesti.³⁷ Slična promena registrovana je i na sajtu lista *Alo*, kada je prvobitno objavljen naslov *Elitna prostitutka pronađena mrtva u Hajatu*,³⁸ da bi se na istoj URL adresi naknadno pojavila vest *TELO U HOTELSKOJ SOBI Devojka nađena mrtva u Hajatu je ćerka poslanice*.³⁹

36 Blic, 14. jun 2015. *Elitna prostitutka pronađena mrtva u Hajatu*, <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/518727/Elitna-prostitutka-pronadjena-mrtva-u-Hajatu>

37 Blic, 14. jun 2015, *Pronađena mrtva devojka u Hajatu*, <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/518727/Pronadjena-mrtva-devojka-u-Hajatu>

38 Alo, 14. jun 2015, *Elitna prostitutka pronađena mrtva u Hajatu*, <http://www.alo.rs/vesti/hronika/elitna-prostitutka-pronadjena-mrtva-u-hajatu/77497>

39 Alo, 14. jun 2015, *TELO U HOTELSKOJ SOBI Devojka nađena mrtva u Hajatu je ćerka poslanice*, <http://www.alo.rs/vesti/hronika/devojka-nađena-mrtva-u-hajatu-je-ćerka-poslanice/77497>

www.alo.rs/vesti/hronika/elitna-prostitutka-pronadena-mrtva-u-hajatu/77497

NAJPOVOLJNIJE AVIO KARTE ZA CEO SVET **REZERVIŠI**

KUPI PUNI ER JE

ALO! VESTI SPORT ALO! LIVE HRONIKA BIZZARE V.I.P. SEX ALO! mobilni AUT

ALO! mobilni

Tarifa
Ostale usluge
Kredit
Korisnički servis
Mreža
Opšti uslovi korišćenja

Vesti

Aktuelno
Hronika
Politika
Svet

alo.rs Hronika

TELO U HOTELSKOJ SOBI

Devojka nađena mrtva u Hajatu je ćerka poslanice

Autor: Alo.rs | 12.12.2014 - 16:00:00h | Komentara: 14

Share 0 Like Share 137 +1 0 Tweet 4

Ivana Bakić Bodrožić (31) koja je pronađena mrtva juče ujutru u jednoj od soba u elitnom hotelu "Hajat" na Novom Beogradu, ćerka je poslanice vojvodaskog parlamenta Nade Bodrožić.

Istraživači su sličan slučaj registrovali pri izveštavanju o saobraćajnoj nesreći na autoputu Beograd-Niš iz juna 2015. godine. Tako je dnevni list *Blic* 14. juna 2015. objavio vest *Turčin ubio majci sina jedinca Aleksandra*.

ENGLISH DOBRE VESTI RSS MAPA FORUM ŽENA ARHIVA MOJ AUTO ONLINE PRODAJA IGRICE PONEDELJAK, 15. 06. 2015. TRAŽI

Blic online

Zemlja UKRŠTENE RECI 100 Sve o SPORTU

Ukrštene reči i sportska enciklopedija Sve o sportu

cena 399 din

NASLOVNA ZA DECU VESTI SPORT ZABAVA KULTURA SLOBODNO VREME AUTO IT Blic TV GALERIJA IGRICE

Politika Tema Dana Svet Društvo Ekonomija Hronika Beograd Srbija Vojvodina Republika Srpska Reportaža mts vesti Bajke

Kako nas TRUJU aditivima

Objavljen snimak automobila kojim je kidnapovan Stefan Ilić? VIDEO

Turčin ubio majci sina jedinca Aleksandra

Presretači jurili po novo srce za pacijenta: Bilo je napeto, ali spasili smo ljudski život

Ova vest je zauzimala centralnu poziciju u zaglavlju online izdanja *Blica*.

Blic Online | Turčin ubio majci sina jedinca Aleksandra

www.blic.rs/.../Turcin-ubio-majci-sina-jedinca-Aleksa... ▾ Translate this page
13 hours ago - 23:16h | Foto: M. Ivanović | Komentara: 17. Vozač turskog šlepera, kriv ili ne za tragičnu nesreću kod Niša, ugasio je domaćinstvo Mlađe Jovanovića, porodicu Stojanović ostavio bez jedinog sina Aleksandra, a u crno zavio i familije Cvetković i Dojčinović. SPREMAJU SAHRANU: Komšije Mlađe Jovanovića.

Sutradan, 15. juna naslov i sadržaj vesti je izmenjen, pa je nova vest glasila: *Ostali bez sina jedinca*.⁴⁰

The screenshot shows the Blic Online website interface. At the top, there is a navigation bar with links for ENGLISH, DOBRE VESTI, RSS, MAPA, FORUM, ŽENA, ARHIVA, MOJ AUTO, and ONLINE PROJEKTI. The Blic logo is prominently displayed in the center. Below the logo, there are several category buttons: NASLOVNA, ZA DECU, VESTI, SPORT, ZABAVA, KULTURA, and SLOBODNA. A secondary row of buttons includes Politika, Tema Dana, Svet, Društvo, Ekonomija, Hronika, Beograd, and Srbija. The main content area features a news article with the title 'Ostali bez sina jedinca' by M. Ivanović, dated 14. 06. 2015. The article text reads: 'Vozač turskog šlepera, kriv ili ne za tragičnu nesreću kod Niša, ugasio je domaćinstvo Mlađe Jovanovića, porodicu Stojanović ostavio bez jedinog sina Aleksandra, a u crno zavio i familije Cvetković i Dojčinović.' Social media sharing options for Like, Share, Tweet, and +1 are visible. A vertical sidebar on the left contains various news snippets and images.

40 Blic, 15. jun 2015, *Ostali bez sina jedinca*, <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/567579/Ostali-bez-sina-jedinca>.

Ovakva praksa štetna je iz najmanje dva razloga. Prvi razlog odnosi se na odsustvo profesionalizma u radu medija. Senzacionalistički naslovljeni sadržaji očigledno su u funkciji privlačenja većeg broja čitalaca. Na ovaj način, javnost se usmerava ka određenoj vrednosnoj interpretaciji događaja o kojem se izveštava, da bi nakon ostvarenog početnog cilja medij odlučio da povuče takav provokativan sadržaj i približi ga standardima novinarske profesije. U konkretnim slučajevima koji su navedeni ugroženo je pravo na privatnost žrtve, kao i pretpostavka nevinosti osobe koja je osumnjičena/okrivljena za izazivanje saobraćajne nesreće u kojoj su poginule četiri osobe. Ipak, ovakav način medijskog izveštavanja ne mora nužno biti povezan sa kršenjem dva prava koja su u fokusu ovog istraživanja, već se mogu kršiti brojna druga prava osoba o kojima se izveštava, uz istovremeno kršenje standarda novinarske profesije.

Drugi razlog zbog kojeg ovakva praksa može biti štetna odnosi se na ugrožavanje jedne od osnovnih funkcija medija kao kontrolora rada organa javne vlasti. Nije teško zamisliti situaciju u kojoj se medij odlučuje da istraži određenu korupcijsku aferu ili drugu vrstu nezakonitog postupanja nosilaca javnih funkcija ili drugih moćnika, nakon čega se iz tih krugova moćnika na medij vrši pritisak da ukloni sadržaj sa svog internet sajta. Na ovaj način mediji mogu postati dodatno ranjivi na spoljne pritiske. Iako u prvom slučaju možemo govoriti o odgovornosti medija za kršenje ljudskih prava i standarda novinarske profesije, dok u drugom slučaju govorimo o medijima kao žrtvi napada i ugrožavanju slobode medija i slobode izražavanja, važno je konstatovati da u oba slučaja javnost ostaje uskraćena za potpunu, pravovremenu i objektivnu informaciju, što se kosi sa potrebom ostvarivanja javnog interesa u medijima.

Ovakva praksa svojstvena je elektronskim medijima i razlikuje se od načina uređivanja štampanih izdanja novina. Fizički je nemoguće izmeniti sadržaje štampanih medija nakon što oni budu distribuirani u prodaju, a teško je zamislivo da bi urodio plodom napor da se osujeti distribucija takvih sadržaja. Kada govorimo o sadržajima koji su objavljeni u onlajn izdanjima medija, mogućnost njihove izmene neuporedivo je lakša, što otvara mogućnosti za narušavanje javnog interesa u medijima, o čemu je već bilo reči.

Zbog toga se jedna od preporuka ovog istraživanja odnosi na potrebu da se unapredi sadržaj Kodeksa novinara Srbije, kako bi se ovaj akt dodatno uskladio sa specifičnošću onlajn medija, ali i ukazalo na nespojivost prakse izmene onlajn sadržaja (bez ostavljanja traga o prvobitnom sadržaju) sa načelima novinarske profesije. Sadržaj Kodeksa novinara Srbije ne prepoznaje u dovoljnoj meri ovaj problem. Ova oblast delimično je uređena u okviru Glave IV, tačke 6. kodeksa, i to na način da se medijima sugeriše da izvrše izmene sadržaja u cilju njihovog usaglašavanja sa činjeničnim stanjem:

6. Novinar neguje kulturu i etiku javne reči, poštuje pravo na odgovor, izvinjenje i ispravku i dužan je da blagovremeno objavi odgovarajuću ispravku.

Smernica:

- *Mediji su dužni da, bez odlaganja, objave tačnu i potpunu informaciju, čak i ako su nehotice plasirali informaciju za koju se naknadno ispostavilo da je neosnovana optužba, glasina, uvreda ili kleveta.*

Međutim, ova tačka, kao i prateća smernica, ne prepoznaju mogućnost svesnog i ne-savesnog plasiranja neproverenih i senzacionalističkih sadržaja, koji se potom trajno uklanjaju. Predlog istraživača je da se u kodeks unese odredba kojom se propisuje obaveza medija da pri dnu teksta vidno označe datum izmene sadržaja, ukažu na poruku sadržanu u uklonjenom sadržaju, kao i da ukratko navedu razloge zbog kojih je sadržaj izmenjen. Na taj način kodeks bi bio prilagođen novim tendencijama u onlajn medijima, a mediji koji bi prihvatili ovakva pravila izveštavanja, pokazali bi odgovornost prema čitaocima, svojoj profesiji, a tako doprineli i afirmaciji javnog interesa u medijima.

1.6. Zaključak

Osnovni zadatak monitoringa medijskog sadržaja u period od juna do avgusta 2015. godine, koji su sprovedli *Partneri Srbija*, bio je da se utvrdi učestalost tekstova i priloga u kojima se, prema postojećim regulatornim i samoregulatornim aktima, krši pravo na pretpostavku nevinosti i pravo na privatnost. U sadržajima 14 medija, koji su praćeni 14 dana, istraživački tim je identifikovao 83 teksta u kojima je prekršena pretpostavka nevinosti građana. S obzirom na to da se ovo pravo jamči Ustavom, zakonima u oblasti medija i drugim dokumentima, može se reći da se radi o zabrinjavajućem pokazatelju.

Isti zaključak ne može u punoj meri da se primeni na narušavanje privatnosti, s obzirom na prirodu ovog prava i imajući na umu činjenicu da se prema medijskom zakonodavstvu i kodeksu novinarske etike ono ne primenjuje isto na sve građane. Ipak, istraživački tim je na osnovu tri pitanja⁴¹ selektovao 170 medijskih sadržaja u kojima je lični podatak o građanima možda i mogao biti izostavljen. Takav nalaz ukazuje makar na potrebu da se o privatnosti građana u kontekstu medijskog izveštavanja češće diskutuje u profesionalnoj zajednici i u društvu u celini.

-----
 41 Da li je objavljen privatni podatak o građaninu koji je medij mogao da izostavi ne dovodeći u pitanje interes javnosti da bude informisana? Da li je žrtva identifikovana (učinjena prepoznatljivom) imenom i prezimenom ili fotografijom? Da li je maloletnik identifikovan (učinjen prepoznatljivim) imenom i prezimenom ili fotografijom?

Kada se radi o pravu na privatnost, dve grupe je dobro posmatrati odvojeno – javne ličnosti i javnosti nepoznate građane. Ako se posmatra pravni okvir, javne ličnosti prirodom svojih javnih poslova ne mogu imati ista očekivanja kao drugi građani, odnosno moraju biti spremni da deo njihove privatnosti postane predmet medijskih napisa. Iz ovoga implicitno sledi, a delimično je ovaj stav uključen u regulativu, da građani koji se ne bave javnim poslovima imaju pravo da se njihov privatni život ne nađe u medijima. Praksa Evropskog suda za ljudska prava u pogledu javnih ličnosti pokazuje da se kao kriterijum koriste pitanja: da li objavljena informacija doprinosi debati od opšteg interesa; koliko je osoba o kojoj je reč poznata javnosti; kako se on/ona prethodno ponašala i kakvi su sadržaj, forma i posledice objavljivanja članka. Iz njih sledi, na primer, da su imovina i primanja vršilaca vlasti predmet javnog interesa i njihovim objavljivanjem ne krši se pravo na privatnost.

Na osnovu istraživanja, mogu se postaviti i dva dodatna pitanja: Postoje li i koji su domeni privatnosti javnih ličnosti koji bi trebalo da ostanu izvan medija? Preporuka, na osnovu Zakona o zaštiti podataka o ličnosti i na osnovu studije slučaja o Draganu Nikoliću, bila bi da se o zdravstvenom stanju izveštava, ako je to uopšte potrebno, sa punim osećajem za delikatnost situacije, odmereno. Upotreba fotografija i video-zapisa javnih ličnosti u zdravstvenim centrima predstavlja ozbiljno narušavanje privatnosti.

Građani koji se ne bave javnim poslovima postaju tema medijskih sadržaja najčešće u tri situacije – kada učine nešto neočekivano dobro (na primer, vrate pozamašni iznos novca koji je neko izgubio), kada se uzmu kao primer nekog društvenog fenomena (na primer, ekstremnog siromaštva) ili kada postanu akteri nesrećih događaja, bilo kao žrtve ili kao osumnjičeni čija odgovornost tek treba da se ispita i dokaže na sudu. Prema prirodi teme koja je analizirana u ovom istraživanju, najčešće se radilo o ovoj trećoj grupi. Dok za izveštavanje koje skreće pažnju na neki društveni problem može da se kaže da doprinosi debati od opšteg interesa, postavlja se pitanje da li i na koji način izveštavanje o nesrećama, ubistvima, napadima i sl. doprinosi javnoj diskusiji. Ili, konkretnije, u kojim slučajevima je važno da javnost bude upoznata sa identitetom žrtve ili (navodnog) počinioca?

Istraživanje medija pokazuje da je prisustvo loših vesti opravdano, jer u medijskim sadržajima građani nalaze orijentir; oni im pomažu da se snađu u svetu i svoje ponašanje prilagode okruženju. O tom okruženju saznaju iz medija. Ovako posmatrano, medijima se ne može oduzeti pravo da izveštavaju o pljačkama, napadima i kriminalu uopšte. Međutim, nije pitanje da li mediji treba da se bave određenim temama ili ne, već na koji način to rade. Zato je opšti nalaz o učestalosti kršenja dva prava u medijima važno dopuniti razlikama koje se javljaju u uređivačkim politikama i vrstama medija. Televizijske stanice – *RTS, RTV, TV Pink, TV B92* i *Studio B* – izdvajaju se

kao zasebna grupa medija u kojima se pretpostavka nevinosti i privatnost građana uglavnom poštuju. Među njima postoje male razlike, te se može reći da je praksa proizvodnje televizijskih vesti, s obzirom na ograničeno trajanje centralnih informativnih programa, takva da ne ostavlja prostor za kršenje prava⁴². Ovome treba dodati svakako važan podatak iz analize: da su javni servisi, koji bi trebalo da budu primer profesionalnosti u radu, potvrdili svoju poziciju.

Značajne razlike javljaju se među dnevnim listovima i portalima. U osnovnim crtama oni se mogu podeliti u tri grupe. Prvu čine oni u kojima: 1) se češće krši pretpostavka nevinosti, 2) se češće objavljuju fotografije navodnih počinitelja, njihovih žrtava, kao i drugih lica čija privatnost je ugrožena, 3) se češće ne navode izvori ovakvih fotografija i 4) postoje tekstovi zasnovani na iskazima neimenovanih sagovornika. Ovoj grupi pripadaju dnevni listovi *Blic*, *Večernje novosti*, *Informer*, kao i portal *Telegraf*. U drugu grupu spadaju: dnevni list *Kurir* i portal *Mondo*, kod kojih postoje navedeni elementi. U periodu koji je analiziran oni nisu bili toliko izraženi kao u prethodnoj grupi. Treću grupu čine mediji (*Danas*, *Južne vesti*, *Politika*) koji se odlikuju visokim profesionalnim standardima i koji u svom izveštavanju ne ugrožavaju dva prava građana, ili to veoma retko čine.

Novine i portali koje odlikuje tabloidni pristup objavljuju dugačke tekstove, bogato opremljene senzacionalističkim fotografijama, a kada i nema slika sa lica mesta, onda pribegavaju dramatičnim ilustracijama. U potrazi za fotografijama objavljuju se i one iz lične arhive navodnih počinitelja i žrtava koje se nalaze na internetskim društvenim mrežama. Domaćom regulativom ova praksa nije obuhvaćena, te bi je trebalo što pre regulisati.

Istraživanje pokazuje da u objavljivanju ličnih podataka i kršenju pretpostavke nevinosti saučestvuju i javne institucije. Kao anonimni izvori često se pojavljuju oni iz policije, što ukazuje na to da policija nema adekvatno razumevanja prava građana i regulative koja ih štiti. Kao imenovani i neimenovani izvori pojavljuju se još i tužilaštva, branioци i zdravstveni centri. Sve ovo su grupe koje bi trebalo u svom delokrugu da promisle o praksi odnosa sa medijima i da pri tome imaju na umu zaštitu svojih klijenata i poštovanje ljudskih prava.

Predstavljenim nalazima treba dodati još jednu dimenziju koja izlazi izvan okvira analiziranih medijskih tekstova, ali bez koje se ne može razumeti medijska praksa. Na nju su ukazivali novinari i urednici koji su komentarisali preliminarne nalaze na sastancima koji su u okviru istraživanja održani 21. i 28. marta u Beogra-

42 Ovaj zaključak bi trebalo dodatno testirati, na primer tako što bi se analizirale televizijske vesti i informativni portal iste medijske kuće. Tek onda bi se definitivno utvrdilo da li razlika proizilazi iz prirode medija ili profesionalnosti redakcije.

du. Mediji u Srbiji rade u uslovima oštrem konkurencije i borbe za publiku i oglašivače. Novinari su izloženi pritiscima, a profesija dobija karakteristike prekarnosti, jer je odluku egzistencijalna nesigurnost, pravna nesigurnost, nesigurnost radnog mesta i nesigurnost radnog vremena⁴³. Broj pregleda i prodatih primeraka, a sa njima često i plata i zaposlenje, zavise od bombastičnih i senzacionalističkih naslova u kojima nema mesta za jezičke nijanse kao što su osumnjičeni, optuženi, prvostepeno osuđeni i slično. Postoji opravdana sumnja da tehnologija proizvodnje vesti izgleda tako što se relativno korektna zvanična saopštenja ili dojave opremaju senzacionalizmom u naslovima i fotografijama. Zato tasovima na vagi koju predstavljaju sloboda informisanja (slobode medija da objavljuju informacije i građana da ih primaju), sa jedne, i prava na privatnost i pretpostavku nevinosti, sa druge strane, treba dodati i prisustvo snažnih komercijalnih imperativa. Poslovni model u osnovi takvih imperativa ponekad je suprotstavljen pravima građana.

Kažnjavanje medija novčanim iznosima koji bi minimizirali komercijalne motive je moguća, ali u demokratskom društvu (posebno u društvu siromašnih medija) nepopularna mera. U mnogim zemljama se ona izbegava snažnim i funkcionalnim samoregulatornim telima koja braneći građane, staju u odbranu profesije. U Srbiji, međutim, deo medija nije zainteresovan za profesionalne standarde, ne poštuje odluke Saveta za štampu i ne učestvuje u njegovom radu. Ovo relativno novo telo u domaćem medijskom sistemu je do sada odlučivalo po brojnim žalbama, ali narušavanje pretpostavke nevinosti i prava na privatnost nije među zastupljenim temama, iako je sam savet u sopstvenom istraživanju prepoznao da kršenje pretpostavke nevinosti predstavlja najčešće kršenje Kodeksa novinara Srbije⁴⁴. Ovo upućuje na zaključak da građani koji se ne bave javnim poslovima, a kojima se mediji učestalo bave, nemaju resurse, možda ni dovoljno informacija, da svoje probleme upute na odgovarajuću adresu.

Literatura

Berelson, B. (1952). *Content Analysis in Communication Research*. Glencoes, IL: Free Press.

Kodeks novinara Srbije: Uputstva i smernice, 2015.

Krippendorff, K. (1980). *Content analysis. An introduction to its methodology*. Berverly Hills: Sage.

Krstić, A., Milojević, A. (2015). Etički i profesionalni aspekti izveštavanja dnevne štampe

43 Mihajlović, 2016.

44 http://www.savetzastampu.rs/cirilica/izvestaji/110/2016/03/11/1019/izvestaj-o-radu-saveta-za-stampu-za-2015_godinu.html

pe u Srbiji. U: Veljanovski, R. (ur.). *Indikatori profesionalnog/neprofesionalnog ponašanja novinara i medija - mogućnosti za poboljšanje stanja*. Beograd: Fakultet političkih nauka Beogradskog univerziteta, 2015, str. 11-37.

Mihajlović, S. (ur). (2016). *Od novinara do nadničara. Prekarni rad i život*. Beograd: Centar za razvoj sindikalizma.

Neuendorg, K. (2002). *The Content Analysis Guidebook*. London: Sage.

Valić Nedeljković, D., Kleut, J. (2012). *Predstavljjanje siromaštva u tradicionalnim i novim medijima*. Novi Sad: Filozofski fakultet, Odsek za medijske studije.

Van Dijk, T. (1988). *News as Discourse*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Voorhoof D. et al and McGonagle T. (Ed. Sup.) (2015). *Freedom of Expression, the Media and Journalists: Case-law of the European Court of Human Rights, IRIS Themes*. Strasbourg: European Audiovisual Observatory.

Weber, R. P. (1990). *Basic Content Analysis*. (2nd edition). Newbury Park, CA: Sage.

2. Aktivnosti Ministarstva unutrašnjih poslova i javnih tužilaštava na sprečavanju neovlašćenog korišćenja ličnih podataka građana i njihovog „curenja“ ka medijima

Uporedo sa sprovođenjem monitoringa medijskog izveštavanja, o čemu je bilo reči u prethodnom poglavlju, *Partneri Srbija* sprovedli su istraživanje o procedurama koje primenjuju Ministarstvo unutrašnjih poslova i javna tužilaštva prilikom saradnje sa medijima i objavljivanja informacija o svom radu, preventivnim merama zaštite protiv neovlašćenog korišćenja ličnih podataka građana, sa posebnim osvrtom na mere sprečavanja „curenja“ podataka ka medijima, i aktivnostima koje su javna tužilaštva do sada preduzimala povodom krivičnih prijavi koje je podnosio Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti, a u vezi sa krivičnim delima iz oblasti zaštite podataka o ličnosti. Rezultati istraživanja predstavljeni su u nastavku publikacije.

2.1. Metodologija istraživanja

Istraživanje se odnosi na mere zaštite podataka o ličnosti koje su MUP i javna tužilaštva preduzeli u vezi sa članom 47. Zakona o zaštiti podataka o ličnosti. Ovim članom utvrđeno je da:

Podaci moraju biti odgovarajuće zaštićeni od zloupotreba, uništenja, gubitka, neovlašćenih promena ili pristupa.

Rukovalac i obrađivač dužni su da preduzmu tehničke, kadrovske i organizacione mere zaštite podataka, u skladu sa utvrđenim standardima i postupcima, a koje su potrebne da bi se podaci zaštitili od gubitka, uništenja, nedopuštenog pristupa, promene, objavljivanja i svake druge zloupotrebe, kao i da utvrde obavezu lica koja su zaposlena na obradi da čuvaju tajnost podataka.

Obaveza je svakog rukovaoca (obveznika zakona koji prikuplja i kasnije koristi podatke o ličnosti) da podatke o ličnosti koje poseduje zaštiti od zloupotrebe, uništenja, gubitka, neovlašćenih promena ili pristupa.⁴⁵ Pozivajući se na utvrđene standarde i postupke, zakonodavac je rukovaoce obavezao da se upoznaju sa međunarodnim i domaćim pravnim okvirom zaštite podataka o ličnosti, pa je u tom smislu uredio da svaki rukovalac mora preduzeti tehničke, kadrovske i organizacione mere u cilju zaštite podataka od prethodno navedenih radnji. Zakonodavac takođe definiše da svaki rukovalac mora da utvrdi obavezu lica koja su zaposlena na obradi da čuvaju tajnost podataka. Ovo se odnosi na svaku osobu koja, tokom obavljanja svog posla, dolazi u bilo kakav kontakt sa

45 Za potrebe pisanja ovog poglavlja korišćen je sadržaj publikacije: Uroš Mišljenović, Ana Toskić, Blažo Nedić, *Zaštita privatnosti u Srbiji, Analiza primene Zakona o zaštiti podataka o ličnosti*, Partneri za demokratske promene Srbija, 2013.

ličnim podacima građana. To znači da se ovakva odredba odnosi i na neposredan uvid u sadržaj dokumentacije, a ne samo na eventualne intervencije u sadržaju podataka, umnožavanje ili ustupanje podataka trećim licima.

Imajući u vidu sadržaj člana 47. ZZPL-a, „curenje” informacija ka medijima može se tumačiti kao propu rukovaoca da primeni mere zaštite podataka o ličnosti, ukoliko informacija sadrži podatke o ličnosti. ZZPL u kaznenim odredbama (član 57.) predviđa:

Novčanom kaznom od 50.000 do 1.000.000 dinara kazniće se za prekršaj rukovalac, obrađivač ili korisnik koji ima svojstvo pravnog lica ako [...]

1) postupi suprotno obavezi preduzimanja mera iz člana 47. stav 2. ovog zakona.

Podaci o ličnosti se efikasno mogu zaštititi ustanovljavanjem jasnih internih procedura za obradu ličnih podataka. Zakon o zaštiti podataka o ličnosti ne propisuje obavezu rukovaoca da internim aktima bliže uredi način obrade ličnih podataka klijenata i zaposlenih. Ipak, ovakvi interni akti su svakako poželjni, kako bi rukovalac načinio prvi korak ka ispunjenju svojih obaveza koje su definisane članom 47. zakona. Ovim aktima može se propisati ko ima pristup (uvid) određenoj zbirci podataka o ličnosti, može se ustanoviti pravilo evidentiranja svakog pristupa određenom predmetu sa jedinstvenog korisničkog naloga, može se urediti postupak ustupanja podataka o ličnosti trećim licima i sl. Na taj način, povećava se odgovornost osoba koje su u dnevnom kontaktu sa ličnim podacima i umanjuje diskrecija u njihovom radu i time predupređiti eventualne zloupotrebe. Imajući u vidu da MUP i javna tužilaštva ponekad poseduju podatke koji se odnose na zdravstveno stanje ili primanje socijalne pomoći, informacije o osudi za krivično delo, te okolnostima koje ukazuju na nasilje nad žrtvom, zaštitu ovakve vrste podataka je posebno važno urediti, budući da oni uživaju viši stepen zaštite, shodno članovima 16-18. ZZPL-a.

U okviru ovog istraživanja istraženo je da li Ministarstvo unutrašnjih poslova i javna tužilaštva ispunjavaju navedene zakonske obaveze, sa posebnim osvrtom na mere zaštite u okviru prevencije „curenja” podataka ka medijima. Kao sredstvo prikupljanja informacija, korišćen je Zahtev za slobodan pristup informacijama od javnog značaja. Primer zahteva nalazi se u prilogu. Zahtevi su sadržali pitanja o:

- Načinu na koji je uređen postupak dostavljanja informacija medijima o aktivnostima MUP-a u vezi sa otkrivanjem krivičnih dela i postupanjem u krivičnim postupcima;
- Kriterijumima za dostavljanje informacija medijima o identitetu osumnjičenih, okrivljenih, žrtava i oštećenih;
- Preduzetim merama zaštite podataka od „curenja” ka medijima, shodno

odredbi člana 47. ZZPL-a, a naročito u vezi sa rezultatima polifrafskog testiranja, korišćenjem opreme za video-nadzor i pristupom podacima prikupljenim tokom saslušanja;

- Eventualnom postojanju evidencije o tome ko je i kada imao uvid u određeni predmet (dokumentaciju u spis) u posedu MUP-a.

Istraživači su zahteve uputili sledećim organizacionim jedinicama MUP-a:

- Upravi kriminalističke policije;
- Službi za borbu protiv organizovanog kriminala;
- Birou za saradnju sa medijima;
- Policijskog upravi Grada Beograda;
- Policijskoj upravi Niš;
- Policijskoj upravi Subotica.

Takođe, istraživači su se oslonili i na informacije koje su od Poverenika prikupili putem Zahteva za slobodan pristup informacijama. Prikupljene informacije odnosile su se na Poverenikov nadzor prema MUP-u u dva slučaja, i to:

- iz 2011. godine, povodom objavljivanja podataka o licima osumnjičenim za izvršenje krivičnih dela;
- iz 2015. godine, povodom objavljivanja podataka iz prekršajne evidencije i podataka o zdravstvenom stanju jedne javne ličnosti, u vezi sa njenim dovođenjem u prostorije MUP-a.

Za potrebe prikupljanja informacija o preduzetim merama zaštite podataka u javnim tužilaštvima, dostavljeni su zahtevi za slobodan pristup informacijama od javnog značaja. Primer zahteva se nalazi u prilogu. Zahtevi su sadržali pitanja o:

- Preduzetim merama zaštite ličnih podataka u tužilaštvima, u skladu sa članom 47. ZZPL-a, sa posebnim osvrtom na prevenciju „curenja“ informacija ka medijima;
- Postojanju internih akata u tužilaštvima kojima su ustanovljene mere zaštite podataka o ličnosti;
- Eventualnom postojanju evidencije o tome ko je i kada imao uvid u određeni predmet (dokumentaciju u spisu) u posedu tužilaštava.

Ovakvi zahtevi upućeni su na adrese ukupno 16 javnih tužilaštava, i to:

- Osnovno javno tužilaštvo u Rumi;
- Osnovno javno tužilaštvo u Subotici;

- Osnovno javno tužilaštvo u Vršcu;
- Prvo osnovno javno tužilaštvo u Beogradu;
- Drugo osnovno javno tužilaštvo u Beogradu;
- Osnovno javno tužilaštvo u Zaječaru;
- Osnovno javno tužilaštvo u Užicu;
- Osnovno javno tužilaštvo u Kraljevu;
- Osnovno javno tužilaštvo u Leskovcu;
- Osnovno javno tužilaštvo u Vranju;
- Više javno tužilaštvo u Beogradu;
- Više javno tužilaštvo u Novom Sadu;
- Više javno tužilaštvo u Nišu;
- Više javno tužilaštvo u Kragujevcu;
- Apelaciono javno tužilaštvo u Novom Sadu;
- Apelaciono javno tužilaštvo u Nišu.

2.2. Ministarstvo unutrašnjih poslova

Ministarstvo unutrašnjih poslova predstavlja jednog od najvećih rukovalaca podataka o ličnosti u Srbiji, što se odnosi na najmanje pet kriterijuma:

- broj građana o kojima obrađuje podatke,
- vrstu podataka koje obrađuje,
- broj zbirke podataka, odnosno evidencija prijavljenih u Centralni registar na sajtu Poverenika,
- broj organizacionih jedinica, i
- broj zaposlenih koji, obavljajući svoj posao, obrađuju podatke građana.

Imajući u vidu navedeno, Ministarstvo unutrašnjih poslova je ubrzo po usvajanju ZZ-PL-a započelo rad na usaglašavanju postupanja sa odredbama zakona. Neka rešenja u pogledu mera zaštite prikazana su u *Analizi primene Zakona o zaštiti podataka o ličnosti* koju su *Partneri Srbija* objavili 2013. godine.⁴⁶

Kada govorimo o merama zaštite podataka u MUP-u koje su bile predmet ovog istraživanja, odgovore na upućene zahteve dostavili su Policijska uprava grada Beograda i Biro za informacije od javnog značaja MUP-a. Policijska uprava za Grad Beograd informisala je istraživače da su sva postavljena pitanja „u vezi sa radom Uprave kriminalističke policije“ i da uprava „ne raspolaže internim pravnim aktima koja regulišu materiju na koju se [vaša] pitanja odnose, već da u svom radu primenjuju odredbe

---

⁴⁶ Uroš Mišljenović, Ana Toskić, Blažo Nedić, *Zaštita privatnosti u Srbiji, Analiza primene Zakona o zaštiti podataka o ličnosti*, Partneri za demokratske promene Srbija, 2013, strana strane 40-41.

Zakona o policiji i Zakona o zaštiti podataka o ličnosti“.

Biro za informacije od javnog značaja detaljnije je informisao istraživače o merama zaštite podataka, što će detaljnije biti prikazano u nastavku. Biro u svom odgovoru nije naznačio da li upućuje u ime preostalih organizacionih jedinica iz MUP-a kojima su zahtevi upućeni, te nije u potpunosti jasno na koji zahtev (ili zahteve) se odgovor formalno odnosio. Ipak, budući da su upućeni zahtevi sadržali identična pitanja, da MUP predstavlja jedinstveni pravni subjekt – obeveznika ZSPIOJZ-a i rukovaoca u smislu ZZPL-a, to se odgovor biroa može tumačiti kao jedinstven odgovor ministarstva na sve zahteve upućene organizacionim jedinicama u okviru istog.

U nastavku su prikazana tri slučaja koja predstavljaju pokazatelj nivoa zaštite podataka o ličnosti u Ministarstvu unutrašnjih poslova u kontekstu prevencije „curenja“ i neadekvatnog ustupanja podataka ka medijima. Informacije prikupljene od MUP-a ukrštene su sa informacijama prikupljenim od Poverenika, a potom analizirane u kontekstu preduzimanja neophodnih mera zaštite podataka, shodno relevantnim odredbama ZZPL-a.

2.2.1. Korišćenje i održavanje sistema video-nadzora MUP-a

Početak 2011. godine objavljen je snimak seksualnog odnosa dvoje mladih kod *Beogradske arene*. Poverenik je u nadzoru povodom objavljivanja snimka utvrdio da je snimak sačinjen opremom koju koristi MUP, da MUP nije ustanovio pravila pristupa pohranjenim video-materijalima, niti prostorijama u kojima se nalazi oprema za video-nadzor. Poverenik je ubrzo podneo i krivičnu prijavu protiv nepoznatog pripadnika MUP-a zbog toga što je omogućio da takav policijski snimak dospe u javnost.⁴⁷

U okviru ovog istraživanja, prikupljene su informacije o merama zaštite u pogledu korišćenja opreme za video-nadzor pri MUP-u. Konkretno, na pitanje:

Imajući u vidu obaveze rukovalaca podataka o ličnosti predviđene članom 47. ZZPL-a, da li su u okviru MUP-a preduzete mere u cilju zaštite podataka (npr. rezultati poligrafskog testiranja, snimci MUP-ovih kamera koje su postavljene na javnim mestima, zapisnici sa saslušanja, itd.) od curenja ka medijima. Ukoliko su ovakve mere preduzete usvajanjem određenih internih akata, molimo Vas da nam dostavite te akte.

Ministarstvo je odgovorilo da su tražene informacije dostupne u Obaveznoj instrukciji o uslovima korišćenja i održavanja sistema video-nadzora u Republici Srbiji, koja je dostavljena u prilogu (u daljem tekstu: obavezna instrukcija).

47 RTS: *Prijava zbog snimka kod Arene*, 4. april 2011. <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/135/Hronika/870122/Prijava+zbog+snimka+kod+Arene.html>

Obaveznom instrukcijom iz 2011. godine utvrđuju se uslovi korišćenja i održavanja sistema video-nadzora kojim upravlja MUP, uređuju se odnosi između MUP-a i vlasnika sistema kada se MUP ne nalazi u toj ulozi, kao i pravila saradnje sa korisnicima sistema video-nadzora, mahom u pogledu ustupanja sadržaja. U opštim odredbama navodi se da sistem video-nadzora prvenstveno služi za „daljinski nadzor u bezbednosne svrhe, radi obavljanja policijskih poslova u skladu sa zakonom”, da je „u procesima prikupljanja, obrade i korišćenja podataka do kojih se dolazi preko sistema video nadzora [...] obavezno postupanje u skladu sa članovima 76. do 81. Zakona o policiji i odredbama Zakona o zaštiti podataka o ličnosti”, te da je „u korisničkim centrima ministarstva za pristup sistemu video-nadzora, obavezna primena tehničkih mera zaštite”.

U obaveznoj instrukciji utvrđene su nadležnosti organizacionih jedinica unutar MUP-a u pogledu upotrebe i održavanja sistema video-nadzora. Sektor za analitiku, telekomunikacione i informacione tehnologije ministarstva nadležan je za „sagledavanje prostorno-tehničkih zahteva i izradu projektnih zadataka za nove sisteme video-nadzora [...] kojima upravlja ministarstvo, a kojima se nalaže minimum tehničkih uslova koje sistemi treba da zadovoljavaju”. Precizirano je da se „praćenje slika i upravljanje kamerama u sistemu video-nadzora, kojima upravlja ministarstvo, obavlja u korisničkom centru organizacione jedinice ministarstva nadležne za predmetni sistem”. Za snimanje i čuvanje video-zapisa odgovorna je organizaciona jedinica u okviru koje se nalazi sistem video-nadzora, i ona je obavezna da u namenskim prostorijama primeni tehničke mere zaštite.

Utvrđuje se i obaveza organizovanja obuke za zaposlene u ministarstvu (operatere). Obuka se odnosi na „rad na korisničkim aplikacijama na radnim stanicama sistema video-nadzora koje koristi ministarstvo, kao i u oblasti primene Zakona o zaštiti podataka o ličnosti”. Za ove obuke nadležan je Sektor za analitiku, telekomunikacione i informacione tehnologije, koji u saradnji sa Upravom za stručno obrazovanje, osposobljavanje, usavršavanje i nauku „sprovodi obuke operatera i izdaje odgovarajuće sertifikate o obučenosti operatera”. Predviđaju se i dodatne obuke, „u skladu sa iskazanim potrebama organizacionih jedinica ministarstva”. Dalje se predviđa da „upravljanje kamerama obavljaju isključivo operateri – radnici ministarstva koji su prošli odgovarajuću obuku”.

U pogledu tehničkih mera zaštite, obavezujuća instrukcija predviđa da „svaki operater na sistemu video-nadzora mora imati posebno korisničko ime i lozinku za pristup sistemu video-nadzora, ili na neki drugi način njegova prava pristupa i korišćenja moraju biti prepoznata od sistema video-nadzora”, te da „u sistemu video-nadzora mora postojati odgovarajući zapis o pristupu i korišćenju svakog operatera”. Na ovaj način, ministarstvo je utvrdilo obavezu evidencije svakog pristupa video-materijali-

ma, čak i kada se ne interveniše u sadržaju, što može umanjiti mogućnosti njihove zloupotrebe.

U pogledu održavanja sistema video-nadzora, utvrđen je niz obaveza nadležne organizacione jedinice. *O administraciji sistema i korisničkih naloga i kontroli ispravnosti rada telekomunikacione opreme se stara organizaciona jedinica veze i kriptozastite u odgovarajućoj policijskoj upravi, a za obezbeđenje ispravnog rada [...] i neprekidno napajanje odgovorna je organizaciona jedinica logistike u okviru odgovarajuće policijske uprave.* U slučaju da održavanje sistema prevazilazi kapacitete organizacionih jedinica, one su u obavezi da „preko nadležnih službi ministarstva pokrenu postupak za angažovanje specijalizovanih firmi za intervencije na predmetnim sistemima”. U takvim okolnostima „isključuje se mogućnost da specijalizovana spoljna firma ima pristup podacima prikupljenim sistemom video-nadzora”, čime se jemči dodatna zaštita informacija sadržanih u video-zapisima, koji ponekad mogu istovremeno biti i podaci o ličnosti.

Obavezujuća instrukcija utvrđuje pod kojim uslovima i na koji način sadržaj video-materijala može da se skladišti i dalje koristi. „Podaci koji se prikupe upotrebom sistema video-nadzora u Republici Srbiji kojima upravlja ministarstvo, čuvaju se u elektronskom obliku na automatskom sistemu za čuvanje podataka, dimenzionisanom projektnim zadatkom, bez sistemskog prenosa na spoljne medije, na način da pristup podacima imaju samo korisnici sistema, u skladu sa odobrenjem za korišćenje.” Dalje se predviđa: „Nadležna organizaciona jedinica ministarstva će odrediti operatere koji imaju pravo pristupa bazi podataka, odnosno mogućnost da snimljeni video-zapis retroaktivno pregledaju po različitim kriterijumima, povlače iz baze i eksportuju na spoljne medije”. Na ovaj način, ministarstvo je definisalo krug ljudi koji mogu imati pristup sadržajima, u realnom vremenu ili naknadno, a potom i uredilo procedure po kojima treba postupati kada se materijal ustupa drugim licima, kako unutar MUP-a, tako i subjektima izvan MUP-a. Kada se materijal dostavlja drugim organizacionim jedinicama, „pregled i dobijanje snimljenog materijala iz sistema za čuvanje podataka može zahtevati svaka od organizacionih jedinica ministarstva putem dopisa, potpisanim od strane rukovodioca organizacione jedinice, najmanje ranga načelnika odeljenja”, pri čemu je „neposredno nakon izvršenog kopiranja podataka na prenosne medije, operator koji je izvršio kopiranje u obavezi da predmetni video-zapis ukloni brisanjem sa lokalnog memorijskog prostora radne stanice ili bilo koje druge privremene memorijske lokacije”. Na lica koja kasnije ostvaruju uvid u takav sadržaj primenjuju se ranije navedene obaveze pohađanja adekvatne obuke za korišćenje video-materijala. Primopredaja materijala putem prenosnog medija odvija se uz popunjavanje i potpisivanje zapisnika o primopredaji snimljenog materijala „koji sadrži datum, naziv organizacione jedinice podnosioca zahteva, vrstu medija i informacije o kamernom mestu, datumu i periodu na koji se odnosi snimljeni materijal,

podatak o brisanju materijala sa lokalnog memorijskog prostora radne stanice, ime, prezime i potpis radnika koji je pripremio materijal, kao i ime, prezime i potpis radnika koji je preuzeo materijal. Zapisnik o primopredaji snimljenog materijala potpisuje odgovorno lice koje je određeno od strane organizacione jedinice u čijoj nadležnosti je predmetni sistem.”.

Kada se materijal ustupa drugim subjektima, obavezna instrukcija predviđa: „podaci prikupljeni korišćenjem ovog sistema mogu se dostaviti na zahtev suda ili tužilaštva, a na opravdani pisani zahtev i drugim organima i fizičkim licima, u skladu sa Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti”. Utvrđeno je i pod kojim uslovima MUP može proslediti signal sa određenih kamera drugim subjektima. Pre svega, signal je moguće ustupiti samo „drugim državnim organima i preduzećima sa javnim ovlašćenjima”, a njima se zabranjuje „dalja distribucija slika sa kamera sistema video-nadzora, kao i softversko upravljanje kamerama i arhiviranje, odnosno snimanje materijala”. Namena, uslovi i pravila korišćenja signala uređuju se ugovorom između ministarstva i eksternog korisnika, pri čemu je utvrđeno da se prosleđivanje signala može odobriti na „opravdani zahtev i za određene svrhe”, uz saglasnost direktora policije i odobrenje ministra.

Ovo istraživanje nije obuhvatilo analizu ugovora između ministarstva i eksternih korisnika sistema video-nadzora, niti analizu zahteva drugih organa za dostavljanje snimaka, već je ograničeno na opšta pravila zaštite podataka o ličnosti pri ministarstvu. S tim u vezi, ukazujemo na to da se ustupanje video-materijala na osnovu kojih je moguće identifikovati lice mora sprovoditi u skladu sa pravnim okvirom u oblasti zaštite podataka o ličnosti, što se prvenstveno odnosi na član 42. Ustava i ZZPL-a. Posebno naglašavamo da se u takvim okolnostima sačinjeni snimci mogu koristiti samo u svrhu zbog koje su izvorno napravljeni. Izmena svrhe obrade zahtevala bi pribavljanje pristanka za obradu od strane svakog lica sa snimka koje može biti identifikovano, te bi u nedostatku takvog pristanka korišćenje video-materijala u druge svrhe bilo nezakonito.

Sadržaj obavezne instrukcije detaljnije je predstavljen kako bi se ukazalo na napore Ministarstva unutrašnjih poslova da uredi način korišćenja opreme za video-nadzor. Videli smo da je Ministarstvo utvrdilo jasne obaveze više organizacionih jedinica, predvidelo obuke za zaposlene koji rukuju sistemom za video-nadzor, predvidelo tehničke mere zaštite putem šifara za pristup, odredilo ko i na koji način može ostvariti uvid u snimljene sadržaje i preciziralo proceduru za ustupanje sadržaja drugim subjektima. Verujemo da prikaz ovog internog akta može motivisati i druge subjekte – iz javnog i privatnog sektora – da ustanove slična pravila upotrebe opreme za video-nadzor, imajući u vidu da ova oblast i dalje nije uređena u pravnom sistemu Srbije.

Naravno, primena ovog internog akta predstavlja posebnu istraživačku oblast koja, zbog svog obima, nije mogla biti obuhvaćena ovim istraživanjem. Za potrebe istraživanja ilustrativan je slučaj iz Novog Sada iz 2014. godine, kada je objavljen snimak saobraćajne nesreće, što je praćeno ličnim podacima svih aktera nesreće.⁴⁸ Tim povodom Poverenik je uputio još jedno upozorenje MUP-u zbog nepreduzimanja tehničkih, kadrovskih i organizacionih mera zaštite podataka o ličnosti iz sistema video-nadzora u Policijskoj upravi Novi Sad. Konkretno, Poverenik je utvrdio da:

- Iako PU koristi sistem video-nadzora sa blizu hiljadu mrežnih kamera HD rezolucije, ne postoje nikakve propisane i jasne procedure koje to uređuju;
- Ne nadzire se i ne beleži postupanje lica koja koriste namenske računare za pristup sistemu;
- Prostorija PU u kojoj se nalazi namenski računar za pristup sistemu ne predstavlja restriktivni prostor u kome mogu da borave samo određena ovlašćena lica;
- Preuzete video-zapise, bez traga da je to učinjeno, moguće je prebaciti na prenosne medije za skladištenje digitalnih podataka, USB memorije ili optičke diskove.⁴⁹

Na osnovu ovih nalaza Poverenika, stiče se utisak da MUP nije uspeo da u svim organizacionim jedinicama dostigne jedinstveni nivo primene usvojenih internih akata koji uređuju oblast video nadzora. Tri godine nakon opisanog problema na parkingu *Beogradske arene*, ista vrsta propusta u pogledu zaštite podataka od neovlašćenog pristupa i daljeg korišćenja zabeležena je u Novom Sadu, uprkos tome što je u međuvremenu ustanovljen interni sistem pravila zaštite podataka, što svakako daje razloga za zabrinutost.

2.2.2. Zaštita podataka sadržanih u Jedinstvenom informacionom sistemu MUP-a; slučaj televizijske voditeljke iz 2015. godine

U januaru 2015. dnevni list *Blic* je u periodu od sedam dana objavio ukupno šest tekstova o dovođenju jedne televizijske voditeljke u policijsku stanicu, kao i informacije o njenom zdravstvenom stanju i ranijim saobraćajnim prekršajima. Voditeljka se obratila Povereniku u cilju zaštite svojih prava u oblasti zaštite podataka o ličnosti, pretpostavljajući da su objavljeni podaci sadržani u službenim evidencijama MUP-a, te da su nezakonito ustupljeni mediju koji je kasnije te informacije objavio. Nedugo

48 RTV, Šabić: Objavljivanje snimaka krivično delo, 10. jun 2014. http://www.rtv.rs/sr_ci/vojvodina/novi-sad/sabic-objavljivanje-snimka-krivicno-delo_493871.html

49 *Blic*, Šabić upozorio MUP zbog video nadzora, 11. jul 2014, <http://www.blic.rs/Vesti/Drustvo/479967/Sabic-upozorio-MUP-zbog-video-nadzora>

zatim, Poverenik je od MUP-a zatražio izjašnjenje o navodima prijave voditeljke, kao i relevantnu dokumentaciju na osnovu koje bi se utvrdilo da li sadržaj informacija objavljenih u mediju odgovara sadržajima službenih evidencija MUP-a.⁵⁰

MUP je u odgovoru naveo da su izvršene potrebne provere u ukupno 11 organizacionih jedinica MUP-a, kao i provera sistemskog žurnala Jedinstvenog informacionog sistema MUP-a.⁵¹ U okviru ovih provera utvrđeno je da je podacima o voditeljki, sadržanim u službenim evidencijama u MUP-u, pristupilo 25 policijskih službenika. Njihova imena i radna mesta u sistematizaciji MUP-a navedeni su u dostavljenoj dokumentaciji.

U dopisu se navode detalji razgovora sa službenicima MUP-a koji su ostvarili uvid u podatke o voditeljki. Načelnik Uprave saobraćajne policije naveo je na to da je svom saradniku naložio da „izvrši uvid u JIS MUP-a RS Saobraćajne nezgode i prekršaji i pribavi podatke o _____⁵²”, što je obrazložio „uobičajenom praksom da se nadležnom sudu uz zahtev za pokretanje prekršajnog postupka dostavlja i izvod iz prekršajne evidencije, kako bi postupajući sudija u toku dokaznog postupka, shodno članu 42. Zakona o prekršajima doneo odgovarajuću presudu, imajući u vidu i raniju osuđivanost, lične prilike učinioca i držanje učinioca posle učinjenog prekršaja”.

Ovakav razlog za obradu podataka o voditeljki može se smatrati opravdanim. Međutim, službenici MUP-a su, sudeći po njihovim iskazima, koristili podatke i u druge svrhe. Tako su dva službenika na pozicijama referenata upravnih poslova u Upravi za upravne poslove „izvršili proveru za imenovanu kroz Primarni ID sistem, sa namerom da utvrde da li je _____ venčana ili razvedena”. Radnik na administrativno-tehničkim poslovima u Odseku za kriminalističko-obaveštajne poslove izvršio je uvid u podatke voditeljke, koristeći ime i lozinku svog šefa, policijskog službenika Uprave kriminalističke policije, „u nameri da proveri koje je godište _____”. Sličan postupak korišćenja tuđeg korisničkog imena i lozinke naveo je i jedan službenik PU Valjevo. Policijski službenik PU Požarevac u službenoj belešci naveo je da je „iz radoznalosti izvršio proveru za imenovanu, jer ga je interesovalo da li je ona poreklom iz Požarevca”. Policijski službenik PU Kraljevo izjavio je da je „nakon čitanja dnevnih novina i vesti koje su se odnosile na incident _____ sa policijom, izvršio proveru imenovane kroz JIS MUP-a Republike Srbije, ne sećajući se tačnog datuma, kako bi se uverio da li se radi o poznatoj voditeljki ili nekom drugom licu”. Ovaj službenik naveo je i to da je „pomenutu proveru izvršio u periodu kada se nalazio na zadatku u Kopnenoj zoni bezbednosti, na teritoriji PS Raška”. Službenik PU Pančevo, sa čijeg je korisničkog imena evidentiran pristup podacima o voditeljki ukazao je na to

50 Dopis Poverenika br. 164-00-00079/2015-07 od 27. januara 2015.

51 Dopis MUP-a br.955/15-3 od 12. februara 2015, br.955/15-5 od 1. aprila 2015. i 955/15-6 od 1. aprila 2015.

52 Ime i prezime ove osobe su dostavljeni istraživačima, ali su za potrebe ove publikacije anonimizovani.

da nije vršio proveru podataka, da nikome nije davao svoju lozinku i korisničko ime, ali da „svaki policijski službenik ove ispostave može da se uloguje na sistem, jer poslednja lozinka ostaje zapamćena na radnoj stanici, s obzirom na to da je tako programiran računar”. Jedan policijski službenik ukazao je na to da „njegovo korisničko ime i lozinku za ulazak u pomenuti sistem [JIS sistem] koriste i drugi zaposleni u Upravi [saobraćajne policije PU Beograd]”. Komandir jedne saobraćajne policijske ispostave izjavio je da je „u više navrata Uprava saobraćajne policije, PU za Grad Beograd, od Uprave za informacione tehnologije MUP-a Republike Srbije zahtevao da svi policijski službenici koji rade na unosu prekršajnih prijava imaju svoje ID kartice za korišćenje sistema JIS MUP-a Republike Srbije, ali do realizacije zahteva nije došlo”. Konkretni zahtev upućen je, kako je navedeno, povodom „slučajeva da jedno korisničko ime i lozinku ili ID karticu koristi više policijskih službenika”.

U dopisu Povereniku MUP je naveo da je *nesporna činjenica da su policijski službenici pretragom kroz evidenciju Dnevnik događaja vršili obradu podataka _____ iz radoznalosti, ali se ne može zanemariti i činjenica da su policijski službenici vršili obradu podataka i zbog izvršenog prekršaja i sumnje da je _____ izvršila i krivično delo, što predstavlja informaciju, odnosno događaj o kojem se policijski službenici upoznaju radi efikasnog obavljanja policijskih poslova. Takođe se ne sme zanemariti činjenica i da je _____ javna ličnost i da je svojim ponašanjem dala povod da informacije u vezi sa njom budu predmet interesovanja javnosti, te i policijskih službenika. Naravno, to ne opravdava postupanje policijskih službenika koji su iz lične radoznalosti vršili obradu podataka o ličnosti _____, te će iz tog razloga ovo ministarstvo preduzeti mere na utvrđivanju pojedinačne odgovornosti policijskih službenika, kao i druge mere, pre svega mere edukativnog karaktera, sa ciljem da se svi policijski službenici obuče za pravilno sprovođenje Zakona o zaštiti podataka o ličnosti.*

Nakon izjašnjenja MUP-a, u maju 2015. godine Poverenik je uputio upozorenje MUP-u zbog nepravilnosti u sprovođenju i izvršavanju ZZPL-a, utvrdivši da MUP nije preduzeo adekvatne mere zaštite podataka, niti da je utvrdio obavezu lica koja su zaposlena na obradi da čuvaju tajnost podataka shodno članu 47. ZZPL-a. Konkretno, Poverenik je utvrdio da podaci o prekršajnim postupcima objavljeni u mediju odgovaraju podacima sadržanim u evidencijama, te da oni „očigledno [...] potiču iz službenih evidencija MUP-a”, kao i da je ukupno 25 osoba pristupilo ličnim podacima voditeljke, od kojih je samo jedna osoba to učinila „nesumnjivo opravdano”. Poverenik je naveo da pristup podacima iz službenih evidencija iz razloga radoznalosti *ukazuje na potpuno odsustvo svesti policijskih službenika o činjenici da JIS MUP-a RS predstavlja sredstvo za rad, koje im je povereno radi vršenja službenih radnji i koje se, kao takvo, ne sme koristiti u privatne svrhe. Evidentno je da MUP kao Rukovalac podataka nije na odgovarajući način osposobio policijske službenike za upotrebu JIS-a MUP-a RS, kao sredstva za rad.*

U tom smislu, policijski službenici se, pre dodele dozvole za pristup pretragama podataka sadržanih u JIS-u MUP-a RS, moraju upoznati sa svojim obavezama i odgovornosti istog, kao i bilo kojeg drugog sredstva za rad (uniforme, sredstava prinude, vozila, itd). Takođe, policijski službenici moraju biti upoznati sa činjenicom da njihove pretrage ostaju zabeležene u sistemskom žurnalu, te da isto predstavlja dokaz eventualnim postupcima utvrđivanja odgovornosti. [...]Ukoliko bi policijski službenik bio upoznat sa činjenicom da može odgovarati za zloupotrebu pristupa JIS-u MUP-a RS, zasigurno ne bi otkrivao svoju lozinku za pristup drugim licima, niti bi sam neovlašćeno vršio pretrage.

U dopisu Povereniku u vezi sa navedenim upozorenjem, MUP je naveo da su policijski službenici za koje je u postupku nadzora utvrđeno da su vršili neopravdanu obradu podataka o ličnosti _____ izvedeni na raport i upozoreni na doslednu primenu Zakona o zaštiti podataka o ličnosti, Zakona o policiji i Obavezne instrukcije o pravilima i postupcima u korišćenju informacionog sistema Ministarstva unutrašnjih poslova. Istraživačima nije poznato da li je MUP u međuvremenu preduzeo i „mere na utvrđivanju pojedinačne odgovornosti policijskih službenika kao i druge mere“, kako je najavljeno.

Osim Upozorenja MUP-u, Poverenik je Višem javnom tužilaštvu u Beogradu, Posebnom odeljenju za borbu protiv visikotehnoškog kriminala 4. maja 2015. podneo krivičnu prijavu protiv nepoznatog izvršioca zbog postojanja osnova za sumnju da je izvršio krivično delo Neovlašćeno prikupljanje ličnih podataka iz člana 146. stav 3. u vezi sa stavom 1. Krivičnog zakonika. Postupanje nadležnog tužilaštva po ovoj prijavi predstavljeno je u narednom poglavlju.

2.2.3. Objavljivanje informacija o osumnjičenima, okrivljenima, žrtvama i oštećenima

Na sajtu Ministarstva unutrašnjih poslova u sekciji *Saopštenja* redovno se objavljuju informacije o aktivnostima MUP-a. Kada se informacije odnose na aktivnosti tokom kojih su određena lica lišena slobode i/ili koja se nalaze u ulozi osumnjičenog ili okrivljenog, ministarstvo po pravilu objavljuje inicijale, uzrast, a ponekad i mesto (opštinu ili grad) prebivališta takvih lica. Kao uobičajen način informisanja javnosti navodimo sadržaj jednog saopštenja: *Po odobrenju zamenika tužioca Višeg javnog tužilaštva u Pančevu, uhapšeni su S.M. (1995), S.V. (1994), N.M. (1993) i M.M. (1993). Njima je određeno zadržavanje do 48 časova i uz krivičnu prijavu biće privedeni Višem javnom tužilaštvu u Pančevu.*⁵³ Ovakav način zaštite identiteta uhapšenih lica MUP primenjuje i prilikom informisanja javnosti o aktivnostima čiji su predmet za-

53 Saopštenje MUP-a od 08. oktobra 2015: *U dve akcije zaplenjeno više od 30kg marihuane*, Broj 899/15.

posleni u organima javne vlasti. Tako se u jednom saopštenju navodi: *Pripadnici Ministarstva unutrašnjih poslova Sektora unutrašnje kontrole, zajedno sa Višim javnim tužilaštvom u Valjevu, odredili su zadržavanje H.B. i S.Đ, policijskim službenicima policijske stanice Ljig, zbog postojanja osnova sumnje da su izvršili krivično delo primanja mita.*⁵⁴ Čak i kada se radi o nosiocima javnih funkcija, čini se da ministarstvo nastoji da imena i prezimena ne navodi u saopštenjima, ali ukazuje na funkciju koju te osobe obavljaju, čime ih čini odredivim. Tako se u jednom saopštenju navodi: *Pripadnici Ministarstva unutrašnjih poslova u Požarevcu podneli su krivičnu prijavu protiv predsednika opštine Žabari, ovlašćenog lica Direkcije za izgradnju opštine Žabari i sekretara opštine Žabari, zbog postojanja osnovane sumnje da su izvršili krivično delo zloupotreba službenog položaja.*⁵⁵

U pogledu zaštite identiteta žrtava, kao i maloletnih osoba osumnjičenih za izvršenje krivičnih dela, stiče se utisak da MUP postupa još restriktivnije prilikom objavljivanja ličnih podataka. Tako se u jednom saopštenju navodi: *Pripadnici Ministarstva unutrašnjih poslova u Pančevu rasvetlili su krivično delo silovanje koje se dogodilo u Kovinu, u noći između 7. i 8. septembra 2015. godine. Po nalogu zamenika višeg javnog tužioca u Smederevu uhapšena su trojica maloletnika i protiv njih je podneta krivična prijava zbog postojanja osnova sumnje da su izvršili ovo krivično delo na štetu osamnaestogodišnje devojke, dok je jedan maloletnik pušten zbog krivične neodgovornosti.*⁵⁶

Kao što se može primetiti, saopštenja MUP-a uobičajeno sadrže anonimizovane informacije o licima lišenim slobode, dok se identitet žrtava štiti u još većoj meri. Takođe, očigledno je da MUP nastoji da pruži koncizne informacije o događajima, ne prejudicirajući krivicu tih lica. Ovakvom praksom, MUP pruža visok stepen zaštite privatnosti lica lišenih slobode i žrtvava krivičnih dela, kao i pretpostavke nevinosti lica o čijoj će se odgovornosti odlučivati u kasnijim fazama krivičnog postupka.

Opisanoj praksi prethodio je dugogodišnji rad MUP-a na usaglašavanju procedura saopštavanja informacija o radu policije sa pravnim okvirom u oblasti zaštite podataka o ličnosti. Jedna od najznačajnijih aktivnosti MUP-a s tim u vezi je odluka iz 2012. godine da MUP prestane sa praksom objavljivanja snimaka hapšenja, fotografija i drugih podataka o licima koja su lišena slobode. Ovakvoj odluci prethodio je niz aktivnosti Poverenika od 2011. Tada je Poverenik sproveo nadzor u MUP-u, na osnovu prijave jedne građanke koja je lišena slobode.⁵⁷ Na sajtu MUP-a objavljeni su njeno

54 Saopštenje MUP-a od 23. septembra 2015: *Osumnjičeni za primanje mita*, Broj: 851/15.

55 Saopštenje MUP-a od 18. septembra 2015: *Krivične prijave protiv odgovornih lica opštine Žabari*, Broj 833/15.

56 Saopštenje MUP-a od 9. septembra 2015: *Rasvetljeno silovanje u Kovinu*, Br: 804/15.

57 Dopis Poverenika MUP-u od 11. jula 2011. godine, Broj: 011-00-00308/2011-05.

ime i prezime, godina rođenja, kao i fotografija koja je istovetna fotografiji u njenoj ličnoj karti. Informacije sa sajta ubrzo su preuzeli mediji i objavili ih u svojim štampanim i onlajn izdanjima.

MUP je u odgovoru⁵⁸ naveo da su u konkretnom slučaju „pripadnici ministarstva smatrali da je radi uspešnog vođenja postupka i prikupljanja podataka potrebno objaviti fotografije osumnjičenih” i da je za to „dobijena saglasnost istražnog sudije”.⁵⁹ MUP je takođe naveo da su informacije o konkretnoj osobi objavljene jer je u tom trenutku važila takva praksa, a da je u međuvremenu ministarstvo ustanovilo pravilo da se objavljuju „samo inicijali osumnjičenog, bez objavljivanja fotografija, osim u zakonom propisanim slučajevima”. Takođe, MUP je informisao Poverenika da nema propisani oblik objavljivanja podataka o ličnosti punoletnog osumnjičenog lica i, kako je samo uvidelo neophodnost postojanja akta kojim bi navedena materija bila regulisana, a na isto upućuje i odredba člana 5. Zakona o policiji, nadležne organizacione jedinice započele su postupak donošenja pisanog akta kojim bi postupak objavljivanja saopštenja, pa i ličnih podataka, bio regulisan.

Sagledavajući odgovor MUP-a i praksu objavljivanja informacija na sajtu ovog ministarstva, Poverenik je tokom 2012. MUP-u uputio upozorenje zbog nedozvoljene obrade podataka o ličnosti punoletnih lica lišenih slobode koja su osumnjičena zbog izvršenja krivičnih dela. Nedozvoljenost obrade, utvrdio je Poverenik, odnosi se na nepostojanje pravnog osnova za objavljivanje identifikacionih podataka takvih lica, kao i na nesrazmernost u objavljivanju podataka, imajući u vidu svrhu zbog koje se obrada vrši. Poverenik je takođe utvrdio da se nedozvoljena obrada odnosi i na postavljanje i objavljivanje snimaka hapštenja tih lica, što je MUP činio putem sopstvenog sajta, ali i putem Jutjuba i Fejsbuka. U ovom upozorenju Poverenik navodi i to da je utvrdio da MUP nije izmenio svoju praksu objavljivanja podataka na sajtu, na šta je MUP ukazao prethodno predstavljenim dopisom. Poverenik je utvrdio da je u nizu saopštenja objavljenih i nakon dopisa, MUP zaista odstupio od prakse objavljivanja fotografija, ali da se nastavilo sa praksom objavljivanja punih imena i prezimena lica lišenih slobode, kao i godine rođenja i mesta prebivališta.

U upozorenju Poverenika naročito se izdvajaju dva stava, u kontekstu objektivnog informisanja javnosti, ali i kršenja prava na privatnost i pretpostavku nevinosti lica koja su lišena slobode.

Po mišljenju Poverenika, javno objavljivanje predmetnih video-zapisa od strane ruko-

58 Dopis MUP-a Povereniku od 30. avgusta 2011. godine, Br:8159/11-5.

59 Saopštenje je objavljeno pre stupanja na snagu novog Zakonika o krivičnom postupku kojim je ukinut institut istražnog sudije i uvedena tužilačka istraga.

vaoca podataka, sa neretko mučnim sadržajima u kojima su domaćoj javnosti dobro poznati akteri hapšenja, kod gledalaca koji ne pripadaju onom delu populacije koji prati rijaliti programe stiče se utisak da su dobili ipak nešto drugo, od onog što se u Zakonu o policiji naziva – objektivnim informisanjem javnosti.

Navedenim postupanjem prenebregava [se] Ustavom i zakonom uspostavljena pretpostavka nevinosti [...] zbog čega se lice bespotrebno izvrgava odijumu javnosti u trenutku kada još nije izvesno da li će postupajući tužilac odbaciti krivičnu prijavu, ili će lice ipak dobiti status okrivljenog, nakon donošenja rešenja o sprovođenju istrage od strane nadležnog suda. Kršenje pretpostavke nevinosti na napred opisan način, u trenutku kada lice čija se fotografija i podaci objavljuju još uvek nema svojstvo okrivljenog, predstavlja povredu prava na privatnost[...] Postojećom praksom, otkrivajući manje ili više jasno identitet osumnjičenih lica, rukovalac podataka „na mala vrata” uvodi prezumciju krivice, umesto da afirmiše prezumciju nevinosti.

Imajući sve navedeno u vidu, Poverenik je MUP-u ukazao na mogućnost anonimizacije podataka, čime bi se otklonile uočene nepravilnosti, dok „kvalitet objektivnog informisanja javnosti o aktivnostima rukovaoca podataka time sigurno ne bi bio ugrožen”.

U odgovoru⁶⁰ na upozorenje, MUP je naveo da su prihvaćene „sve sugestije povodom utvrđenih nepravilnosti”, te da je „s tim u vezi, Ministarstvo unutrašnjih poslova pristupilo izmenama Zakona o policiji i izradi podzakonskih akata kojim se uređuje postupanje Biroa za saradnju sa medijima”.

Imajući u vidu korespondenciju između Poverenika i MUP-a, korisno je predstaviti odgovore organizacionih jedinica MUP-a na zahteve koji su upućeni u okviru ovog istraživanja, tri godine nakon što je sproveden nadzor Poverenika.

PU Beograd je navela da Uprava kriminalističke policije nema ovlašćeno lice za saradnju sa medijima, već da se ta saradnja obavlja preko Kabineta ministra, Biroa za saradnju sa medijima. Iz ovog odgovora može se naslutiti da je MUP „centralizovao” komunikaciju sa medijima kako bi umanjio mogućnosti da organizacione jedinice postupaju različito u srodnim slučajevima.

Međutim, na postavljena pitanja:

Na koji način je uređen postupak dostavljanja informacija javnosti i medijima o aktivnostima MUP-a u pogledu otkrivanja krivičnih dela i postupanja u krivičnim postup-

60 Dopis MUP-a Povereniku od 12. oktobra 2012. godine, Broj:8159/11-10.

cima? Ukoliko je postupak uređen internim aktom, molimo Vas da nam isti dostavite,

kao i:

Kojim kriterijumima se rukovodite kada odlučujete o obimu informacija o žrtvama i oštećenima u krivičnim delima koje se dostavljaju na uvid javnosti i medijima? U kojim situacijama javnosti i medijima saopštavate ime i prezime lica, kao i druge podatke koji direktno upućuju na identitet tog lica? U kojim situacijama anonimizujete podatke o takvim licima?

Ministarstvo je odgovorilo da su tražene informacije sadržane u čl. 5, 65, 69, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82. Zakona o policiji („Sl. Glasnik RS“ br.101/2005, 63/2009 – odluka US, 92/2011 i 64/2015).⁶¹ Pružajući ovakav odgovor, ministarstvo je ukazalo na neposrednu primenu odredaba Zakona o policiji koje sadrže osnovna pravila informisanja o radu policije, obezbeđenja i pregleda mesta događaja, snimanja na javnim mestima, zaštite žrtava krivičnih dela i drugih lica, kao i pravila prikupljanja, obrade i korišćenja ličnih podataka. Međutim, ova pravila nisu dalje konkretizovana usvajanjem internih akata u ministarstvu, što bi moglo da olakša postupanje pripadnika ministarstva, umanjajući njihova diskreciona ovlašćenja i posledično doprinese usaglašavanju prakse objavljivanja informacija u svim organizacionim jedinicama MUP-a.

Na pitanja:

Kojim kriterijumima se rukovodite kada odlučujete o obimu informacija o osumnjičenicima i okrivljenima u krivičnim delima koje se dostavljaju na uvid javnosti i medijima? U kojim situacijama javnosti i medijima saopštavate ime i prezime lica kao i druge podatke koji direktno upućuju na identitet tog lica? U kojim situacijama anonimizujete podatke o takvim licima?

MUP je odgovorio da takvim informacijama on ne raspolaže, „odnosno, ne raspolaže dokumentom u kojima su tražene informacije sadržane“.

Na osnovu ovakvog odgovora, istraživači su zaključili da predmetna oblast nije uređena internim aktima ministarstva. Potrebu, odnosno neophodnost usvajanja podzakonskih, internih akata u ovoj oblasti prepoznalo je i samo ministarstvo, o čemu je u dva navrata obavestilo Poverenika tokom 2011. i 2012. godine, što je predstavljeno u ovom poglavlju. Istraživačima nije poznato zbog čega u međuvremenu MUP nije usvojio takve interne akte, odnosno, zbog čega „nadležne organizacione jedinice“ nisu izradile pisani akt kojim bi „postupak objavljivanja saopštenja, pa i ličnih podataka,

61 Zahtev i odgovor na zahtev upućeni su pre stupanja na snagu novog Zakona o policiji, „Sl. glasnik RS“ br. 6/2016.

bio regulisan”, uprkos činjenici da su „započele postupak donošenja” takvog akta.

2.3. Javna tužilaštva

U nastavku će biti posvećeno više pažnje objavljivanju informacija o radu javnih tužilaštava, kao i preduzetim merama zaštite podataka koje mogu biti relevantne za sprečavanje „curenja“ podataka iz tužilaštava ka medijima.

2.3.1. Objavljivanje informacija o radu javnih tužilaštava

Pretragom interneta može se ustanoviti da neka tužilaštva imaju sopstvene sajtove i da informišu javnost o aktivnostima. Iz uzorka javnih tužilaštava koji je formiran za potrebe ovog istraživanja uočeno je da samo jedno tužilaštvo – Prvo OJT u Beogradu postupa na ovakav način. Drugu grupu čine tužilaštva koja imaju sajtove, ali ne objavljuju takve informacije. Istraživači su prepoznali četiri takva javna tužilaštva iz uzorka: VJT u Novom Sadu, VJT u Nišu, AJT u Novom Sadu i AJT u Nišu. Konačno, 11 preostalih javnih tužilaštava iz uzorka sačinjava treću grupu tužilaštava, koja nemaju sopstvene sajtove pa nisu u mogućnosti da na proaktivan način informišu javnost o svom radu.

Prvo osnovno javno tužilaštvo u Beogradu je za vreme sprovođenja ovog projekta u dva navrata izmenilo praksu objavljivanja informacija. Pre prve izmene, u sekciji Aktuelnosti⁶² redovno su objavljivana saopštenja, a praksa je značajno izmenjena u periodu od 22. do 24. jula 2015. godine.

Zaključno sa 22. julom, uobičajena praksa ovog tužilaštva bila je da se objavljuje puno ime i prezime osobe kojoj je određeno zadržavanje od 48 časova zbog postojanja osnova sumnje da je izvršila neko krivično delo.⁶³ Međutim, u saopštenju od 24. jula, kao i svakom takvom narednom saopštenju, navode se samo inicijali osoba kojima je određeno zadržavanje.⁶⁴ Promenu prakse svakako treba pohvaliti, jer se objavljivanjem punog imena i prezimena lica koje se nalazi u statusu osumnjičenog kod javnosti, koja često nije upoznata sa karakteristikama svake faze krivičnog postupka, može stvoriti utisak da je imenovana osoba učinila određeno krivično delo, iako to nije utvrđeno pravnosnažnom sudskom presudom.

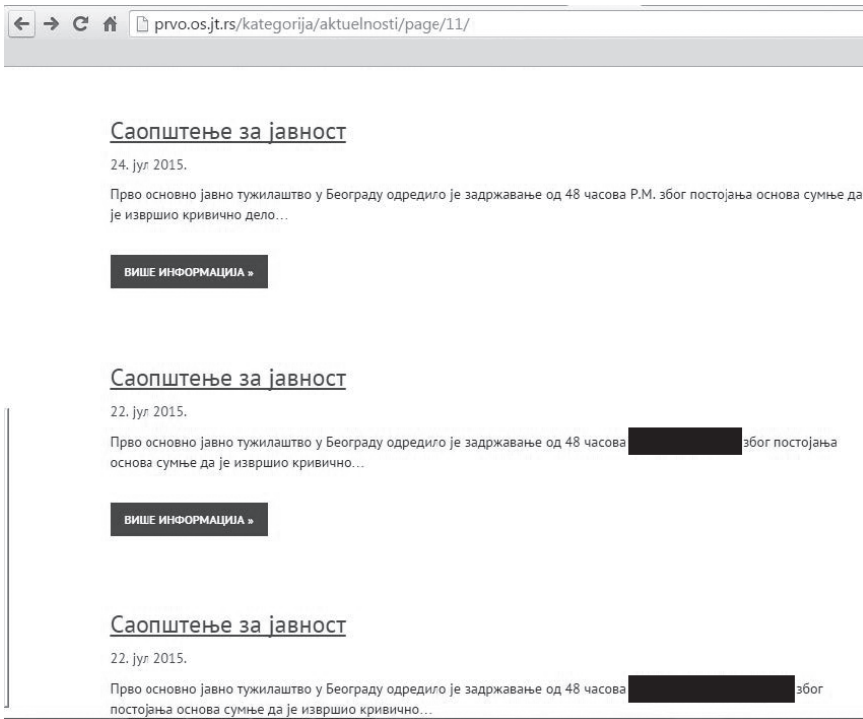
U međuvremenu su sa sajta uklonjena saopštenja u kojima podaci nisu bili anonimizovani. Ovakvu praksu takođe treba pohvaliti iz razloga koji su već navedeni. Sada se

62 <http://prvo.os.jt.rs/kategorija/aktuelnosti/> - adresa više nije aktivna

63 Saopštenje od 22. jula 2015.

64 Saopštenje od 24. jula 2015.

informacijama o radu ovog tužilaštva pristupa putem nove adrese.⁶⁵

(Skrinšot je napravljen 22. oktobra 2015. U međuvremenu su saopštenja uklonjena sa sajta OJT-a)

Takođe, utvrđeno je da i nakon promene prakse ovog tužilaštva, ono ne anonimizuje podatke lica čija se imena pojavljuju u predmetima sa kojima je javnost od ranije upoznata putem medija. Tako se, u vezi sa jednim poznatim predmetom nasilja u porodici i nedozvoljenog držanja vatrenog oružja, u saopštenju navodi da su u predmetu protiv imenovane osobe ispitana dva svedoka (čija imena nisu navedena), kao i da se tužilaštvo protivi predlogu branioca okrivljenog da se okrivljenom ukine pritvor određen rešenjenjem suda.⁶⁶ U drugom saopštenju u vezi sa istim predmetom navodi se da su tužilaštvo i okrivljeni – imenovan u celosti – zaključili sporazum o priznanju tih krivičnih dela.⁶⁷ I u drugim slučajevima o kojima su mediji izvestili, a čiji su učesnici već poznati široj javnosti, navode se imena okrivljenih i oštećenih.⁶⁸

65 <http://prvo.os.jt.rs/kategorija/saopstenja/>

66 Videti saopštenja od 18. avgusta 2015.

67 Videti saopštenje od 31. avgusta 2015.

68 Videti saopštenja od 27. avgusta 2015 i 30. jula 2015.

Pretragom interneta uočeno je da još neka javna tužilaštva, koja nisu bila uključena u uzorak, pružaju informacije o svojim aktivnostima putem sajta. Na primer, Više javno tužilaštvo u Vranju u sekciji Saopštenja⁶⁹ objavljuje informacije o ograničenom broju predmeta. Prilikom informisanja javnosti, ovo tužilaštvo se rukovodi standardima poštovanja pretpostavke nevinosti, navodeći status osobe u zavisnosti od faze krivičnog postupka, ne prejudicirajući ishod postupka. Pretragom ove sekcije može se utvrditi da se prilikom informisanja javnosti ovo tužilaštvo opredelilo za zaštitu identeta osumnjičenih i optuženih lica, žrtava, pa čak i prvostepeno osuđenih lica. Tako se u jednom saopštenju navodi:

Po optužnici VJT-a u Vranju (Kt.br.113/12 od 12.02.2012.g.), protiv R.R. iz Zagužanje Opština Surdulica, zbog krivičnog dela silovanje u pokušaju iz čl. 178. st. 4. u vezi st. 1. u vezi čl. 30. Krivičnog Zakonika, učinjeno na štetu ošt. mal. A.M. iz istog sela, nakon okončanja krivičnog postupka pred Višim sudom u Vranju, doneta je presuda 3 K. br. 1/14 od 27. 04. 2015. godine, kojom se optuženi R.R. iz Zagužanje oglašava krivim zbog krivičnog dela silovanje u pokušaju iz čl. 178. st. 4. u vezi st. 1. u vezi čl. 30. Krivičnog Zakonika, i osuđuje se na kaznu zatvora u trajanju od po 10 (deset) godina.

Praksa ova dva tužilaštva ukratko je predstavljena kako bi se ukazalo na neke primere proaktivnog informisanja javnosti o radu. Međutim, tužilaštva koja ovako postupaju su značajno manje zastupljena od drugih, koja iz različitih razloga ne objavljuju detaljne informacije o svom radu. Tako praksu Drugog i Trećeg osnovnog javnog tužilaštva u Beogradu nije bilo moguće utvrditi, budući da ova tužilaštva nemaju sopstvene sajtove, što je slučaj i sa značajnim brojem preostalih osnovnih i viših tužilaštava u Srbiji.⁷⁰ Ona tužilaštva koja imaju svoje sajtove u sekciji Saopštenja mahom objavljuju informacije o javnim nabavkama,⁷¹ dok neki sajtovi nemaju takvu sekciju, pružajući samo informaciju o načinu na koji je moguće pristupiti informacijama od javnog značaja. Neka tužilaštva objavila su kontakt portparola kojima se javnost ili mediji mogu obratiti ukoliko su im potrebne određene informacije.⁷²

Ova sažeta uporedna analiza poslužila je da se prikupe osnovne informacije o transparentnosti rada javnih tužilaštava i informisanja javnosti o radu tužilaštava. U nameri da unapredi stanje u ovoj oblasti, Državno veće tužilaca i Republičko javno tužilaštvo su 2015. godine usvojili Komunikacionu strategiju tužilaštva za period od

69 <http://www.vjt-vranje.org.rs/saopstenja.html>

70 Kratkim pretragom može se utvrditi da OJT u Kragujevcu, Pančevu, Subotici, Kruševcu, Leskovcu itd. nemaju svoje sajtove. Isto važi i za VJT u Kragujevcu, Valjevu, Vršcu, itd.

71 Osnovno javno tužilaštvo u Novom Sadu, <http://www.ns.os.jt.rs/>

72 Osnovno javno tužilaštvo u Požarevcu, <http://ojtpozarevac.com/>

2015. do 2020. godine (strategija).⁷³ Strategijom se definišu: ciljevi, vrste i način komunikacije i aktivnosti, kako unutar tužilaštva, tako i između tužilaštva i javnosti [...] kako bi se rad ove institucije približio stručnoj i široj javnosti i na taj način postao transparentniji i dostupniji. Konkretno, ciljevi strategije su: „transparentnost i dostupnost rada tužilaštva, povećanje poverenja građana u rad tužilaštva, zaštita svih učesnika krivičnog postupka, zaštita prezumpcije nevinosti okrivljenih, blagovremenost dostavljanja informacija, istinitost i preciznost dostavljenih informacija, i zvaničnost informacija“.

Strategijom je predviđeno da DVT, RJT, ali i apelaciona, viša i osnovna javna tužilaštva imenuju lica koja će komunicirati sa medijima, organizuju obuke za saradnju sa medijima, kako bi informacije bile pravilno plasirane, poštujući potrebu javnog informisanja, ali i načela krivičnog postupka. Strategija takođe predviđa obavezu svih apelacionih, viših i osnovnih javnih tužilaštava da donesu komunikacione protokole kojima će dalje u skladu sa svojim potrebama razraditi odredbe strategije i tehničkog uputstva Odeljenja za odnose sa javnošću RJT, kao i da imenuju po jedno lice koje će biti zaduženo za sprovođenje spoljne komunikacije, a koje će raditi na afirmaciji rada tužilaštva.

U razgovoru sa predstavnicima Državnog veća tužilaca koji je organizovan u martu 2016. godine, istraživači su saznali da su sva JT usvojila komunikacione protokole, od kojih su neki dostupni putem interneta (na primer, VJT u Novom Pazaru,⁷⁴ AJT u Nišu⁷⁵, OJT u Leskovcu, VJT u Beogradu, AJT u Nišu⁷⁶). Pretpostavka istraživača je da će u predstojećem period, u sklopu ispunjavanja svojih obaveza iz strategije, i ostala tužilaštva prvo uspostaviti sopstvene sajtove, a zatim na njima objaviti komunikacione protokole.

Imajući u vidu da značajan broj javnih tužilaštava u ovom trenutku nema ustaljenu praksu proaktivnog informisanja javnosti o svom radu, može se postaviti pitanje na koji način mediji dolaze do informacija o radu tužilaštava. Neki podaci mogu se saopštiti medijima na zakonit način, zvaničnim kanalima komunikacije, putem portparola ili drugog lica ovlašćenog za saradnju sa medijima. Međutim, takve informacije ponekad mogu biti saopštene izvan predviđenih procedura, imajući u vidu da se mediji katkad pozivaju i na „dobro obavestene“ ili „pouzdanе“, nezvanične izvore iz tužilaštava. Zbog toga će u nastavku biti predstavljene preduzete mere zaštite podataka o

73 <http://www.np.vi.jt.rs/dokumenta/KST.pdf>

74 <http://www.np.vi.jt.rs/dokumenta/KPT.pdf>

75 <http://www.ni.ap.jt.rs/userfiles/file/Komunikacioni%20protokol-lat.pdf>

76 Informacija prikupljena putem odgovora na upućene zahteve za slobodan pristup informacijama od javnog značaja OJT-u u Leskovcu, VJT-u u Beogradu, AJT-u u Nišu.

ličnosti u tužilaštvima, sa posebnim osvrtom na mere zaštite od „curenja“ podataka ka medijima, ukoliko su takve mere ustanovljene.

2.3.2. Mere zaštite podataka u javnim tužilaštvima

Od ukupno 16 javnih tužilaštava iz uzorka, 14 je dostavilo odgovor na tražene informacije. Odgovore nisu dostavili Prvo OJT u Beogradu i OJT u Zaječaru.

U svojim odgovorima, najveći broj javnih tužilaštava je ukazao na to da direktno primenjuje pravila ustanovljena Zakonikom o krivičnom postupku, Zakonom o javnom tužilaštvu, Pravilnikom o upravi u javnim tužilaštvima, i to najčešće u vezi sa pravilima poverljivosti krivičnog postupka u kontekstu saopštavanja informacija javnosti, a zatim i pravila pristupa i razgledanja spisa, kada lice ima pravni interes za to ili kada se informacija stavlja javnosti na uvid, shodno odredbama Zakona o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja. Nekoliko tužilaštava (OJT u Leskovcu, VJT u Beogradu, AJT u Nišu) navelo je da je usvojilo komunikacione protokole, shodno obavezama definisanim u Komunikacionoj strategiji tužilaštva. Izuzev ovakvih akata koja uređuju način komunikacije sa medijima i javnošću, tužilaštva nisu navela da su usvojila posebne interne akte kojima se utvrđuju mere zaštite podataka o ličnosti. U nastavku ukratko predstavljamo odgovore tužilaštava na pitanja o preduzetim merama zaštite podataka o ličnosti:

OJT u Rumi navelo je da je „održan kolegijum sa zamenicima tužilaca i zaposlenima [...] gde je V.F. Osnovnog javnog tužioca [...] predočila svim prisutnima na zakonsku obavezu sprečavanja „curenja“ podataka o ličnostima ka medijima i zaštite podataka od gubitaka, uništenja, nedopuštenog pristupa, promene, objavljivanja i svake druge zloupotrebe. V.F. OJT-a je takođe podsetila zamenike tužioca i zaposlene da je to zakonska obaveza svih i da o tome ovo tužilaštvo neće praviti interni akt.“

OJT u Subotici navelo je da su „preduzete posebne mere radi zaštite podataka ličnosti i mere u cilju sprečavanja curenja podataka o ličnosti ka medijima. U skladu sa tim, podaci su zaštićeni od zloupotreba i neovlašćenih pristupa i svi zaposleni koji rade na obradi podataka su upoznati sa obavezom čuvanja tajnosti podataka.“. Međutim, u odgovoru nije navedeno o kakvim se merama konkretno radi.

OJT U Vršcu navelo je da „postupa u skladu sa Ustavom i zakonskim propisima“, zatim ZZPL „kojim je zabranjena i kažnjiva upotreba podataka izvan svrhe za koju su prikupljeni kroz kadrovske, tehničke i organizacione mere, a koje se ogledaju u organizaciji same pisarnice, kako tehnički, tako i kadrovski, jer je ista osposobljena za rad sa strankama, kako u pogledu načina pružanja informacija zainteresovanim licima, tako i podataka o drugim licima, te da se u cilju sprečavanja nezakonitog postupanja

sa ličnim podacima svi zahtevi za informacije koje bi se odnosili na lične podatke lica koja su u tužilaštvu evidentirana podnese pismenim putem, a na iste se takođe orgovara u pisanoj formi, vodeći računa o zaštiti ličnih podataka i na način koji je potreban, da bi se podaci zaštitili od gubitka, uništenja, nedopuštenog pristupa, promene, objavljivanja i svake druge zloupotrebe, a što ujedno i predstavlja način zaštite i od eventualnog „curenja“ podataka o ličnosti ka medijima.“ U dopisu se dalje navodi: „Nikakvim posebnim aktom tužilaštva nije uređena oblast zaštite ličnih podataka od zloupotreba, uništenja, gubitka, neovlašćenih promena pristupa ili ustupanja, kao ni od „curenja“ informacija, ali je izrada istog u najavi i čeka jednoobrazno pristupanje u ovoj materiji.”

Drugo OJT u Beogradu navelo je da, u pogledu kadrovskih i organizacionih mera zaštite ličnih podataka osoba čije podatke poseduje, ovo tužilaštvo postupa u svemu u skladu sa Pravilnikom o upravi u javnim tužilaštvima, te da „preduzima određene tehničke mere, u smislu da se predmeti u kojima postupa ovo tužilaštvo čuvaju na mestima namenjenim čuvanju predmeta. Takođe, vodi se elektronska evidencija, odnosno uveden je SAPO informacioni sistem u kom su u elektronskom obliku smešteni podaci koji se odnose na svaki predmet posebno, a u okviru njih i lični podaci osoba na koje se odnose, i koju evidenciju vode zaposlena lica osposobljena za rukovanje istim i čiji pristup je zaštićen personalnom šifrom.“ Dalje se navodi da „putem PR službe [...] sa medijima komunikaciju vrše lica određena za takvu vrstu komunikacije. Postojanjem i radom navedene službe kod zaposlenih se diže svest o potrebi i važnosti strogo čuvanja podataka o predmetima.”

OJT u Užicu odgovorilo je da su „preduzete sve zakonom predviđene mere zaštite podataka preduzetih u cilju sprečavanja nezakonitih postupanja sa ličnim podacima osoba čije podatke tužilaštvo poseduje i nije registrovana bilo kakva zloupotreba ovih podataka“. U odgovoru, međutim, nije navedeno na koje se mere to odnosi. Ovo tužilaštvo nije usvojilo posebne mere u pogledu „curenja“ podataka ka medijima, a „OJT pri svojim nastupima vodi računa o stadijumu postupka povodom koga se dostavljaju određene informacije. Po pravilu, samo se daju informacije u vidu inicijala pojedinih osoba bez bilo kojih drugih podataka.”

OJT u Kraljevu je u odgovoru ukazalo na sadržaj Pravilnika o unutrašnjem uređenju i sistematizaciji radnih mesta u OJT-u u Kraljevu. Ipak, ovaj pravilnik nije dostavljen istraživačima, niti je dostupan onlajn, jer ovo tužilaštvo nema sopstveni sajt. Tužilaštvo je navelo da su ovim dokumentom predviđene mere kojima je onemogućeno neovlašćenim licima da pristupe podacima, a utvrđena su i pravila uvida u predmet.

OJT u Leskovcu informisalo je istraživače da „za pristup podacima u elektronskoj formi svako od zaposlenih kome je povereno vođenje određenih evidencija o pred-

metima poseduje svoju šifru koju samo i jedino on može koristiti". U nastavku su detaljno predstavljene odredbe opštih akata po kojima tužilaštvo postupa.

OJT u Vranju u svom odgovoru navelo je da „ne obrađuje podatke o ličnosti i nema poseban interni akt kojim je uređena oblast zaštite ličnih podataka od zloupotreba, uništenja, gubitka, neovlašćenih promena, pristupa ili ustupanja. Osnovno javno tužilaštvo kao samostalni državni organ obrađuje podatke koji su od značaja za rad tužilaštva.". Iako ZZPL ne predviđa obavezu usvajanja takvih akata, odgovor ovog tužilaštva može biti zabrinjavajući zbog dela u kom se navodi da ono ne obrađuje podatke o ličnosti. Na osnovu odgovora istraživači mogu zaključiti da ovo tužilaštvo nije u potpunosti upoznato sa značenjem izraza „obrada podataka" iz ZZPL-a koji se odnosi na „svaku radnju preduzetu u vezi sa podacima", što uključuje „prikupljanje, beleženje, prepisivanje, umnožavanje, kopiranje, prenošenje, pretraživanje, razvrstavanje, pohranjivanje, razdvajanje, ukrštanje, objedinjavanje, upodobljavanje, menjanje, obezbeđivanje, korišćenje, stavljanje na uvid, otkrivanje, objavljivanje, širenje, snimanje, organizovanje, čuvanje, prilagođavanje, otkrivanje putem prenosa ili na drugi način činjenje dostupnim, prikrivanje, izmeštanje i na drugi način činjenje nedostupnim, kao i sprovođenje drugih radnji u vezi sa navedenim podacima, bez obzira da li se vrši automatski, poluautomatski ili na drugi način".⁷⁷ U nastavku odgovora ovo JT navelo je da trenutno „ne postoje tehnički uslovi da se podaci [od značaja za rad tužilaštva] evidentiraju u elektronskim sredstvima".

VJT u Beogradu ukazalo je na neposrednu primenu Pravilnika o upravi u javnim tužilaštvima, kao i na to da se komunikacija sa medijima sprovodi putem i-mejla ovlašćenog PR-a, pa su shodno Komunikacionoj strategiji organizovani sastanci sa zaposlenima kada je ukazano na nepoželjne i negativne posledice „curenja" informacija u kontekstu „ugrožavanja vođenja postupka, kredibiliteta tužilaštva i slike tužilaštva u javnosti", što je formulacija koja se koristi u strategiji.

VJT u Novom Sadu ukazalo je na to da su podaci u elektronskoj formi „zaštićeni preko elektronske zaštite podataka, jer zaposleni imaju personalizovane lozinke za pristup podacima u predmetima u kojima postupaju", dok je u ostatku odgovora navelo da primenjuje odredbe Pravilnika o upravi u javnim tužilaštvima, navodeći konkretne odredbe tog akta.

VJT u Nišu je u odgovoru detaljno predstavilo relevantne odredbe ZKP-a, ali nije predstavilo detalje u vezi sa preduzetim merama zaštite.

VJT u Kragujevcu je dostavilo informacije o relevantnim članovima Pravilnika o up-

77 Član 3, Zakon o zaštiti podataka o ličnosti.

ravi u javnim tužilaštvima, koje direktno primenjuje, kao i informaciju da je internim aktom određeno lice koje daje obaveštenja sredstvima javnog informisanja.

AJT u Novom Sadu ukazalo je da neposredno primenjuje relevantne odredbe Zakona o državnim službenicima i Zakona o javnom tužilaštvu. Pojašnjavajući procedure saopštavanja informacija javnosti, ovo tužilaštvo ukazalo je da informisanje mora biti „istinito i tačno, ali se ne sme dovesti u pitanje odavanje službene, državne ili vojne tajne”. Ipak, Zakonom o tajnosti podataka, koji je stupio na snagu još 2009. uvedena je nova klasifikacija tajnih podataka. Tako je ovim zakonom ukinuta kategorija službene i vojne tajne i predviđene su sledeće četiri kategorizacije: interno, poverljivo, strogo poverljivo, državna tajna. U tom smislu, na osnovu odgovora AJT-a u Novom Sadu, nije jasno da li je ovo tužilaštvo izvršilo reklasifikaciju dokumenata primenjujući pravni okvir pre stupanja na snagu Zakona o tajnosti podataka, niti da li prilikom klasifikacije novih dokumenata primenjuje odredbe Zakona o tajnosti podataka. Dalje, ovo tužilaštvo je dostavilo Upisnik o zahtevima i odlukama o ostvarivanju prava na pristup informacijama od javnog značaja. Iako je ovakva evidencija korisna i neophodna za rad tužilaštva, ona sama po sebi ne predstavlja meru zaštite od nedozvoljenog korišćenja ličnih podataka.

AJT u Nišu navelo je da je „lica koja su zadužena za rukovanje i čuvanje predmeta [u kojima su sadržani podaci o krivičnim i drugim postupcima] podučilo o načinu čuvanja i zaštiti podataka”. Ovo tužilaštvo je navelo da su rokovi čuvanja podataka u svim predmetima koji se vode pred ovim tužilaštvom uređeni „listom kategorija registraturskog materijala sa rokovima čuvanja”; da je „sprečavanje curenja informacija regulisano ZKP-om, Zakonom o maloletnim učiniocima krivičnog dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, Pravilnikom o upravi u javnim tužilaštvima i [...] Komunikacionim protokolom ovog AJT-a, kojim je predviđeno održavanje sastanka sa zaposlenima na kojima se zaposlenima ukazuje na štetnost curenja informacija”.

Prikazani odgovori javnih tužilaštava ukazuju na to da tužilaštva nisu do sada usvojila interne akte kojima bi bila ustanovljena dodatna pravila u pogledu zakonite upotrebe ličnih podataka, pored onih koja su ustanovljena zakonima i podzakonskim aktima. Korisno je primetiti da je samo jedno tužilaštvo iz uzorka navelo da koristi standardizovanu aplikaciju za javna tužilaštva (SAPO), odnosno da se u okviru ovakvog informacionog sistema obrađuju informacije sadržane u predmetima, što uključuje i lične podatke. Isto tužilaštvo ukazalo je i da odgovarajuće evidencije „vode zaposlena lica osposobljena za rukovanje istim i čiji pristup je zaštićen personalnom šifrom”. Ovakav sistem bi svakako trebalo replicirati i u drugim javnim tužilaštvima. To je, uostalom, i predviđeno Nacionalnom strategijom reforme pravosuđa 2013-2018⁷⁸:

78 http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/ostala_akta/2013/RS42-13Lat.pdf

U okviru javnog tužilaštva, uvođenje SAPO softvera je uključeno u IPA 2008 projekat koji se sastoji od dva dela: isporuke računarske opreme za 13 javnih tužilaštava u zemlji, uz centralni računarski serverski sistem koji je predviđen da sada, a i u budućnosti opslužuje kompletnu računarsku mrežu javnih tužilaštava, te izradu i isporuku SAPO softvera za upravljanje predmetima u javnim tužilaštvima koji će u potpunosti zameniti papirno elektronskim poslovanjem. Projekat bi trebalo da bude u potpunosti okončan do novembra 2013. godine.

U razgovoru sa predstavnicima Državnog veća tužilaca, istraživači su saznali da je u 17 javnih tužilaštava uveden SAPO softver. U tom smislu ukazujemo na to da bi primena ovakvih rešenja unapredila standarde zaštite podataka o ličnosti u svim javnim tužilaštvima, čime bi se umanjile mogućnosti neovlašćenog ustupanja podataka medijima. Naravno, ovakve mere zaštite odnose se na elektronsko upravljanje predmetima, te bi jednako kvalitetne mere zaštite trebalo ustanoviti i u odnosu na dokumentaciju u papirnom obliku.

Problem „curenja“ informacija prepoznat je i u Komunikacionoj strategiji tužilaštva. Ipak, stiče se utisak da se u ovom dokumentu ne uvažava u dovoljnoj meri činjenica da je svako tužilaštvo dužno da podatke zaštiti od „curenja“, u okviru opšte obaveze preduzimanja mera zaštite podataka o ličnosti utvrđene članom 47. ZZPL-a. Takođe, u strategiji nije ukazano na to da ljudska prava – prvenstveno pravo na privatnost i pravo na pretpostavku nevinosti – lica na koje se podaci odnose mogu biti ozbiljno ugrožena, ukoliko podaci o tom licu „iscure“ ka medijima. Umesto toga, o „curenju“ informacija kao problemu se govori u kontekstu „ugrožavanja vođenja postupka, kredibiliteta tužilaštva i dobre slike o tužilaštvu u javnosti“.

„Curenje“ informacija prepoznaje se kao uzrok „krizne situacije“ u okviru koje je potrebno preduzeti mere „kriznog PR-a“. Krizna situacija se definiše kao „jedan ili serija nesvakidašnjih događaja koji negativno utiču na integritet tužilačke institucije, reputaciju rukovodilaca i zaposlenih, zdravlje i raspoloženje zaposlenih, smanjenje radne produktivnosti, jednom rečju, efekti uticaja krize reflektuju se i na rad tužilaštva“. Strategijom je utvrđeno da, u okviru kriznog PR-a, u određenim situacijama treba „obrazloženo preuzeti odgovornost u slučaju postojanja sopstvene odgovornosti za krizu“. Međutim, ova smernica predviđena je samo u slučajevima kada mediji „pogrešno interpretiraju (umišljajno ili nehatno) informaciju i promene smisao poruke i značenje informacije koju je tužilaštvo htelo da plasira“. Takođe se predviđa i „korektivni postupak“, kada je potrebno „ispraviti načinjenu štetu i sprečiti ponavljanje krize“. Međutim, strategijom nije jasno predviđeno da se korektivni postupak sprovedi i kada dođe do „curenja“ podataka iz institucije, iako, prema posledicama, ovakav događaj nesumnjivo predstavlja kriznu situaciju.

„Curenje“ informacija iz tužilaštava prepoznato je i u okviru SWOT analize izrađene u okviru Komunikacione strategije. Kao nedostatak se prepoznaje „plasiranje informacija u javnost od strane neovlašćenih lica („curenje“ informacija)”. S tim u vezi, prepoznata je pretnja: „curenje informacija iz tužilaštva, koje mediji objavljuju i tako ugrožavaju rad tužilaštva, njegovu nezavisnost i kredibilitet”. I na ovom mestu je uočljivo da se problem „curenja“ informacija prepoznaje samo u kontekstu ugrožavanja interesa tužilaštva, ali ne i u smislu kršenja prava lica na koje se podaci (informacije) odnose.

Imajući u vidu probleme koje je strategija utvrdila, propisani su i ciljevi strategije u odnosu na različite društvene grupe. Tako se predviđa da se kod zaposlenih „izgradi svest o negativnom delovanju „curenja“ informacija kojima se ugrožava vođenje postupka, kredibilitet tužilaštva i dobra slika o tužilaštvu u javnosti”. Da bi se ovaj cilj ostvario, utvrđeno je da treba organizovati sastanke sa zaposlenima, kako bi se „ukazalo na značaj interne komunikacije sa naročitim osvrtom na „curenje“ informacija i štetnost ove pojave”.

Strategijom, međutim, nije utvrđeno preduzimanje adekvatnih mera zaštite podataka o ličnosti u okviru kojih bi se podaci zaštitili od „curenja“ ka medijima. Predviđeni sastanci sa zaposlenima svakako mogu biti korisni, ali oni ne mogu biti dovoljni da se podaci adekvatno zaštite. Imajući u vidu da do nedozvoljene obrade ličnih podataka može doći usled nepažnje ili neznanja, ovakvi sastanci zaista mogu biti korisni, ako se na njima zaposleni informišu o pravnom okviru i nekim učestalim rizicima povrede privatnosti građana. Međutim, ovakav metod nije dovoljno efikasan kao mera zaštite od namernog, svesno nezakonitog korišćenja (zloupotrebe) ličnih podataka i njihovog ustupanja medijima, imajući u vidu da bi službenik koji bi to uradio verovatno bio svestan „štetnosti” takvog delanja.

U tom smislu, važno je ukazati da ZZPL predviđa preduzimanje ne samo kadrovskih mera zaštite podataka, u koje bi se mogli uvrstiti opisani sastanci sa zaposlenima, već i organizacione i tehničke mere zaštite. Deo ovakvih mera predstavljen je u okviru odgovora nekih tužilaštava i nekih internih akata MUP-a, na koje mogu da se oslone tužilaštva koja nisu preduzela iste. Mere zaštite mogu uključivati softverska rešenja u pogledu elektronske evidencije pristupa određenoj dokumentaciji, izdavanje dozvola za pristup dokumentaciji, uz kreiranje korisničkih naloga, nakon što bi korisnici pohađali adekvatnu obuku, itd.⁷⁹ Takođe, jednako je važno da javna tužilaštva zaštite podatke o ličnosti svih lica o kojima obrađuju podatke, utvrde obavezu lica koja su zaposlena na obradi da čuvaju tajnost podataka, tretiraju neadekvatno korišćenje

79 O merama zaštite podataka, videti: *Share fondacija, Vodič za organe vlasti – zaštita podataka o ličnosti*, 2016, dostupno na: <https://mojipodaci.rs/category/organizacione-mere-za-zastitu-podataka-o-licnosti-i-upravljanje-poda-cima-o-licnosti/>

ličnih podataka kao povredu radnih obaveza, ali i kao ugrožavanje prava građana, za šta se u određenim okolnostima može i krivično odgovarati. O krivičnoj odgovornosti za nedozvoljeno korišćenje ličnih podataka biće više rečeno u nastavku.

2.3.3. Postupanje javnih tužilaštava po krivičnim prijavama Poverenika zbog „curenja” podataka ka medijima

Propuštanje da se preduzmu mere zaštite podataka može biti sankcionisano kao prekršaj, shodno kaznenim odredbama ZZPL-a. Međutim, pod određenim okolnostima, neovlašćeno korišćenje ličnih podataka može predstavljati krivično delo. Članom 146. Krivičnog zakonika – Neovlašćeno prikupljanje ličnih podataka, predviđeno je:

(1) Ko podatke o ličnosti koji se prikupljaju, obrađuju i koriste na osnovu zakona neovlašćeno pribavi, saopšti drugom ili upotrebi u svrhu za koju nisu namenjeni, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine.

(2) Kaznom iz stava 1. ovog člana kazniće se i ko protivno zakonu prikuplja podatke o ličnosti građana ili tako prikupljene podatke koristi.

(3) Ako delo iz stava 1. ovog člana učini službeno lice u vršenju službe, kazniće se zatvorom do tri godine.⁸⁰

S tim u vezi, Poverenik je u više navrata ukazao na to da nadležni državni organi često ne postupaju adekvatno i sa dužnom pažnjom u pogledu sankcionisanja nezakonitog ustapanja ličnih podataka medijima:

U nekim medijima pojavljuju se, po zakonu inače naročito osetljivi podaci iz medicinskih dosijea, rezultati poligrafskog ispitivanja osumnjičenih, kompletni sadržaji iskaza pritvorenih svedoka, iako bi gotovo izvesno pokušaj da se do njih dođe, na primer, korišćenjem prava iz Zakona o slobodnom pristupu informacijama bio odbijen, jer je reč o tajni ili da to ne bi ugrozilo tok postupka.⁸¹

Članom 153. KZ-a predviđeno je da se gonjenje za delo iz člana 146. st. 1. i 2. KZ-a preduzima po privatnoj tužbi, dok se za delo iz stava 3. istog člana predviđa gonjenje po službenoj dužnosti. Konkretno, ovaj član ukazuje na to da je nadležno javno tužilaštvo dužno da po službenoj dužnosti preduzme mere, kada postoje osnovi sumnje da lični podaci „cure” iz ministarstava, zdravstvenih ili obrazovnih ustanova, jedinica lokalne samouprave, državnih agencija i fondova, organa pravosuđa i drugih javnih institucija.

80 http://www.paragraf.rs/propisi/krivicni_zakonik.html

81 http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2014&mm=09&dd=12&nav_id=898993

Na osnovu informacija dobijenih po osnovu ZOSPIONJZ-a i razgovora sa predstavnicima službe Poverenika, utvrđeno je da je Poverenik u svojoj dosadašnjoj praksi podneo ukupno 29 krivičnih prijava iz oblasti zaštite podataka o ličnosti. Neke prijave odnose se na dva ili više dela. Sve osim jedne odnose se na delo iz člana 146. KZ-a. Druge prijave odnose se na članove: 143. Neovlašćeno prisluškivanje i snimanje (1 prijava); 144. Neovlašćeno fotografisanje (1 prijava); 329. Lažno predstavljanje (1 prijava); 355. Falsifikovanje isprave (18 prijava); 359. Zloupotreba službenog položaja (1 prijava).

Poverenik je u više navrata ukazao na to da nije upoznat sa postupanjem tužilaštava po podnetim prijavama. Tako se u godišnjem izveštaju Poverenika za 2014. godinu navodi da *Povereniku nije poznato da je pokrenut ijedan krivični postupak na osnovu podnetih krivičnih prijava [...] Poverenik smatra da je u krivičnim prijavama koje je podneo javnim tužilaštvima dao dovoljno elemenata za njihovo dalje procesuiranje, kako bi se počinioci krivičnih dela otkrili i primereno sankcionisali.*⁸² Isto je navedeno i u godišnjem izveštaju Poverenika za 2013. godinu.⁸³

Od ukupno 29 krivičnih prijava koje je Poverenik podneo u oblasti zaštite podataka o ličnosti, tri se odnose na „curenje” podataka ka medijima. Dve su podnete Višem javnom tužilaštvu u Beogradu – odeljenju za visokotehnološki kriminal zbog krivičnog dela iz člana 146. stav 3. Prva je podneta 4. maja 2015, a druga nedugo zatim, 14. maja 2015. Poslednja je podneta krajem 2015. godine zbog „curenja” podataka o pacijentu jedne zdravstvene ustanove. Ovakvu praksu Poverenika tokom 2015. treba pohvaliti, jer ukazuje na to da je Poverenik zauzeo stav da je moguće boriti se protiv medijskog senzacionalizma, tako što se krivične prijave podnose protiv lica zaposlenih u organima javne vlasti koji su nezakonito ustupili podatke medijima.

Prikupljene informacije o krivičnim prijavama koje je Poverenik podneo tužilaštvima odnose se na: datum podnošenja prijave, krivično delo za koje se podnosi prijava, javno tužilaštvo kojem je prijava podneta, broj spisa u Poverenikovoj evidenciji, te naznaku da li se prijava odnosi na „curenje” podataka ka medijima. Na osnovu prikupljenih informacija, istraživači su se obratili svakom javnom tužilaštvu kojem je Poverenik podneo prijavu, zahtevajući informacije o postupanju tužilaštva po konkretnoj prijavi. Primer zahteva nalazi se u prilogu.

Za ovo istraživanje relevantne su prijave koje se odnose na „curenje” informacija ka medijima. S tim u vezi, važno je ukazati na odgovor VJT-a u Beogradu od 21. 10. 2015. na upućeni zahtev:

82 <http://www.poverenik.rs/you/o-nama/godisnji-izvestaji/2048-izvestaj-poverenika-za-2014-godinu.html> Strana 70.

83 <http://www.poverenik.rs/you/o-nama/godisnji-izvestaji/1772-izvestaj-poverenika-za-2013-godinu.html> Strana 65.

*Više javno tužilaštvo u Beogradu – Posebno odeljenje za borbu protiv visokotehno-
loškog kriminala postupalo je po svim krivičnim prijavama zbog izvršenja krivičnog
dela iz člana 146. st. 3. KZ-a koje ste u molbi naveli, i to:*

[...]

*6. Po prijavi broj 164-00-00079/2015-07 [od dana 04. 05. 2015. godine] formiran je
predmet KTP vrk 324/15 u kome je upućen zahtev za prikupljanje potrebnih obave-
štenja.*

*7. Po prijavi broj 160-00-11012/2015-07 od dana 14. 05. 2015. godine formiran je pred-
met KTN vrk 253/15 u kome je upućen zahtev za prikupljanje potrebnih obaveštenja.*

Treća prijava podneta je u decembru 2015. godine i nije bila obuhvaćena zahtevom. Na osnovu informacije dobijene od VJT-a, ne može se dati detaljnija ocena postupanja tužilaštva po dve navedene krivične prijave, niti se može prognozirati postupanje u narednom periodu. Međutim, istraživači mogu konstatovati da je ovo tužilaštvo u odgovoru navelo da je po jednoj krivičnoj prijavi Poverenika podnetoj 10. 07. 2014. takođe upućen zahtev za prikupljanje potrebnih informacija, te da nisu preduzete dalje aktivnosti. Po prijavi Poverenika od 04. 04. 2011. ovo tužilaštvo je „uputilo Zamolnicu za pružanje međunarodne pravne pomoći Ruskoj federaciji, odgovor se čeka“.

Ni za druga tužilaštva se ne može reći da ekspeditivno postupaju po krivičnim prijavama Poverenika. Povodom prijave koju je Poverenik podneo 5. 7. 2010. OJT-u u Boru, ovo tužilaštvo je navelo da je 31. 3. 2011, dakle, skoro 9 meseci kasnije podnelo zahtev Policijskoj upravi u Boru za preduzimanje mera i radnji u cilju otkrivanja učinioaca ili učinilaca tog krivičnog dela. U odgovoru se dalje navodi: „Kako od podnošenja ovog zahteva učinilac krivičnog dela u roku od tri godine nije otkriven, javni tužilac je rešenjem [...] od 31. 03. 2014. godine odbacio podnetu krivičnu prijavu, jer je u odnosu na prijavljeno krivično delo, u smislu čl. 103. st. 1. tač. 6. KZ-a, nastupila relativna zastarelost krivičnog gonjenja, kao okolnost čijim nastupanjem trajno prestaje mogućnost krivičnog gonjenja“. OJT u Leskovcu je na sledeći način informisalo istraživače o preduzetim aktivnostima po jednoj krivičnoj prijavi Poverenika: „3. 12. 2012. podnet je zahtev MUP-u PU Leskovac za otkrivanje nepoznatog izvršioca prijavljenog krivičnog dela, a po dostavljenom izveštaju stavljen je novi zahtev dana 14. 10. 2013. godine, kao i 3. 2. 2014, 3. 3. 2014. i 14. 3. 2014. godine. Izvršilac nije otkriven [...]“. Odgovori preostalih javnih tužilaštava iz uzorka takođe ukazuju na to da nastupa značajan protok vremena između podnošenja krivične prijave i postupanja po prijavi.

Na osnovu informacija prikupljenih od javnih tužilaštava u okviru ovog projekta, što se odnosi na postupanje po svim poverenikovim krivičnim prijavama, a ne samo na

one koje su u vezi sa „curenjem“ podataka ka medijima, Poverenik je u godišnjem izveštaju za 2015. godinu, za razliku od prethodnih izveštaja, bio u mogućnosti da pruži više informacija o postupanju javnih tužilaštava. „Od svih krivičnih prijava koje je Poverenik do sada podneo, doneta je jedna pravosnažna osuđujuća presuda, osam krivičnih prijava je odbačeno zbog nastupanja zastarelosti gonjenja ili primene načela oportuniteta. Postupak po drugim krivičnim prijavama i dalje nije okončan.“⁸⁴

2.4. Zaključak

Na osnovu svega što je predstavljeno u vezi sa aktivnostima Ministarstva unutrašnjih poslova, zaključujemo da MUP ulaže napore da postupanje zaposlenih uskladi sa pravnim okvirom u oblasti zaštite podataka, često mnogo veće (napore) nego brojni drugi rukovodioci koji ponekad nisu upoznati sa svojim osnovnim obavezama iz ZZPL-a, pa čak ni značenjem pojedinih izraza iz Zakona.⁸⁵

Ipak, predstavljena praksa MUP-a u vezi sa kontrolom korišćenja opreme za video-nadzor, kontrolom pristupa evidencijama u posedu MUP-a, te informisanjem javnosti o aktivnostima ministarstva, ukazuje na to da je potrebno dalje ulagati napore kako bi se lični podaci građana zaštitili na adekvatan način, shodno utvrđenim standardima i ZZPL-a.

Takođe, mora se konstatovati da u svom odgovoru na zahtev za slobodan pristup informacijama od javnog značaja, MUP nije naveo detalje u vezi sa preduzetim merama zaštite podataka sadržanih u rezultatima poligrafskog testiranja ili zapisnicima sa saslušanja. Zbog toga istraživači mogu zaključiti da ove oblasti nisu uređene internim aktima ministarstva, čime se povećava mogućnost neovlašćenog pristupa takvim sadržajima, što uključuje i nedopušteno umnožavanje dokumentacije, iznošenje iz institucije, pa i dostavljanje podataka medijima. Zato je preporuka ovog istraživanja da Ministarstvo unutrašnjih poslova internim aktima bliže uredi mere zaštite podataka sadržanih u rezultatima poligrafskog testiranja, zapisnika sa saslušanja, ali i svim drugim zbirkama podataka za koje se razumno može pretpostaviti da mogu biti predmet nestručnog korišćenja ili svesne zloupotrebe.

Stično tome, preporuka ovog istraživanja je i da MUP usvoji interne akte kojima se bliže uređuju procedure dostavljanja informacija medijima o aktivnostima MUP-a u vezi sa otkrivanjem krivičnih dela i postupanjem u krivičnim postupcima, što se

84 Godišnji izveštaj Poverenika za 2015. godinu, strana 80: <http://www.poverenik.rs/sr/izvestaji-poverenika/2328-izvestaj-poverenika-za-2015-godinu.html>

85 O tome videti: Uroš Mišljenović, Ana Toskić, Blažo Nedić, *Zaštita privatnosti u Srbiji, Analiza primene Zakona o zaštiti podataka o ličnosti*, Partneri za demokratske promene Srbija, 2013.

naročito odnosi na saopštavanje identifikacionih podataka osumnjičenih, okrivljenih, žrtava i oštećenih. Na takav način, posredno bi bio zaštićen javni interes u medijima, budući da bi se umanjile mogućnosti neovlašćenog ustupanja podataka medijima i doprinelo istinitom i adekvatnom informisanju građana.

U vezi sa postupanjem javnih tužilaštava, ostvarivanje transparentnosti u radu opterećuje činjenica da većina javnih tužilaštava nema svoj sajt putem kojeg bi na proaktivnoj osnovi informisalo građane i medije. Očekuje se da ovaj problem bude prevaziđen primenom Komunikacione strategije JT-a za period od 2015. do 2020. godine. U procesu „otvaranja” javnih tužilaštava prema javnosti, važno je utvrditi standarde anonimizacije podataka, kako bi se usaglasilo postupanje.

Interni akti kojima se bliže uređuju mere zaštite podataka o ličnosti u javnim tužilaštvima nisu usvojeni. Problem „curenja” informacija iz javnih tužilaštava prepoznat je prevashodno u kontekstu narušavanja ugleda javnog tužilaštva i poverenja javnosti u rad JT-a. Preporuka ovog istraživanja je da javna tužilaštva preduzmu neophodne organizacione, kadrovske i tehničke mere u okviru prevencije „curenja” podataka iz javnih tužilaštava ka medijima, čime bi se ne samo zaštitio ugled tužilaštava, već i prava lica na koje se ti podaci odnose.

Konačno, ovim istraživanjem utvrđeno je da krivične prijave koje je podneo Poverenik uglavnom ne dobijaju epilog u razumnom vremenskom roku. Razlozi za takvu praksu mogu biti različiti. Na primer, to može biti i činjenica da su javna tužilaštva opterećena velikim brojem predmeta.

Međutim, koji god da je razlog ovakvog (ne)postupanja tužilaštava, posledice po privatnost građana su dalekosežne i nedopustive u sistemu koji (bi trebalo da) teži unapređenju zaštite ljudskih prava i uspostavljanja vladavine prava. U tom smislu, MUP, tužilaštva, javne institucije, mediji, ali i sami građani, treba da preuzmu svoj deo odgovornosti, kako privatnost pojedinaca ne bi i dalje bila ugrožena, zbog kratkotrajne medijske pažnje ili drugih interesa.

Prilog 1 - Spisak svih analiziranih tekstova

	Šifra teksta	Naslov teksta ili naziv fajla u slučaju TV priloga
1	I_2605_1	Danas glavni pretres ubici Tijane Đurić
2	I_2605_2	Gaćešu ubila konkurencija ili osvetnici
3	I_2605_3	Prle čita stripove
4	Bl_2605_1	Veštak: Jelica je umrla od sepse
5	Bl_2605_2	Niko kriv a Natalija je mrtva
6	Bl_2605_3	Tijaninom ubici javno suđenje
7	Bl_2605_4	Rat za kuću i plac ispod nje
8	Bl_2605_5	One ne mogu da budu spasene
9	Bl_2605_6	Vozio 111km na sat
10	VN_2605_1	Srušen seoski zid ćutanja
11	VN_2605_2	Svi su znali i godinama tajili
12	VN_2605_3	BMV jurio 111 na sat!
13	VN_2605_4	Povređeni dečak kritično
14	VN_2605_5	Majka ubijenog Đorđa bez odštete
15	P_2605_1	Više mogućih motiva ubistva suvlasnika „Pink taksija“
16	P_2605_2	Za ubistvo u „ljubavnoj sobi“ – 30 godina zatvora
17	P_2605_3	Nastavlja se glavni pretres za ubistvo Tijane Jurić
18	D_2605_1	Za ubistvo supruge 30 godina zatvora
19	D_2605_2	Viši sud odbio zahtev Marine Andrejić
20	K_2605_1	Sanjam da se monstrum vraća i ponovo nas ubija
21	K_2605_2	Uleteo u Dunav sa 111 na sat
22	T_2505_1	Zadavio ženu u ljubavnoj sobi zatvora, da li je dobio dovoljnu kaznu
23	T_2505_2	Zna se ko je 20-godišnjak je izgoreo u kolima!
24	T_2505_3	Ove srpske lepotice mesecima vuku za nos italijansku policiju
25	T_2505_4	Slavni glumac sve bolje: Dragan Nikolić čita stripove!
26	P_0306_1	Policija privela maloletnike koji su upali na čas i oteli dnevnik
27	P_0305_2	Radonjić: Ćuruvija je praćen zbog izveštavanja o kosovu

28	D_0306_1	FHP : Zašto se suđenja kriju od javnosti
29	K_0306_1	Maskirani upali na čas i pištolj uperili u decu!
30	K_0306_2	Ćuruvija bio na merama zbog pisanja o Kosovu
31	Bl_0306_1	Ubica devojčice se brani lažima
32	Bl_0306_2	Radonjić vređao žrtvu
33	Bl_0306_3	Bajkeri iz Tuzle osuđuju čin vandalizma
34	Bl_0306_4	Upali na čas s pištoljem, direktor kaže ništa strašno!
35	Bl_0306_5	Pretres kuće švercera droge
36	I_0306_1	Naoružani dečaci oteli dnevnik od nastavnice
37	I_0306_2	Radonjić: Ćuruvija je bio u dugovima
38	I_0306_3	Narko-karteli vole kurire Srbe zato što su ljudi
39	VN_0306_1	Upali na čas s pištoljem i fantomkama!
40	VN_0306_2	Negira ubistvo
41	RTS_0206_1	Dnevnik 2 – Prilog 1
42	RTS_0206_2	Dnevnik 2 – Prilog 2
43	B92_0206_1	Vesti u 20 – Prilog 1
44	B92_0206_2	Vesti u 20 – Prilog 2
45	K_1106_1	Albancu 20 godlna zatvora za pokušaj ubistva policajca
46	K_1106_2	Pucao na komšinicu zbog cveća pa se ubio!
47	K_1106_3	Ubijaju se usred dana, zamalo da stradaju nedužni
48	Bl_1106_1	Ponovo suđenje Fidu
49	Bl_1106_2	Pucao u komšinicu zbog trešnje
50	Bl_1106_3	Bombom raznet džip, diler preživeo napad
51	Bl_1106_4	Produžen pritvor otmičarima Maše
52	I_1106_1	20 godina za napad na policajca
53	I_1106_2	Ranio komšinicu pa presudio sebi
54	I_1106_3	Raznet džip
55	I_1106_4	Produžen pritvor Mašinim otmičarima
56	VN_1106_1	Direktor na poslu posle pipkanja?
57	VN_1106_2	Bomba ga izbacila iz džipa!

58	M_1006_1	Valjevo: Upucao komšinicu pa se ubio
59	M_1006_2	Otmičarima male Maše produžen pritvor
60	Pi_1006_1	Nacionalni dnevnik – Prilog 1
61	T_1006_1	Pucao u komšinicu, pa sebi razneo glavu: morbidna tragedija u Valjevu!
62	T_1006_2	Produžen pritvor otmičarima male Maše!
63	P_1906_1	Devojčice taoci suda
64	P_1906_2	Beba umrla od očevih batina
65	P_1906_3	Jedna od najčuvanijih tajni: nasilje nad starima
66	K_1906_1	Monstrum ubio bebu, ženu vezivao lancima
67	Bl_1906_1	Marić se oporavlja od srcanog udara
68	BL_1906_2	Umorni Turčin ubio četvoricu ljudi
69	Bl_1906_3	Ubio bebu jer je umislio da mu nije otac
70	I_1906_1	Bebu ubio od batina zato sto je plakala
71	VN_1906_1	Ne znam ko me je upucao
72	VN_1906_2	Četvoro diglo ruku na sebe
73	M_1806_1	Milomir Marić hitno operisan, imao infarkt !
74	M_1806_2	Ivana Buha: Čume mi je oteo ćerku, Čume: Ma, kakvi!
75	M_1806_3	Sudiji Blažiću zbog mita pritvor do 30 dana
76	M_1806_4	Čovek kome su oduzeli decu štrajkuje ispred Vlade
77	M_1806_5	Slučaj Taton: Obustavljeno izvršenje kazne Preliću
78	RTS_1806_1	Dnevnik 2- Prilog 1
79	Pi_1806_1	Nacionalni dnevnik - Prilog 1
80	B92_1806_1	Vesti u 20 – Prilog 1
81	T_1806_1	Psiholozi tvrde da nije psihopata: Uroš Ilić svojim lažima o otmici Stefana hteo lakše da prebrodi smrt brata!
82	T_1806_2	Crna Jasmina priznala da je ubila dečka: na sudu detaljno opisala ubistvo!
83	T_1806_3	Da li je ovo pravda? Presmešne kazne u Srbiji dobijaju se za ubistvo rođenog deteta!

84	T_1806_4	Majka spalila dete, otac bacio ćerku s trećeg sprata: ovo su najmonstruoznija ubistva beba u Srbiji!
85	T_1806_5	Evo koja kazna čeka oca koji je ubio svoju jednogodišnju bebu!
86	T_1806_6	Turčin koji je ubio četvoricu Srba tvrdi da nije zaspao za volanom!
87	K_2706_1	Pred otkazom zbog plagiranja!
88	Bl_2706_1	Milićev mogao da izbegne nezgodu
89	Bl_2706_2	“Savetnica” ostaje bez diplomatskog pasoša
90	Bl_2706_3	Hrvati pratili Draškovića dok je bio na jahti
91	Bl_2706_4	Vavić oslobođen za ranjavanje na splavu
92	I_2706_1	Vlasnik autobusa koji se prevrnuo ima 12 prijava
93	VN_2706_1	Primio mito
94.	VN_2706_2	Gašenje turističkih agencija zbog propusta
95	M_2606_1	Teodora optužena za ubistvo majke i bake
96	M_2606_2	Vavić oslobođen za pokušaj ubistva
97	M_2606_3	Milicev vozio između 85 i 110 na sat!
98	T_2606_1	Glumica satarom ubila majku i babu: Evo kolika joj kazna zatvora pretil!
99	K_0507_1	Misica ubica je švalerka poslanika
100	Bl_0507_1	Plejbojova zecica mamac za ubistvo
101	Bl_0507_2	Svedoci: Za udes je kriv fudbaler
102	T_0407_1	Ubica Nenada Opačića mesecima vežbao pucanje: Novi detalji istrage o ubistvu vođe veteraničkog klana!
103	P_1307_1	Osloboden za ubistvo dvojice nasilnika
104	Bl_1307_1	Petostruki ubica krio se dve godine
105	Bl_1307_2	Baka poginula, borba za zivot trogodišnjeg unuka
106	I_1307_1	Decu progutalo živo blato
107	I_1307_2	Mali Ugar pao zbog tri ubistva
108	I_1307_3	Sirijca pregazila dva vozila
109	VN_1307_1	Mali Ugar se krio u soliteru
110	M_1207_1	Nacionalnom stroju se ne sudi ni posle šest meseci
111	Pi_1207_1	Nacionalni dnevnik - Prilog 1

112	B92_1207_1	Vesti u 20 – Prilog 1
113	B92_1207_2	Vesti u 20 – Prilog 2
114	T_1207_1	Uhapšen Mali Ugar: Optužen je za ubistvo trojice muškaraca, dve godine trajala potera za njim
115	P_1507_1	Napadač tvrdi da je novinar naleteo na nož
116	D_1507_1	Nezadovoljan radom gradskih službi potegao nož
117	Bl_1507_1	Bombaši ne ostavljaju ni svedoke ni tragove
118	I_1507_1	Jelke čuvao spisak sa 30 dužnika
119	VN_1507_1	Jelketu dužnici došli glave?
120	VN_1507_2	Novinar neće krivično goniti napadača
121	VN_1507_3	Odgovorni direktor i kuvarica?
122	M_1407_1	Zet i tast jedan drugog izboli
123	RTS_1407_1	Dnevnik 2 - Prilog 1
124	T_1407_1	Zbog ubistva radnika obezbeđenja: Osuđen na 30 godina robije!
125	T_1407_2	Vratile se devedesete: Poslednjih pet brutalnih likvidacija u Beogradu nije rešeno!
126	T_1407_3	Silovao je dok joj nije slomio vrat? Da li je ovo zaslužena kazna za osumnjičenog za srpski horor?
127	T_1407_4	Evo u kakvom se stanju nalazi novinar kojeg je izbo manijak usred Gradske uprave!
128	P_2307_1	Pljačkaši pretukli čuvara
129	P_2307_2	Posle sukoba s doktorkom, pacijentkinja udarila
130	P_2307_3	Suvlasnika „čivije” ubili profesionalci
131	Bl_2307_1	Ženu ubio čekićem pa sebi nož zario u vrat
132	Bl_2307_2	Dilera ubili sa 12 metaka
133	Bl_2307_3	Taksista napao komunalne policajce
134	Bl_2307_4	Gradani strepe dok se dileri ubijaju oko njih
135	Bl_2307_5	Fatljum Muslia švercovao na veliko
136	I_2307_1	Tajna veza Il' je ljubav il' su milioni
137	I_2307_2	Debu izrešetalu protivnici
138	VN_2307_1	Ne odustajemo od nestalog dečaka

139	VN_2307_2	Ubio suprugu čekićem, pa zario sebi nož u vrat
140	VN_2307_3	Pritisli smo ih, nervozni su
141	VN_2307_4	Plaćene ubice likvidirale debu
142	VN_2307_5	Poginula devojka iz Hrvatske
143	VN_2307_6	Šefovi me šikanirali
144	VN_2307_7	Pao sin komandanta OVPMB
145	Pi_2207_1	Nacionalni dnevnik - Prilog 1
146	T_2207_1	Maltretirao ju je ceo život, a onda joj je smrskao glavu čekićem? Detalji zločina koji je potresao Šumadiju
147	T_2207_2	“Ubij me, nema mi života bez tebe”: Jezivi detalji krvoprolića u Kaluderici!
148	T_2207_3	Nezapamćen zločin u Srbiji: Zdrobili mu lobanju pošto ih je uhvatio u krađi!
149	T_2207_4	Haos na begradskom aerodromu! Divlji taksista napao komunalce!
150	T_2207_5	Pedofil (74) ponudio devojčici (14) 200 evra da proveri da li je nevinna, a zatim hteo da je siluje!
151	P_3107_1	Presuda lekarima „Decedre” u ponedeljak
152	D_3107_1	Obesio se sveštenik
153	Bl_3107_1	Troje dece zauvek ostavio bez roditelja
154	Bl_3107_2	Reanimator krivac za smrt Ivane Božić
155	Bl_3107_3	Porodica Jelice Radović devet godina čeka pravdu
156	I_3107_1	Vozač Milana Beka oči u oči s Majom Adrovac
157	I_3107_2	Bivši specijalac odgovoran za 5 ubistva?
158	VN_3107_1	Pritvor bahatom motociklisti
159	VN_3107_2	Predozirali ubicu Opačića
160	M_3007_1	Bivši član JSO ubio troje na Novom Beogradu
161	M_3007_2	Tri godine mrtav “jugu” na dnu Drine
162	M_3007_3	Taksista automobilom “pokosio” komunalca!
163	P_0808_1	Šoljom napao poreskog službenika
164	Bl_0808_1	Mina ne sme da oprostí nasilniku
165	Bl_0808_2	Narko-diler s nanogicom upucan zbog dugova

166	Bl_0808_3	Uhapšena banda zbog prebijanja Jagodinca
167	I_0808_1	Napao poreznike šoljicom za kafu
168	I_0808_2	Rasprodaje se imanje ubice iz Velike Ivanče
169	VN_0808_1	Službenike tukao šoljom po glavi?!
170	Bl_1608_1	Štamparija nije htela da mu pravi šablone mržnje
171	P_1708_1	Premинуo povređeni u udesu autobusa „Barcino tursa”
172	Bl_1808_1	Konobaricu ubio sa dva hica u grudi
173	Bl_1808_2	Minin otac svedoči o zetu nasilniku
174	I_1808_1	Maja Adrovac ostaje u pritvoru
175	I_1808_2	Devojčice iz Beograda povređene kod Ulcinja
176	I_1808_3	Starac ubio devojkju
177	VN_1808_1	Nikolić hitno prebačen na vma
178	M_1708_1	U bolnicu samo zbog terapije
179	M_1708_2	Kraljevo: Starac od 72 ubio 24-godišnju ljubavnicu
180	SB_1708_1	Vesti u 7 Prilog 1
181	T_1708_1	Životna drama Marinka Madžgalja: borba slavnog glumca sa opakom bolešću. cela srbija je uz njega!
182	T_1708_2	Novi detalji tragedije u Kraljevu: ubio svoju devojkju jer mu je dugovala novac?
183	T_1708_3	Krvava tragedija u Kraljevu: ubio konobaricu (24) pa seo u bmw i pobegao!
184	Bl_3108_1	Proces žandarima
185	Bl_3108_2	Duško Vujošević imao saobraćajku
186	I_3108_1	Fida nije hteo da ubije Danilovića
187	I_3108_2	Karadžićev savetnik ide na robiju

Prilog 2 - Zahtev za pristup informacijama od javnog značaja

Основно јавно тужилаштво у Ужицу, Наде Матић 6, 31000 Ужице

Бр. захтева: 53/2015

ЗАХТЕВ

за приступ информацијама од јавног значаја

На основу члана 15. ст. 1. Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја („Службени гласник РС“ бр. 120/04, 54/07, 104/09 и 36/10), молимо вас да нам у законом предвиђеном року одговорите на следећа питања и доставите тражену документацију у писаној форми:

1. Да ли су и које су кадровске, техничке и организационе мере заштите података предузете у циљу спречавања незаконитог поступања са личним подацима особа чије податке тужилаштво поседује, а које су потребне да би се подаци заштитили од губитка, уништења, недопуштеног приступа, промене, објављивања и сваке друге злоупотребе (у складу са чл.47 ст.2 ЗЗПЛ)?
2. Да ли су у оквиру мера заштите које су обухваћене питањем 1) предузете неке посебне мере у циљу спречавања „цурења“ података о личности ка медијима? Уколико да, молимо вас да у одговору посебно означите такве мере, у циљу њихове подробије анализе.
3. Да ли је неким интерним актом тужилаштва уређена област заштите личних података од злоупотреба, уништења, губитка, неовлашћених промена, приступа или уступања? Уколико јесте, молимо вас да нам доставите конкретан акт или део акта који регулише ову област.
4. Да ли се неки интерни акт који је обухваћен питањем 3) односи на мере заштите података од цурења ка медијима? Уколико да, молимо вас да такав акт видно означите, у циљу подробије анализе акта.
5. Да ли је неким интерним актом тужилаштва прецизирано ко и под којим условима може остварити увид у одређени предмет? Ово се односи на приступ документацији у електронској и штампаној форми. Уколико јесте, молимо вас да нам доставите конкретан акт или део акта који регулише ову област.

6. Да ли тужилаштво води евиденцију о томе ко је и када имао увид у одређени предмет? Ово се односи на приступ документацији у електронској и штампаној форми. Уколико да, молимо вас да нам доставите додатне информације о начину вођења евиденције (да ли је и без уписа у овакву евиденцију допуштено остварити увид у предмет, које врсте података и информација се прикупљају и евидентирају, колико дуго се чува садржај евиденције, и сл.). Истичемо да не тражимо да нам доставите саму евиденцију (садржај евиденције).

Молимо вас да тражене информације и документацију доставите на адресу:

У Београду,
24. јун 2015. године

Партнери за демократске промене Србија
Светозара Марковића 9, Београд
Телефон: 011 3231551
Електронска пошта:
office@partners-serbia.org

Prilog 3 - Zahtev za pristup informacijama od javnog značaja

Полицијска управа Београд, Булевар Деспота Стефана 107, 11000 Београд

Бр. захтева: 64/2015

ЗАХТЕВ

за приступ информацијама од јавног значаја

На основу члана 15. ст. 1. Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја („Службени гласник РС“ бр. 120/04, 54/07, 104/09 и 36/10), молимо Вас да нам у законом предвиђеном року одговорите на следећа питања и доставите тражену документацију у писаној форми:

1. На који начин је уређен поступак достављања информација јавности и медијима о активностима МУП-а у погледу откривања кривичних дела и поступања у кривичним поступцима? Уколико је поступак уређен одређеним интерним актом, молимо Вас да нам исти доставите.

2. Којим критеријумима се руководите када одлучујете о обиму информација о осумњиченима и окривљенима које се достављају на увид јавности и медијима? У којим ситуацијама јавности и медијима саопштавате име и презиме лица као и друге податке који директно упућују на идентитет тог лица? У којим ситуацијама анонимизујете податке о таквим лицима?

3. Којим критеријумима се руководите када одлучујете о обиму информација о жртвама и оштећенима у кривичним делима које се достављају на увид јавности и медијима? У којим ситуацијама јавности и медијима саопштавате име и презиме лица као и друге податке који директно упућују на идентитет тог лица? У којим ситуацијама анонимизујете податке о таквим лицима?

4. Имајући у виду обавезе руковалаца података о личности предвиђене чланом 47. Закона о заштити података о личности, да ли су у оквиру МУП-а предузете мере у циљу заштите података (нпр. резултати полиграфског тестирања, снимци МУП-ових камера које су постављене на јавним местима, записници са саслушања, итд.) од „цурења“ ка медијима? Уколико су овакве мере предузете усвајањем одређених интерних аката,

молимо Вас да нам доставите те акте.

5. Да ли Полицијска управа Београд води евиденцију о томе ко је и када имао увид у одређени предмет (документацију у спису)? Ово се односи на приступ документацији у електронској и штампаној форми. Уколико да, молимо Вас да нам доставите додатне информације о начину вођења евиденције (да ли се и без уписа у овакву евиденцију може остварити увид у предмет (документацију у спису), које врсте података и информација се прикупљају и евидентирају, колико дуго се чува садржај евиденције, и сл.). Истичемо да не тражимо да нам доставите саму евиденцију (садржај евиденције).

Молимо Вас да тражене информације и документацију доставите на адресу:

У Београду,
24. јул 2015. године

Партнери за демократске промене Србија
Светозара Марковића 9, Београд
Телефон: 011 3231551
Електронска пошта:
office@partners-serbia.org

Prilog 4 - Zahtev za pristup informacijama od javnog značaja

Више јавно тужилаштво у Београду,

Бр. захтева: 71/2015

Посебно одељење за борбу против високотехнолошког криминала
Савска 17а, 11000 Београд

Захтев за приступ информацијама од јавног значаја

На основу члана 15. ст. 1. Закона о слободном приступу информацијама од јавног значаја („Службени гласник РС“ бр. 120/04, 54/07, 104/09 и 36/10), молимо вас да нам у законом предвиђеном року одговорите на следећа питања и доставите тражену документацију у писаној форми:

Да ли је тужилаштво поступало по кривичним пријавама које је Повереник за информације од јавног значаја и заштиту података о личности овом тужилаштву поднео:

1. 4.априла 2011, под бројем 164-00-00030/2011-07, за кривично дело из чл. 146. став 3. КЗ?
2. 20.децембра 2011, под бројем 164-00-00178/2011-07, за кривична дела из 146. став 3. и 355. КЗ?
3. 4.априла 2014, под бројем 164-00-00113/2014-07, за кривично дело из чл. 146. став 3. КЗ?
4. 10.јула 2014, под бројем 164-00-00337/2014-07, за кривично дело из чл. 146. став 3. КЗ?
5. 9.децембра 2014, под бројем 164-00-00660/2014-07, за кривично дело из чл. 146. став 3. КЗ?
6. 4.маја 2015, под бројем 164-00-00079/2015-07, за кривично дело из чл. 146. став 3. КЗ?
7. 14.маја 2015, под бројем 164-00-00112/2015-07, за кривично дело из чл. 146. став 3. КЗ?

Уколико јесте, молимо вас да нас обавестите на који начин је тужилаштво поступало по свакој наведеној кривичној пријави, односно у којем је статусу предмет по свакој наведеној кривичној пријави. Уколико је по пријави покренут кривични поступак, молимо вас да нас обавестите у којој се фази исти тренутно налази, као и о броју предмета који је додељен у свакој фази поступка.

Наглашавамо да је су нам за потребе истраживања неопходне искључиво информације о поступању тужилаштва по поднетој пријави, те да не тражимо информације о лицима на која се пријаве односе.

Молимо вас да тражене информације и документацију доставите на адресу:

У Београду,
08.10. 2015. године

Партнери за демократске промене Србија
Светозара Марковића 9, Београд
Телефон: 011 3231551
Електронска пошта:
office@partners-serbia.org

Organizacija **Partneri za demokratske promene Srbija** (Partneri Srbija) bavi se unapređenjem vladavine prava, prevencijom i alternativnim rešavanjem sukoba, razvojem demokratije i zaštitom ljudskih prava. Partneri Srbija sprovode projekte u oblasti medijacije, reforme pravnog sistema, informacija od javnog značaja i zaštite podataka o ličnosti, anti-diskriminacije i anti-korupcije, i pružaju usluge medijacije, besplatne pravne pomoći, treninga, coaching-a, konsaltinga, kao i istraživanja, analitike i pisanja zakonodavnih predloga u ovim i drugim oblastima.